IOSEPHI FRANK

RATIO MEDENDI

PARS I.

1

§. 358 La Legge deve provvedere alla ricompensa degli inventori, ed al mantenimento della proprietà esclusiva delle loro scoperte, e produzioni.

§. 359 La Costituzione garantisce la inviolabilità di tutte le proprietà e la giusta indennizzazione di quelle, delle quali la necessità pubblica legalmente comprovata esigesse il sacrifizio.

Costituzione Cisalpina. Tit. XIV. pag. 59.

2

RATIO
INSTITUTI CLINICI
TICINENSIS

A MENSE IANUARIO USQUE AD FINEM IUNII ANNI MDCCXCV.

QUAM REDDIT

IOSEPHUS FRANK M. D.

Antehac Medicinae practicae atque Clinices in Academia Ticinensi Professor extraordinarius; nunc Nosocomii Civici Vindobonensis Medicus Primarius.

PRAEFATUS EST

IOANNES PETRUS FRANK.

Editio prima Italica

Animadversionibus locupletata

CURANTE

VALERIANO ALOYSIO BRERA M. D.

In Archigymn. Ticinensi Therapiae specialis, & Clinices Professore extraordinario, Legionis Nationalis Ticinens. Chirurgo Supremo, Academ. Vindobonen., Berolinensis, Goettingensium, Ienensis, Bruxellensis, Mantuanae, Florentinae &c. Sodali.

PARS PRIMA.

TICINI 1797.

APUD HAEREDES PETRI GALEATII.

3

CIVI ERUDITISSIMO

ANTONIO SCARPA

FACULTATIS MEDICAE ET CHIRURGICAE
PER INSUBRIAM

PRAESIDI

IN TICINENSI ARCHIGYMNASIO ANATOMES
EX PRAXIS CHIRURGICAE

PROFESSORI P. O.

ACADEM. R. I. MEDICO-CHIRURGICO-IOSEPHINAE
VINDOBONENSIS,
CAESAREO LEOPOLDINAE NATURAE
CURIOSORUM,
R. LONDINENSIS, MEDICINAE EDINBURGEN.,
SCIENTIARUM BEROLINENSIS ET TAURINENSIS
ETC. ETC.

SODALI

ANATOMICO MAGNO, ET CHIRURGO PERITISSIMO,
EGREGIIS INVENTIS PER TOTAM EUROPAM
LONGE CELEBERRIMO,
HANC NOVAM FRANKII EDITIONEM
ANIMADVERSIONIBUS ORNATAM

V. A. BRERA

D. D. D.

GRATI ANIMI ET AMICITIAE DOCUMENTUM.

5

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

6

AUDITORIBUS SUIS

V. A. BRERA

S. P. D.

QUam arduum ſit opus Tyroni medico, in ſtudio theoretico iam edocto, ſingulos praxeos numeros tradere, neminem quidem crediderim, niſi inexpertos, ignorare. Tales igitur mihi videntur eſſe illi iuvenes, qui, absolutis in Academia medicinae theoreticae ſtudiis, quantum a Praeceptorum ore hauriri poteſt, poſt breves per nosocomium curſitationes, temere medici nomen poſtulant, aegrotosque tractandos aggrediuntur. Late admodum patent medici officia; potior tamen horum omnium eſt finis, ut rei publicae & privatae ſanitatis curam gerat, atque hinc in Arte morbos ſollerter ſa-

nandi versatus sit. Etiamsi vero nonnullis iam aetate medica provectis, contemtuosius de re medica sentientibus, non adeo ardui laboris esse videatur, morbos depellere, cum & artis medicae prorsus ignari, nefandis ausibus similem sibi tribuant peritiam; tantum tamen abest, ut ex horum sycophantarum ventositate, ac temerariis factis, felici quandoque fato adiutis, artis medicae tenuitatem metiri conveniat; quin potius quum ipsa perquam multis prematur difficultatibus, ii tandem neque quid agendum sit, neque quomodo sanatio suscipi debeat, indubitatis rationibus decernere statim valent. Varia est hominum conditio, varia unius, eiusdemque morbi facies, varia medicamentorum agendi ratio, aliaque maxime consideranda, quae obstant methodo in similibus morbis ab altero medico in usum vocatae. Non prono semper impetu caussas morbum facientes aggredi licet, cum ob ipsarum contumaciam, aut aegerrime devinci possint, aut potentius exagitatae, gravioribus noxis inducendis aptae reddantur. Optimorum remedio-

rum apparatus, parum prudenter administratus aegro damnum inferre poterit, nisi temporis, subiectorum, sexus, temperiei, aetatis, indicantium & contraindicantium habita fuerit ratio. Lento quandoque gradu ire, atque plus expectando, quam agendo proficere convenit; cum vero necessitas quandoque imperaverit, & subitam parare opus erit medelam. Similibus interdum utendum, interdum per contraria eundum, neque ulla adeo universalis in re medica statui poterit regula, quae in omnibus valeat casibus, cum unicum potius medici iudicium omnibus regulis debeat esse superius. Nihil ergo in quocunque morbo decantatissimis istis per totum orbem volitantibus *specificis* fidendum erit, speciosissimo quidem suo titulo multa pollicentibus, nihil tamen praestantibus. Nulla unquam tam efficax est medicina, quae absque notabili, vel sine ulla plane corporis mutatione, morbi caussam inprimis contumaciorem, indole sua prorsus incognitam, illico supprimat, atque eius nocendi vim deleat: quae potius,

etiam si per sic dicta specifica destructa videatur, mox gravioribus viribus captis maiore cum acerbitate recrudescens, perniciosior fieri solet. Plura alia hoc de argumento addere possem: satis interim ex paucioribus iam dictis intelligi posse arbitror, quantopere saepius medico per ambages sit eundum, & quanta cum circumspectione cognitae licet morborum caussae, per corporis mutationes, medicamentorum ope suscipiendas ita disponendae sint, ut ipsarum pertinacia debellata, e sede sua tandem dimoveri queant. Haec omnia theoretico tantum studio minime disci possunt, liberque praxi dicatus summopere necessarius evadit, quippe qui ad aegrotantium lectulos rectam medendi viam Tyronibus commonstrare queat.

Qua de re diu sollicitus & anceps, quale opus praxi medicae dicatum, sanisque BRUNONIS praeceptis innixum Vobis proponerem, quod tum mea docendi ratione, tum mea aegros tractandi methodo elapso anno in Clinico Instituto Ticinensi habita, congruum foret; tandem

optimo conſilio *Rationem medendi Inſtituti Clinici Ticinenſis anni MDCCXCV*, ab egregio Iuvene Ioſepho FRANK nuper Vindobonae in lucem editam, lubenter eligere curavi; eo magis quod ipſius praelectiones binos ante annos hic loci audiviſtis, atque obſervationes hoc in libro exaratas coram Vobis peragebat doctiſſimus Auctor. Qui BRUNONIS laborem magni faciunt, vitia ab ipſo commiſſa probe noſcunt, artis medicae firmis principiis inſtructae incrementum praeoptant & promovent, iſti FRANKII opus grati accipient, diu noctuque animo perpendent, atque aegrotantium lectulis ſcient, quanti hic labor habeatur. Hos lubenter operis iudices agnoſcimus: horum cenſuram non deprecamur, ſed expoſtulamus potius, cum doceri nos poſſe credamus, & diſcere amemus.

Noſtris quidem temporibus magna medicinae lux affulſit, huiusque Artis ſtudium Neotericorum laboribus perutile, atque ſimul iucundum, quam par erat, redditur. Pulchram illius diei auroram ſiſtebat BRUNONIS interpres, Civis di-

gnissima laude ornatus, Petrus MOSCATI antea Mediolani Artis Obstetriciae Professor & Nosocomii Civici Moderator, nunc unus ex V. Viris Regundae Cisalpinae Reipublicae, qui primus BRUNONIS doctrinam in Italia patefecit, dum ipsius *Medicinae Elementa* eruditissima praefatione locupletata typis Mediolanensibus edidit. Sedulitate & cura quoque Civis Io. RASORI huius Archigymnasii Medicinae Professoris BRUNONIS systema italico sermone translatum, ac iudiciosis annotationibus explanatum vulgatum fuit ita, ut unicuique medicinae cultori magis magisque in promptu esset.

Ast deerat adhuc liber, qui potiora novi systematis capita, corporisque humani aegritudines BRUNONIS placitis & praeceptis praxi confirmasset, ipsiusque dictis fidem auxisset, intertextis iis, quae morborum caussas & curationes illustrant. *Felix qui rerum potuit cognoscere caussas*, inquit olim LUCRETIUS! Certe multo felicissimus Medicus habendus est, cui hanc adire Corinthum

licuit! Huncce librum ſiſtit FRANKII noſtri opus, quod Veſtro potiſſimum commodo, Iuvenes ornatiſſimi, duas in partes divisum, typis Ticinenſibus denuo recuſſum, Vobis offero. Ob Vindobonenſis bibliopolae neglectum, leviores impreſſionis caſtigationes neceſſarias inveni, quae vero nullo modo autographum invertunt. Nonnullas priori huic parti adiunxi animadverſiones, quae argumentis huc, illuc agitatis convenire videntur, & ſimul brevitati inſerviunt. Protinus immutata edere curavi Capita II & III, quippequae nulla egent interpretatione. Alteram partem copioſioribus ornavi annotationibus, diverſos morbos chronicos medendi methodum reſpicientibus, quae tamquam meae editurae *Rationis medendi &c.* prodromus conſiderandae erunt. Problemata nulla huc ſpectantia movi, & illis ab Auctore expoſitis, quantum annotationum limites permiſerant, paucis reſpondi, ulteriorem diiudicationem iuſtis, aequisque arbitriis commiſſurus.

Opus hoc, mea cura Ticini recus-

sum, legiſſe ac relegiſſe, Vos non poenituit, diligentiſſimi Iuvenes, nec unquam poenitebit. In conſcriptis morborum hiſtoriis, morbos ſemper recte agnoſcere, eorundem naturam indagare, & cauſſas saepiſſime abditas eruere, hoc eſt opus, hic labor. Ibi confirmatum videbitis sapientiſſimum illud BRUNONIS dictum ab HIPPOCRATE iam pluries enuntiatum, ideſt: *per quae vivimus & sani sumus, per ea etiam aegrotamus*. Huius rei documentum luculentiſſimum praebent vivendi ratio, seu res nonnaturales ſic nuncupatae; & ſicuti enim aëre, cibo & potu, motu ac quiete, somno & vigilia ad vitam & sanitatem neceſſario utitur homo, ita ſi vitium iis in rebus exiſtat, certiſſimum eſt, illud in corpore gravem ad morbos suscipiendos opportunitatem, quin morbos ipsos, gignere. Et quemadmodum geometrae ex trianguli & circuli natura atque proprietatibus; & sublimiori arithmeticae seu algebrae addicti, ex ſimpliciſſimo principio aequationis problemata, saepe rationis omnem captum superantia, solvere ac demon-

ſtrare solent; neque minus, qui legum naturalium ac poteſtatum doctrinam noſtris temporibus profitentur, ex principio certo iuris naturalis omnes actiones, omniumque actionum moralitatem derivare volunt: ita etiam ex ſimpliciſſimo naturae principio, seu demonſtrationis fundamento medicus non modo ſtatus sani ac vitae rationem, sed & morborum ortum ac generationem, nec non medendi indicationes & viam clare atque perspicue explicare, & deducere debet. Hac demonſtrationis methodo poſt BRUNONIS lectionem in pluribus scholis medicis praeſtante, medicina in scientiae formam commodiſſime redigitur, veritates inveniuntur, errores deteguntur, difficilia problemata enodantur, & quid agendum, vel omittendum ſit, medico evidentiſſime oſtenditur. Fons autem & scaturigo errorum ac ignorantiae medicae ex eo praecipue fuit, quod non ex ipſis rebus sapere, & ex corporis noſtra materia & natura ipsum phyſicarum demonſtrationum principium, & cauſſam desumere voluerint; utpote Veteribus

iſtis exiliſſima corporis humani ſtructura, quae noſtris temporibus per anatomen accuratiſſimam summo ſtudio & diligentia praeclariſſimorum praecipue Virorum Wilhelmi, & Ioannis HUNTER, CAMPER, MONRO, VIQ D'AZYR, SCARPA, CRUIKSHANK, WRISBERG, LODER, PROKASKA, WALTHER, SOEMMERING, aliorumque ante oculos ponitur, penitus incognita fuit. Praeterea ipſi artificioſam viscerum emunctoriorum & organorum fabricam, nec non intimam nervulorum connexionem, quibus ad sensationes anima utitur, ignorabant; neque solidorum, neque fluidorum natura, motu, lege, pondere & elatere callebant; quin immo nec ullius corporis mixti texturam ac craſin per chymica experimenta intimius detexerunt, uti nunc cel. BLACK, LAVOISIER, FOURCROY, GUYTON, BERTHOLLET, SEGUIN, VAUQUELIN, PELLETIER, CHAPTAL, VAN-MONS, HILDEBRANDT, HUMBOLDT, GREEN, GIRTANNER, JOBERT, MOSCATI,

SPALLANZANI, CARMINATI, MARABELLI &c. maximo labore, summo iudicio, ac repetitis periculis, peritissimi effecerunt. Qua de re neque in physiologicis, nec pathologicis, nec therapeuticis in medicamentorum compositione ac viribus decernendis, si verum fatendum est, medicum lucrum ex veterum medicorum scriptis percipere potuimus.

Ut corporis humani status morbosus recte deprehendatur, conditiones noscere oportet, sub quibus sanitas versatur. Has praecipue cadaverum sectiones docent. Vana enim, quin immo ridicula, prosus habenda trita illa opinio: „ *quid iuvat medicum cognoscere caussas morbi latentes, si istas removere non valeat* ". Quicumque ratione, prudentia & cognitionibus ductus mederi cupit, ope cadaverum sectione neutiquam nocere discet, si forte prodesse nequeat. Tanta in morbis ipsoque mortis genere varietas est, atque tam arctis medica cognitio circumscribitur limitibus, ut multos homines aggrediatur mors, cuius caussam ne peritissimi quidem me-

dici ulla arte divinari possint. Ex hoc genere eos inprimis morbos esse, ex quibus mors repentina oritur, nemo unquam dubitabit: non raro enim contingere solet, ut aut robustissimi homines, sanitatem ipsam spirantes, inopinata morte occumbant; aut quibus aegritudo quaedam remotiorem mortem minari videbatur, repente tanquam fulmine icti concidant, & moriantur. Cuius quidem mortis caussa cum intus lateat, vix alio modo, quam cadaveris sectione, cognosci, aut definiri potest. Hisce omnibus optime instructus Auctor noster cadaverum sectiones non plures in morborum historiarum appendice describit.

Omnia hinc in hoc libro exposita ad Vos, Iuvenes Medici probe parati, accedunt, qui aegritudinum naturam observationibus probe scrutari optatis, & BRUNONEM ducem vultis, quem nisi omnino sequamini, habeatis tamen pro egregio consultore. --- Habebitis itaque, Auditores ornatissimi, parvis duobus voluminibus praeceptorum plurimos morbos respicientium enchiridion, artis

salutaris exercitio ubivis terrarum utillimum, cuius ope novas in BRUNONIS theoriam disquisitiones tuto efficere poteritis.

Dabam Ticini die 10 *Fructidor* Anni I. Reipublicae Cisalpinae (die 27 Augusti 1797 (v. m.).

„ *Decernatur itaque quo tendamus & qua non sine perito aliquo, cui explanata sunt ea, in quae procedimus . . . . . . Nihil ergo magis praestandum est, quam, ne, pecorum ritu, sequamur, antecedentium gregem, pergentes non qua eundum est, sed qua itur. Atqui nulla res nos maioribus malis implicat, quam quod ad rumorem componimur, optima rati ea, quae magno assensu recepta sunt, quorumque exempla nobis multa sunt, nec ad rationem, sed ad similitudinem vivimus: inde ista tanta coacervatio aliorum super alios ruentium. Nocet enim applicari antecedentibus, & dum unusquisque mavult credere, quam iudicare, nunquam de vita iudicatur, semper creditur; versatque nos & praecipitat traditus per manus error, alienisque perimus exemplis* ".

L. A. SENECA Eclogae.

PRAEFATIO.

Non ut susceptum a filio laborem in maius extollam, — nec ut alienam, quam partim amplexus est, theoriam, in omnibus aut meam faciam, ac tuear, aut, vulgaris tenax doctrinae, impugnem, praefabor huic operi.

Etenim non ignarus malorum, quae tot a seculis medicae incremento scientiae remoram fecerunt, odi profanum vulgus & arceo, quod omnem Veteribus in re salutari perspicaciam vel abnegat, suamque huic substituit; vel omnem his solis attribuens, quae nova sunt, prorsus abhorret. A cunis medicis nauseae hypothesium mihi cohors semper fuit, fuerunt lites, quas eruditos hac inter Viros, — sepulto quidem profunde post annos haud multos tantorum bellorum obiecto, sed odio partium cum magna ipsius artis iniuria reli-

cto, movent & excitant. Tacita hinc mihi semper fuit, & tolerantissima contrariae sententiae, in rebus medicis opinio. De propriis saepe dubitans, aliorum argumentis, nisi tandem adhaeserim, arma tamen publica (nisi parum acuta, nec certe *hominem* ferientia) nequaquam opposui. Docentis munere ad *Leinam*, ad *Ticinum*, ac demum ad *Danubium* instructus, non aliter, quam mei ratio officii exegit, in hisce incessi: propria proposui, nec tacui contraria, singulis plenam de utrisque ferendi iudicii facultatem lubenter concedens; huic uni fere innixus, ut erudiendos Tyrones difficilem de multis *dubitandi artem* docerem.

Nec fefellit me rerum eventus: fuit enim quamproxima exercendi hoc in opere iuvenilis ingenii occasio. Nominis & experientiae in arte Medica insignis, Viri, VALCARENGHIUS, BURSERIUS, atque TISSOTUS, cathedram Ticinensem, quam anno 1785 ascendi, ornaverant. Ab istorum doctrina, & a recepta quamplurimos Italiae inter Medicos medendi methodo, illa, quam nunc profitebar, in multis non parum recedebat. Quamvis vero per annos viginti aegrorum curae innumerorum praefixus, & ex *Georgia Augusta*, cuius academiae summus apud omnes honor semper fuit, Professoris Clinici munere

functus fuissem; cum tamen, praeter *medicae* opus *Politiae*, germanico idiomate conscriptum, praeter notum de *larvis morborum biliosis* programma, & aliquas observationes medico-chirurgicas, latino sermone exaratas foliisque academicis insertas, nihil unquam maioris momenti in lucem edidissem, quod iustam mihi nationum exterarum fiduciam redimere, ac aequalem illi Virorum, quorum vestigia premebam, clarissimorum, auctoritatem conciliare potuisset; cum hac sane luctari nec potui, nec volui; sed oportuit argumentis uti, quae mentem Tyronum, contrariis partim opinionibus imbutam, quodammodo concuterent, & ad nova rerum examina vel invitam revocarent; oportuit ea, quae passim in publicis lectionibus a communi doctrina diversa docueram, ad lectos aegrotantium ut vera ostendere, ac non unius, sed multiplicis experientiae, vel & pathologicarum sectionum testimonio, submittere. Factum vero est inde, ut unum alterumve post annum insignis iuniorum numerus medicorum ex diversis admodum regionibus Ticinum conflueret. Distinctas hi quasi sectas, pro varia scholarum, ex quibus erant egressi, doctrina, formabant. Suam quaevis ex illis theoriam tenaciter primum defendere, phaenomena & eventus morborum, pro suo quaevis modulo, interpre-

tari, ac primos anni scholastici per menses alienis utcunque reluctari principiis studebat. Cernebam haec tacitus ac intense gaudebam, tyrones nempe, non in sui verba magistri iurantes, sed dubios & anxie curiosos, ad lectum aegroti, Lydium ut ad lapidem, recurrere. Ad istum, quanta pro auro venditentur, ignobiliora licet ac vilia prorsus, metalla, mihi non minus a multis iam retro annis, quam sociis quotidie conspectum est discipulis. Creverunt sic dubia in istis, reiectisque sensim sine sensu dilectis non ita pridem hypothesium quisquiliis, tales tandem, quales esse volueram, veritatis, non fuci, amantes, indefessos, ac novae lucis, undequaque haec venerit, cupidissimos sese mihi sistebant. Hinc rarum non erat, tyrones a mea hinc inde in aliam transivisse sententiam; quidquod istam publicis adeo in thesibus, sub necessario quidem, sed facile impetrando ad istud consensu meo, pro gradu Doctoris amice ac pro viribus defenderint.

Quales mihi medicinae tyrones, — tales quoque proprios esse filios, huic scilicet scientiae dicatos, optavi. Duos mihi Superi, utrumque ingenio felici ac scientiae amore urente dotatum, concesserant. Iuniorem natu, vitaeque partem meae, FRANCISCUM, paucos ante menses sors iniqua, longiore vita dignum,

eheu! mihi eripuit (a). Tum infelicem hunc iuvenem, tum fratrem istius, praesentis opusculi auctorem, divi monito HIPPOCRATIS, ab ipsa infantia ad artem, quam adulti professi sunt, non minori certe in istam, quam propriam in prolem amore, sollicite conduxi (b). Cum vero hac lege, a primis incuna-

(a) Natus erat *Bruchsaliae*, in Episcopatu Spirensi, die 6 Ianuarii 1774 Ex hac vita decessit Vindobonae, die 19 mensis Martii 1796, crudeli contagio, in Clinico huius Metropolis instituto, cuius *Medicus*, ut vocant, *assistens* fuit, suscepto enectus. Sub ipso studiorum cursu, *Insubriae fungos* vix non omnes insigni cum labore collegit, eosdem, manu propria delineatos, ac pictos, accuratius descripsit, aliquot incognitas hucusque species detexit, ac omnium in corpus humanum effectus anxie scrutatus est. Doctoris in Medicina gradum Ticini, die 5 Iunii 1795 sub insigni Praeceptorum applausu obtinuit. Vindobonam vix pervenerat, cum & in Austriae inferioris fungos, Viri illustris IACQUINI consiliis suffultus, studium omne converteret. Hic vero librum (Considerazioni del Dottore *Francesco* FRANK intorno alle riflessioni del Sig. *Gaetano* STRAMBIO sul libro intitolato *Ioannis* BRUNONIS *Elementa Medicinae*. Pavia presso Comino, 1796 8.) me inscio conscripsit, fratrique suo, ut Ticini ederetur, transmisit; sed quem primo ac longiori labori finem imponere fata noluerunt, hunc, antequam alter in lucem prodiret, mors dira, mihi, quoad vixero, plorandum, extinxit.

(b) In oratione academica *de vertebralis columnae in morbis dignitate*, quam in Archigymnasio Ticinensi anno 1791, occasione laureae filio proprio a me im-

bulis, solius veritatis, non humanae auctoritatis rationem in scientiis quaerendam esse do-

positae, hunc ipsum allocutus, paucis, quam viam hoc in opere ingressus sim, exposui sequentibus: „ Et tu „ Iosephe, fili dilecte, in teneros parentis amplexus „ accede! Non ego, quod vitae tibi auctor fuerim, sed „ in eo, quod scientiis & societati hodie nascaris, „ gloriabor:

Gratum est, quod Patriae Civem Populoque dedisti,
Si facis, ut Patriae sit idoneus utilis agris,
Utilis & bellorum, & pacis rebus agendis.

IUVENALIS, L. v. sat. 13.

„ Huius ego moniti, cum prima tuis lux oculis affulsisset, bene memor, perpetuus comes, & indefessus „ tibi custos adstiti. Quae pueris spectra insidiantur & „ anilium sub larva fabularum per cerebrum intrant: „ haec a te, sacro nudae veritatis abegi solerter amuleto; nec te unquam aut *mandux*, aut *lamia*, aut „ *Cyclopes*, aut *mercurius atro carbone oblitus* terruerunt. Sic mentem sanam in corpore sano tibi servare studens, plurimarum rerum, quibus puerorum „ obruitur memoria, *ignorantiam* in te alui, contentus „ sensuum, quo imagines recipiuntur, continuo exercitio, rectaque obiectorum, quae tenera cum pupilla „ intuebaris, positione. Saepe, quae, fortuito tibi „ oblata putans, puerili lusu tractabas, haec a me, „ certo, futuros in usus, disposita ordine, te, quam „ non percipiebas, ad metam ducebant. Sic *anatomica* „ delectatus togula, *septennis puer*, cadavera non pauca, — certe, qua quivis lanio potuisset, rudiori „ manu perscrutatus es; sed tractu temporis, aetate, „ qua nemo futurus medicus humani corporis sibi format imaginem, nec viscerum situm, connexionem & „ fabricam, nec usus communes ignorabas. Sic *chymicorum*, ea ipsa in aetate, admiranti labores, machinulas, quibus faciliora, sed praecipua hac in arte

cuerim; odiosum illud parentibus, *non verum est mi pater*! . . . a filiis responsum serena

„ experimenta, aliorum ad imitationem, non fine duce
„ egregio quondam in chymicis BELLONIO, laeta-
„ bundus susciperes, lubenter tibi concessi; & sensim
„ sensimque corporum, quibuscum infantum modo lu-
„ debas, naturae, quo minime cogitaveras, tempore,
„ studuisti. Sic, cum hortulo, in quo plantae officina-
„ les, studiosorum in usus, colebantur, praefixus a
„ Principe fuissem, hortulanum te ridens substitui pue-
„ rulum, — & cum LINNAEO ludentem, prima
„ *botanices* rudimenta avide haurire gaudebam. Tan-
„ dem, crescentibus annis, non neglectis, quae educa-
„ tionem tam physicam, quam moralem concernerent,
„ ut ipse ego in medicae artis te informarem principiis,
„ aulam *Spirensem*, cui, sorte non iniqua, Archiater
„ constitutus fueram, cum *Goettinga* commutavi: qua
„ in regia atque literarum subsidiis instructissima Aca-
„ demia, felicior tibi, fratrique tuo, studiorum cam-
„ pus pateret. Hic vero, cum tenera labores serios
„ aetas necdum permitteret, atque tum linguarum,
„ tum alia tibi studia incumberent, historiae naturalis
„ Ill. celeberrimumque BLUMENBACHIUM expli-
„ cantem principia audivisti; neque caeterorum inter-
„ dum, qui florentissima illa musarum in sede cum
„ tanto applausu scientias tradunt, Virorum, inprimis
„ amicissimi, praematura eheu morte erepti, MUR-
„ RAYI, in quantum puerilem non superabant captum,
„ lectionibus defuisti; atque sic, apum in morem, mel-
„ lis ex floribus obviis paululum, & quantum tenerae
„ capiebant fauces, suxisti. In *Italiam* tecum transve-
„ ctus, continuato linguarum, tum latinae, tum gal-
„ licae, anglicaeque studio, non modo illustrissimorum
„ Professorum, qui hac in Academia cum tanta cele-

semper fronte suscepi, ac vel ipse quaerendae lucis laborem clarioris promtus suscepi; vel cum ista nimis latere videretur, tempus, propriamque experientiam, meliores me ipso magistros, prolibus substitui.

Talis erat animorum apud eos, qui Medicinae in Ticinensi Academia operam navabant, dispositio, cum anno 1792 *Ioannis* BRUNONIS elementa medicinae (ignotum fere antehac in Italia non minus, quam in ipsa Germania, opus) cura Viri clariss., *Petri* MOSCATI, Mediolani recusa prodirent. Iam ante huius libri notitiam, tum mihi, tum D. *Vincentio* SOLENGHIO, versatissimo in rebus medicis, chirurgicisque iuveni, meoque per sex fere annos tunc auditori, ex Anglia pervenit *Roberti* JONESII opus (*a*), BRUNO-

---

„ britate scientias interpretantur; sed pathologicis se„ ctionibus vix non omnibus, & clinicis etiam labo„ ribus, ut sic in ipsa natura morborum studeres ima„ ginibus, frequentissime interfuisti; & non modo meis „ circa haec omnia, circa indolem & curationes mor„ borum, paternis explicationibus continuo usus es; sed „ & in mathematicis, doctissimi DE' FELICI, — in „ chemicis & illis, quae materiam medicam, & Bo„ tanicen concernunt, egregiorum MARABELLII, „ NOCETTII, & SCANAGATTAE exercitiis li„ terariis & ostenfionibus, ultra quam debueras, erudiri „ voluisti ".

(*a*) An Inquiry into the state of Medecine on the principles of inductive philosophy. Edinburgh 1781 8.

NIS principiis innixum. Eodem fere tempore egregius alter ex meis quondam discipulis, *Onofrius* SCASSI Genovensis, Edimburgicam Elementorum BRUNONIS editionem, ex Scotia secum in Italiam transvectam, filio meo mutuam concesserat. Mihi quidem, utpote quem opus BRUNONIS adhucdum latebat, non satis primum arrisit JONESII liber, eiusque hinc aliud in tempus lectionem distuleram. Non ita vero cum dictis, & aliis quibusdam, ex melioribus certe, scholae Ticinensis tyronibus successit: ut qui novam doctrinam, studio in hanc communi, avidissime suxerunt, atque, improbo mehercle labore, asperrimi sermonis, plenumque obscuritatis opus BRUNONIS interpretari, & cum receptis hucusque in arte principiis solerter conferre studebant. Lux nova tandem affulsit laborantibus. Acuti scilicet iuvenis ingenii, D. *Ioannes* RASORI, libro aut ipsius BRUNONIS, aut viri alterius, discipuli, anglico sermone conscripto (*a*) potitus, hunc mox italico sermone donatum

(*a*) Observations on the Principles of the old System of Physic exhibiting a compend of new Doctrine. The whole containing a new account of the state of Medecine from the present times, backward, to the restoration of the grecian lerning in the Western parts of Europa. By a gentelman conversant in the subiect. Edimburgh 1787 8.

evulgavit, simulque commentatus est (*a*). Tunc etenim plures in opere BRUNONIS loci vel intellectu antehac difficillimi, vel, ut primum videbatur, sibi prorsus contrarii, claritatem acquirere, verusque dictorum sensus elucescere coeperunt. Augebatur nunc indies, quemadmodum in schola quondam Edensi contigerat, eorum, qui opera BRUNONIS diu noctuque versabant, numerus. Fuerunt, ut fieri consuevit, quos novitas rerum & maior in receptas a scholis doctrinas reverentia, — fuerunt, quos novus, quem novum sibi systema exigebat, labor — fuerunt denique, quos manifesta satis hincinde Scoti Scriptoris recto veritatis a tramite, & a claro experientiae sermone digressio, maiorumque suspicio errorum absterruit. Hinc magna inter tyrones disceptatio exorta est, cuius sibi partem mox alii aliique, nec foeminis exclusis, sumserunt; atque omnium in ore vel solus erat BRUNO, vix idem tamen omnibus; sed istis, Vir protinus divinus, primusque verae auctor medicinae; — aliis vero, alter

(*a*) Compendio della nuova dottrina medica di G. BROWN, e confutazione del sistema dello spasmo, tradotti dall' Inglese coll' aggiunta di alcune annotazioni e d'un discorso preliminare da G. RASORI. Pavia 1792 8.

PARACELSUS, & omnium in arte medendi errorum parens & uberrima origo.

Videbam haec, nec tamen mirabar, iuvenilis nimirum fervoris, & magnae in res novas propensionis non inscius; nec me clamosis his litibus miscere, ac BRUNONEM, quem certe nec ego quidem a prima lectione satis capiebam, aut defendere, aut erroris arguere volebam: hoc solo, quod nullum tyronum a solita vel quidquam remitteret diligentia, contentus. Ab eo scilicet tempore, quo suum vel quivis novo systemati studium intensius dicaverat, augebatur indies, quod antehac fieri vix posse credebam, singulorum, observandis in morbis, & clinici ad lectos Instituti, sedulitas. Maior nunc omnium, quam pridem, in *caussas* morborum, & in praeviam his corporis *dispositionem* (*opportunitatem* iam, — sed certe non rectius, dicebant) in cibi, potus, atmosphaerae & ipsorum medicaminum in aegrotos actionem (etsi studii huiusmodi necessitatem nullum non docuerit medicinae systema) attentio.

Nec id, quod Tyronum haud paucis doctrina BRUNONIS arrisisset, vel ullius ex istis consueta in Praeceptorem fiducia imminui, — sed potius quotidie augeri videbatur. Sat rari huius, primo aspectu, phaenomeni caussa me omnis latere non potuit. Etenim a

quo tempore in Ticinensi academia celeberrima docendae non minus speciali, ut vocant, therapiae, quam artis exercitio ipsius, ac erudiendis ad lectos aegrorum tyronibus praefixus fuissem, studium a me omne in eo fuit positum: ut in caussarum, quae morbos inducunt, eruendis effectibus, maiorem *solidorum*, quam hanc usque in diem in Italia factum esset, rationem habendam esse ostenderem. *Fluidorum* quidem vitia non penitus excludens, partem tamen istorum fere maximam secundario magis, quam primario effectu & solidorum e culpa scaturire hucusque docueram. Oportuit hinc maiorem a me *principio*, ut appellant, *vitali*, quod suam in solidis vel maxime sedem agnoscit, auctoritatem concedi, atque istius in effectus ac principalia phaenomena sollicite magis descendi. Quamvis vero, sub hoc labore, & fibrae muscularis, & pulpae nervosae, a stimulo mutatae, diversas actiones considerans, *irritabilitatem* a *sensibilitate* cum aliis distinxerim; argumenta nihilominus eorum, qui utriusque functionis rationem in uno eodemque principio latere contendunt, — & quam incertum sit humanum de rebus tam abstrusis iudicium, nequaquam reticui;. sed hoc in unum mentes discentium converti: utramque, tum fibrae irritabilis, tum nervi sensibilis actionem & a sti-

muli defectu *languere*, *mutari*, a recto, moderato, *extolli*, & ab impetu illius iusto maiore (fulguris, ac ignis violenti exemplis, vel nulli ignotis, utens) *deleri*.

Atque in his quidem ab illis, quae passim iam ab Anglis & a Germanis statuebantur, principiis perparum recesseram. Non ita vero de mea circa proximam *febris*, ut aiunt, *putridae* caussam opinione dicendum erat: ut quam caussam germani scriptores in *putredine*, aut saltem in manifesta ad istam humorum dispositione, vix non omnes, ita quaerebant; ut & acida, tam vegetabilia, quam mineralia, & sic dicta *antiseptica*, non ex alia ratione, quam ut suppositae putredini resisterent (PRINGLII, aliorumque experimentis cum carne *mortua* institutis suffulti) hoc in morbo praescribi iuberent. Non unam vero, sed plures ego caussas *febri putridae* (quam a febre Auctorum *nervosa* non esse distinctam, nec putridum in sua origine olere, contenderam) talesque statueram: quae omnes principium vitale plus minus deiiciant. Cum vero ipsas quoque febres, quas *inflammatorias* cum aliis nominabam, vel neglectis auxiliis, vel sub methodo stimulante, in *febrem nervosam* haud raro transire, communi experientiae innixus, faterer; monueram simul: tam ipsum hunc effectum, quam partis inflamma-

tae gangraenam, ex virium vitalium, vel ipsius vi caussae morbosae, vel artis incauto conamine nimis intensarum, actione haec contingere. Etsi vero classem morborum illam, quae *febres* constituit, duos in ordines, quorum primus *intermittentes*, alter, *continuas* comprehenderet, diviserim; ac tria cuivis ordini febrium genera, unum *nervosae* scilicet aut simplicis, — alterum, *gastricae*, — ac tertium demum *inflammatoriae* subiunxerim; monueram nihilominus tyrones: me parum a CLARKIO, qui *unam modo febrem*, ac notas species, *typhum* nempe ac *Synocham*, diversas modo eiusdem modificationes esse docuerat, dissentire; atque dum *gastricae* aliquam adhuc auctoritatem febri concessissem; arctioribus tamen longe hanc limitibus, tum in meo *de larvis morborum biliosis programmate*, tum in recentiore *de curandis hominum morbis Epitome*, circumscripsi, & , quod magis interest, hos limites, ipsos aegrotantium (quos *gastrica* alii *febre* vel continua, vel intermittente laborare dixissent) ad lectulos, ab ipsa natura confirmari, innumeris felicioris nunc longe curationis, sine ullo emeticorum purgantiumve auxilio institutae, sed cum solis roborantibus peractae, exemplis ostendi.

Videram scilicet spatio annorum triginta, quo curis aegrorum in septem & *Galliae*

(*a*), & *Germaniae* (*b*), & *Italiae* (*c*) provinciis sollicitus interfui, quod pristinis medicinae insomniis vix quodammodo expulsis, mox nova his succederent, & quod sensim sine sensu morborum vix non omnium ratio sanandorum, in *solventibus*, *emeticis*, ac al-

(*a*) Absolutis nempe in Academiis *Mussipontana*, *Heidelbergensi* ac *Argentoratensi* studiis, & conspectis non paucis in ultimae huius urbis nosocomio maiore aegrotantibus, post brevem in Patria moram, in comitatu ac urbe *Lotharingae Bitensi*, annis 1766 & 1767, artem exercui, & medicorum illius provinciae catalogo inscriptus fui.

(*b*) Sub finem anni 1767 ad Thermas *Badenses* in Marchionatu, ut Medicus, constitutus fui. Protophysici hac in urbe ac pluribus in locis vicinis munere fungebatur tunc BELLONIUS, STAHLII quondam discipulus, sed viribus iam fractus ac fere impotens. Huic igitur viro substitui me voluit Regimen inclytum Badense. Anno vero iam 1769 *Rastadium* vocatus, medici hac in urbe aulici officio, ad annum usque 1772 sum functus. Tunc *Bruchsaliam*, in Episcopatu Spirensi, accersitus, primo quidem Protomedici, stipendio ducti (*Stadt-und Landphysicus*), dein vero Archiatri officio praefixus fui. Per decem hic annos publicae docendae rei obstetriciae onus mihi fuit impositum, quo tempore partim quoque iuvenes chirurgos in rebus anatomicis, physiologicis, ac botanicis institui. Anno 1784 in *Georgia Augusta* Professoris Clinici munere condecoratus fui.

(*c*) Anno 1785 *in Italiam* vocatus, per decem annos cum dimidio in *Ticinensi Archigymnasio* Medicinam docui, donec iterum, anno scilicet 1795, in *Germaniam* accersitus, eadem mihi Vindobonae concredita fuerit docendi provincia.

vum continuo *purgantibus* remediis poneretur. Primis quidem annis, propriis cum alis aerem fendendi imperitus, praeceptorum sancta mihi monita fuerunt, Virorumque, scriptis & fama clarorum, auctoritatem pie venerabar. Cuius vero magis interesse debuerat, populus, mea quidem benigne ferebat in arte conamina, ac distinctum suos inter medicos mihi locum ubique cedebat; sed frequens nimis mihi propriae tenuitatis agnoscendae oblata fuit occasio. Laudati haesit animus viri, nec tamen meae partem inscitiae non adeo vel mihi, vel arti, — quam hausto in scholis lacti malesano adscribere audebam.

Interea in illud, num scilicet felicior esset morborum eventus sub cura eorum, quos in artis exercitio me longe seniores esse noscebam, credebamque doctiores, animum referebam & oculos: nec habui cur a facto erubescerem examine. Oppressae vix non, rediere vires, ac decem iam annis innumeros inter aegrotos peractis, eorum vero, quae Veteres, quae recentior aetas docuissent, minimae ignarus, propriis nunc magis, etsi vacillarent, quam alienis, incedere pedibus malebam. Ubicunque hinc foveas, in quas primum incideram, conspexi, vulgaribus artis, quae lapsum arcere non potuerant, praeceptis diffidens, vel solus meliora quaesivi:

vel

vel aurem contraria eocentibus, magis quam antehac apertam, porrexi. Frequens mihi tunc in febribus, quas *gastricas*, vel *putrido-gastricas*, omniumque communissimas esse cum aliis putaveram, — frequens in profluviis, — ac in illis, quas spurias biliosas vocant, inflammationibus, frequens haesitandi occasio fuit: donec paucos post annos, signorum plurimorum fallacias gastricorum protinus perspiciens, meliorem certe viam iniverim, aegrotantium, augendae alias indies, debilitati, ex qua ipsa illa cohors symptomatum prodibat, pepercerim, ac promptius roborantem ad methodum confugerim. Haesit interim diu vanus animo timor, & quatuor vix post lustra, aegrotorum ad lectos absoluta, quem nimia communem in usum fiducia in me aluerat, antiquum errorem deposui.

Quodsi vero evacuante a methodo his in morbis non parum recesseram; aliam quoque longe opinionem mihi de *diebus criticis* morborumque solutione (humoralis magna ex parte commento pathologiae) suggesserat ratio rerumque magistra, experientia. Non amplius ego febrem, *naturae conamen*, *quo noxia expellat*, vocandam esse, — non alias amplius aegritudinum, quam ipsius sanitatis, — non alias abigendum, quam creandum, subeundum ad morbum leges, vel arcana na-

turae in animalis conservationem consilia existere, — non amplius specificas, ut vocant, remediorum in hanc magis partem, quam in aliam, istarum quasi nesciam, vires, nisi propriae illius structurae; ac sensui specifico innixas, admittendas, — non *locales* amplius morbos curamque cum illis *universi systematis* confundenda esse, docueram &c.

Non erit igitur, qui iuste miretur, scholae medicae tyrones Ticinensis a doctrina BRUNONIS, quae praeceptoris illam tot in punctis attingeret, longe minus, quam alios quoscunque (*a*), abhorruisse; etsi non paucos ex illis in omnem Scoti Scriptoris theoriam sese paulo incautius praecipites dedisse, fatear libenter. Illius vero phaenomeni, quod, etsi non pauca essent, in quibus meum BRUNONI consensum negaverim, non ideo tamen suam mihi discipuli fiduciam

---

(*a*) Factus est talia ex primis atque potissimis BRUNONIS affeclis unus, dicens: „ *Sono certo che se sono* „ *per esservi de' valenti Browniani. questi saranno piut*- „ *tosto gli allievi di* FRANK, *che di qualunque altro* „ *Professore* ". Lettera del Dottore *Vincenzo* SOLENGHI ad un suo amico, intorno la dottrina medica del Dottor BROWN. Vid. Nuovo Giornale della più recente letteratura medico-chirurgica d'Europa. N. 11 Febbrajo 1796 p. 96. 97. Atqui tamen Cl. RASORI nunquam ex meis, quod sciam, fuit discipulis.

arripuerint, alia mihi, praeter dictam, ratio subesse videbatur. Nec enim hos latuit, BRUNONEM ab eo temporis spatio, quo scholis valedixerat, morbis haud multis, ut medicum, interfuisse. Nec ea fugit tyrones cognitio, dilectum sibi, ac ipsius scholae Edensis alumnis, scriptorem, a suis quondam magistris ingratitudinis, vitaeque minus sobriae a multis accusatum fuisse, splendidamque licet in Scotia pridem doctrinam, longiore tamen temporis intervallo exiguas modo, vel ipsa, tam vicina, in Anglia, radices egisse: quae singula & turbidam ac impuram aliquomodo novae doctrinae scaturiginem, & systema longioris ac multiplicis fulcro experientiae destitutum non paucis prodere potuissent. Accessit & illud, quod vix perspecta satis nova doctrina, non pauci sese pro viribus eidem opposuerint; alii, prout res humanae fuerunt, ingenuo veritatis amore, — partium alii, aut novitatis cuiusvis odio impulsi, alii demum ut proprias doctrinas, suaque ex istis nomina, quibus novum & fere in omnibus contrarium systema ruinam minabatur, ab interitu salvarent.

Atque hoc demum temporis puncto, hac sub animorum dispositione iuvenilium, ex qua parte veritas iaceret, ad lectos aegrorum ostendere, mei esse officii sentiebam.

Non unius vero diei opus hoc erat; sed aliam mihi viam, illa, quam animi fervidioris ac in docta, ut vocant, litigia magis propensi homines calcant, tutiorem, praefixeram. Iam primi tyronum aestus sub diuturno quidquam examine deferbuerant: — iam plura, quae soli BRUNONI incaute nimis adiudicaverant, suis redhibueram inventoribus; — iam notabiles hinc inde naevi illius in doctrina (quam nec ipse quidem Auctor ut numeris omnibus absolutam perfectamque venditaverat) discentium in oculos assurrexerant; — iam summae, quae novum quoque systema partim premunt, difficultates venerant in conspectum, ac in his omnibus eruendis, non sine aliqua humanae mentis cognitione incesseram; cum *Ticino*, semperque mihi charis in alma scientiarum hac sede discipulis valedicere, ac Patriae me sinui dilecto restituere debuerim (*a*). Interea, post innumeras in ipsam BRUNONIS personam non minus, ac eiusdem in discipulos, quam in Viri huius doctrinam, invectiones, diversis Germaniae diariis medicis commissas, Vir celebris, M. A. WEIKARDUS, specimen medicinae edidit systemati BRUNONIS accommodatum (*b*),

(*a*) Die 16 Ianuarii 1795.

(*b*) Entwurf einer einfacheren Arzneykunst oder

in quo, *universum* hoc systema, utpote propriis, quas iam antehac manifestaverit, opinionibus magis conforme, defendendum sibi assumsit. Ab eo fere tempore rerum scena mutata, spesque omnis dissidii Eruditos inter amice componendi, amissa fuit. Litigiis ego saltem tam acribus, & in quibus nulla decentiae habetur ratio, & in quibus, quacunque demum ex parte steteris, etsi claros in arte Viros ad latus habeas, nec amarissima desunt convicia, nec reciproca vituperia desunt, interesse constanter recusaverim. Silui hinc, dum me BRUNONIS *asseclam* nuper dixisset Auctor epistolae diario medico-chirurgico *Salisburgensi* insertae (*a*); — atque dum alter, eodem in diario, BRUNONI me *contrarium* esse assereret (*b*), tacui; nec certe in arenam tam limosam: in qua plurimum opprobrii, honoris nihil quaerendum esse potest, vel unquam descendam.

Etsi vero tam indecoris ego bellis misceri nec possim, nec velim; non tamen idcirco meam in re tam gravi opinionem pror-

Erläuterung und Bestätigung der Brownischen Arzneylehre. Frankfurt 1795 8.

(*a*) Salzburgische med. chirurgische Zeitung, Jan. 1796 No. 16 p. 248.

(*b*) L. c. Nro. 48 p. 399. 400.

sus reticebo; sed paucis & muneris mei ratione inductus, & publice ad id faciendum provocatus (a), dicam quid sentiam.

Quam plumbeo ars medica pede ad eam, quam prudenter exspectare mortales queunt, perfectionem accedat, omnibus est notum. Quodvis fere sua hanc in artem merita decantat seculum, — spernit haec sequens, suisque insane commentis superbit. Hypothesis trudit acerbe hypothesin, ac sub istis, humanum languet, suspirat, ac misere opprimitur genus. Tam tristis caussa phaenomeni non una quidem est; potissime vero huc facit communis illa ingenii humani ab eo, quod *simplex* est, aversio, & ingens in res, quae docte sibi apparent compositae, propensio. *Simplex*, *sigillum veri*, dixerat Vir magnus, BOERHAAVIUS; nec tamen a doctis sibi cavit satis ambagibus. Elementorum, quibus medica superstruitur scientia, infinitus pene est numerus; interea cum orbis una alterave lege volvitur universus. Quo fato demum contigit, quaeso, ut vir nunquam certe *medicus*, meliores nobis, — qua scilicet ratione medicina maiorem certitudinis ad gradum evehenda sit,

---

(a) Journal der Erfindungen 15 Stück.

regulas tradiderit, BACO VERULAMIUS? Atqui has BRUNO leges sequi contendit:.... veritatem num hoc sub labore attigerit, num vero ab ea aberravit, ardua, nec a quovis mehercle solvenda, est quaestio; sed aliquam, vel hoc ultimo in casu, sibi laudem hoc magnum conamen merebatur; — vituperium, contumelias obtinuit. Quousque tandem, Dii boni, obiectatio tam vana tamque futilis valebit, ac illa est: hominem poculis hinc inde magis, quam par erat, indulsisse, — carceribus ob debita, quo nil facilius in Anglia est, detrusum haesisse, — ingrati a suis quondam praeceptoribus animi accusatum fuisse!... Adeone humani vis & perspicacia ingenii ab istis pendet, ut si verum, etsi magistrorum sententiis contrarium, quis dixisset, hoc verum esse vel ideo cessaret?... Qua lege, precor, discipulus, ut praeceptoris in verba iuret, nec istis, meliora edoctus adversetur, tenebitur? Forsitan in modo, quo id factum est, culpa fuit BRUNONIS; sed cum tantae literatos inter viros rixae ob res exigui admodum momenti quotidie nascuntur, in quibus, ubinam stet veritas, vel sub vita dimicantium, tam difficile est eruere; num forsitan levioris erit laboris iudicium de mortuis, qui suarum rationes actionum adferre haud queunt, hominibus?... tam certam quis,

& omnis erroris immunem CULLENII doctrinam pronunciaverit, ut qui eandem paulo acrius aggressus est, mox laesae gratitudinis crimen commisisse censendus sit? Crassioris BRUNONEM eiusque asseclas ignorantiae adversarii accusarunt; sed reciprocos, ab omni aevo, doctorum ob usus, obtusa iam nimis haec tela sunt, nec facile quenquam, nisi aliis, acutioribus, suffulta, ferire queunt. Certe quos ego saltem proprios inter discipulos BRUNONI magis adhaesisse expertus sum, hos iam pridem felicioris ingenii ac indefessi magis studii laudem apud omnes sibi meritos esse intellexi; nec ideo hi, nisi omnia me fallant, quod res minoris esset operae, BRUNONIS sese doctrinae dederunt; sed omni prius medicae apparatu scientiae probe instructi, hanc partem aggressi sunt. Estne vero tam exigui hoc ipsum systema laboris? . . . . Quodsi numerum eorum, qui confutando huic systemati vires, quas poterant, vix non frustra voverunt, — si copiam illorum, qui nequidem capiendo BRUNONIS, obscurae sane dictionis viro, se pares esse, suis in scriptis monstrarunt, considerem, dubitare licebit. Per annum saltem, & ultra, quamvis novae horas non paucas impenderim doctrinae, plura tamen istius me puncta latebant: nec ipsum WEIKARDUM, qui patrio BRUNONIS ele-

menta sermone reddere conatus est (a), autem rem acu semper tetigisse, aut mentem Auctoris ubique assecutum esse video; nec aliter de ista, quam de omni alia medicinae *theoria* dicendum est: quod, etsi quis haud calleat, non tamen idcirco mox in ipso rerum ad lectos agendarum exercitio versatus esse possit. Sed quamvis haec ita se habere concedant; id saltem sine dubio verum esse obiiciunt: quod BRUNO diversos artis medicae ramos, *anatomes* exemplo, ut minus aedificio struendo necessarios aspexerit, ac proinde tyrones a verae tramite scientiae abduxerit incautus. Atqui tamen ipse hic auctor divi MORGAGNI, de sedibus & caussis morborum, opus omnium in manibus esse, ac diu noctuque volvi iussit; quod si tyrones sequi praeceptum velint, illius ingenium ac vires, qui MORGAGNUM, quin studium anatomes praemiserit, intelligat, laudabo. Morbos quoscunque, iisdem, ac ipsam sanitatem, a caussis, nonnisi gradu illinc peccantibus, pendere, Scoti systema docuerat, & hoc idem ii studium functionum, quae sano in corpore contingunt, & qua hac lege, & quo-

(a) Johann BROWNS Grundsätze der Arzneylehre, aus dem Lateinischen übersetzt von M. A. WEIKARD, Frankf. 1795. 8.

modo regantur, ut inutile, reiiceret? Si quis alius, certe BRUNO, vel maxime ad caussas morborum (symptomatum, ut rei magis ambiguae, parum curiosus) respexit, atque illas, quas *occasionales*, & *proximas* dixerunt pathologi, cum morbis totius systematis non nisi gradu ac tempore differre ab iis, quae corpus ad istos *praedisponerent*, conclusit. Caussarum interim, quae morbos generales inducunt, insiguem exercitum, quemadmodum opposita his recuperandae salutis subsidia, in duas modo classes, — quarum una, minus, altera magis altera, incitaret, ac mutua sibi praelia inferret, divisit. Talem ideo malevoli BRUNONIS theoriam, — quae aliis, quam lanceola & alchoole, auxiliis vel minime indigeret, esse dixerunt. Quo vero iure id dixerint, ego quidem haud satis perspicio. Nec etenim auctorem hunc latuit, praeter communem ac generalem stimulantium effectum, oculos a luce, ab aere percusso aures, cantharidum ab acri renes, glandulas parotides a mercurio, magis quam partes alias, ab aliis alium scilicet in modum conductas stimulari, vel incitabilitate, ut vocat, propria, aut specifica, gaudere. Nec fugit BRUNONEM, ipsis concessa vetulis, cognitio, (a) non omnia ab omnibus perferri. Nec oblitus est monere: quod pars, uno eodemque a stimulo

vix amplius movenda, ab alio tamen, atque diverso, novo quasi calcare, sibi addito, in actionem ducatur (a).

Sed *novi systematis* nomen, in quo BRUNO gloriatur, quin aliam, quam antiquam illam ac pertritam THEMISONIS, de *adstricto* & *laxo*, theoriam recoxisse credatur, indigne tulerunt. Oportuisset ante omnia, hanc ad litem dirimendam, quid *novum* sit, definiri, nec ullum enim systema, quod penitus & in omnibus ab omni alio diversum sit, in medicina aut fuit, aut futurum est. Recoctus etiam, & vel ante diluvium, nec postea, appositus, modo nutriat, cibus, ubi summa penuria melioris est, reficit, & per me licet, *novus* appelletur. ASCLEPIADIS, THEMISONIS doctrinas, EPICURI systemati innixas, ex aliena magis, quam ex propria relatione habemus perspectas, *Atomos* ille, ac *vacua spatiola* explicandis corporum originibus ac modis sufficere, & ex debito illorum motu ac recta cum istis proportione *sanitatem*, — aut in casu contrario, *morbum* constitui, docuerat. Tres fere alter, si *Cornelio* CELSO magis, quam GALENO fides

(a) „ Confectam quoque uno stimulo incitabilitatem, novus quilibet elicit. “ Element. §. 30.

est habenda, corporis humani conditiones, *adstrictam* scilicet, *laxam*, atque *mixtam* dari supposuit. Nullam vero haec aetas, nullam antiqua methodicorum secta principii vitalis habuisse videtur notionem, nec sane irritabilem fibrae muscularis, aut sensibilem nervorum indolem distinxit, aut suam ex istis, quod ex utrisque coniunctis fecit BRUNO, theoriam reperit (*a*). Ipsa iam BOERHAAVII, tam egregia, de fibrae aut debilis & laxae, aut rigidae ac elasticae nimis, morbis, doctrina, perparum cum illa Methodicorum de adstricto & laxo habet commune (*b*). Atqui nec recentior quidem haec doctrina cum illa BRUNONIS conspirat; ut qui fibrarum *cohaesionem* aequo vel debiliorem, vel firmiorem, minus certe, ac debuisset, considerans, omnes stimulorum morbosos effectus ex sola, ut vocat, *incitabilitate* praeter modum vel

(*a*) Plura hoc de argumento filius, in notis ad JONESII opus, exposuit. Vid. *Ricerche sullo stato della medicina secondo i principj della filosofia induttiva ec. del Dott. Roberto* JONES Vol. I. Not. 4 p. 196 — 199.

(*b*) „ Hi autem morbi fere praetervisi fuerunt, „ nam nequidem methodici dicti, quibus de stricto & „ laxo doctrina solet adscribi, de his simplicissimis „ morbis egerunt “. SWIETENIUS Commentar. T. I. §. 23.

aucta, vel imminuta derivavit. Atqui haec fibrae animalis nos indoles vel ante BRUNONEM omnino haud latuit, sed ex solo hoc principio, nemo, quod noverim, omnes tum sani, tum aegroti hominis, quidquod ipsius regni vegetabilis, conditiones repetiit, ac omnem medendi rationem huic soli superstruxit. Nec certe ullus corporum leviorum graviora versus nisum vel ante NEWTONUM ignoravit; sed ex noto hoc principio Vir hic summus systema *novum*, cui vel astra obediunt, simplicissimum, deduxit.

Quod vero tot iam ab annis tam exiles tamque tardas BRUNONIS systema radices egerit, — quod pars maior hucusque Medicorum has ipsas, inimicum ut lolium, exstirpandas esse censeat: hoc solum, illi, cui magnarum sors iniqua veritatum, ac fata HARVAEI, NEWTONI (*a*) aliorumque virorum sunt nota, novi falsitatem systematis non illico demonstrat. Ut vera sit veritas,

---

(*a*) „ Non obstant le grand mérite de cette Philosophie (*de* NEWTON), & l'autorité universelle quell'a maintenant en Angleterre, elle ne s'y établit d'abord que fort lentement; à peine le *Newtonianisme* eut-il d'abord dans toute la Nation deux ou trois sectateurs: le *Cartésianisme* & le *Leibnitianisme* y régnoient dans toute leur force ". Dictionn. Encyclopéd.

credentibus haud indiget. Vel unius haec in ore sit, vel iaceat sepulta, sibi sufficit, exspectans diem iudicii.

BRUNONIS hucusque apologiam scripsisse Lectoribus videbor. Igiturne illius in verba Scoti & ego iuraverim? . . . absit, ne mihi talia vel ipso cum HIPPOCRATE contingant, BRUNONEM, discipulos, si male multatos defendo, laesi hominis conditio, ac divinae amor scientiae, quam turpis utilia molientium vexatio moratur, id exigunt. Placent utique multa, quae acuti Vir hic ingenii proposuit; sed omnia non placent. Meliora in usum traho; furfures, — nec tamen, ingratus, hominis bene meriti in faciem, reiicio.

Universi quidem systematis a BRUNONE constructi examen hic instituere, ne librum magis scribam, quam proloquar, nec possum, nec volo: plura enim hoc de obiecto publice ad lectos aegrorum, coram plurimis ex omni gente discipulis, iam satis effato, non est cur meum mihi de multis silentium obiiciant. Hinc unum modo alterumve, sine magno rerum ordine, quo mea circa dictam theoriam dubia manifestem, adducam.

In ipso, primum BRUNONE, dictionis, quam in aliis laudare non potui, vehementia mihi displicet. Oportet quidem ea,

quae vera sunt, fortiter & cum dignitate enuntiari; sed solum veritas errorem fulminat, errantem non vibrat & a suo amplexu, laesum, abterret. Displicet sermonis, etsi plerumque perbrevis, hinc inde tamen verbosi (a), asperitas, obscuritas: qua factum est, ut ipsos BRUNONIS inter discipulos, diversa doctrinae interpretatio, ac non exigua opinionum discrepantia exortae sint (*). Displicet maior, ac in rebus tam abditis simulque tam seriis, asserendis esse debeat; persuasio & securitas. Conscindit saepe nodum, non solvit auctor systematis; ac rerum etsi medicarum experientia haud maxime instructus; axiomata tamen condit, suisque tutus offert. Quod anglis partim Scriptoribus (linguarum, ac eorum, quae ab aliis sint praestita nationibus, satis ignaris) haud raro accidit: hoc & nostro auctori commune est, scilicet ut plura, quae nova non sint, pro talibus exponat, omnesque crassioris, in qua

(a) E. g. Element. §§. 167. 168.

(*) Clarior nunc extat BRUNONIS *Medicinae Elementorum* versio italica tribus voluminibus absoluta: *Elementi di Medicina del Dott. Giovanni* BROWN *con molte note, dilucidazioni e commenti dello stesso Autore: traduzione dall' Inglese: Opera, cui vanno in seguito nuovi commenti, ed osservazioni del Dott. Vincenzo* SOLENGHI. *T.* 3. *Roma* 1796-97 8vo (Editor).

certe omnes non haerent, ignorantiae accusare videatur (*a*). *Irritabilitatem* atque *sensibilitatem* uno *incitabilitatis* sub nomine comprehendit, ac unam, per omne corporis systema diffusam esse docet. Etsi vero dubia illinc haud exigua supersint; rem tamen sic esse, veritatis incertus, supponam. Sed cur omnis his *solis* atque *stimuli* cardinibus versetur medicina, id saltem non satis perspicio. Ipsius nempe principii ignoti, vitalis, *effectus* est *incitabilitas*: nec *sola* est, quae hoc mirabili ex fonte, vel solo a *stimulo*, scaturiat; nec *sola*, quaecunque naturae phaenomena satis explicat. Non etenim illa est, quae legibus tum chemicis, tum mechanicis in corpore tam potenter aut imperet, aut prorsus resistat; — quae calorem animalem sub gelu intenso non minus, quam summo atmosphaerae sub aestu, vix non semper aequalem, conservet; — quae humores ad partem magis stimulo subiectam, illico maiore cum impetu, quam ad alias, corde fere inscio, propellat; quae partibus inflammatis novas non modo membranas, sed omni vasorum genere ornata involucra circumdet; quae partes

tes

(*a*) Element. §§. 230. 232. 368. 412. & alibi.

tes resectas, & quidem quales antehac fuerunt, organicas, restituat; — quae irritante, purulenta, puriformi materia tot in morbis ad sanguinem delata, eandem, medio ex torrente cruento, in unum quasi colligat, ac certas ad partes, iam protinus maturam, sub felici metastasi, deponat; &c. Oportet igitur vitale principium, — etsi quoad illum effectum, quem *incitamentum* Auctor systematis vocavit, a stimulo moveatur, habere alias, quam solum *stimulum*, suarum mutationum rationes: quae, licet has nullum satis indicet systema, a *stimulo* tamen videntur non parum esse diversae.

Ipsa certe alimenta, dum corpus subintrant, tam cibi quam potus, simul stimulabunt; sed, an *stimulus* est, qui *nutriat*, ac partes amissas resarciat? . . . aut an aliud, a stimulo diversum, est? . . . quo in casu, haud facile excludendo, fateamur oportet: *quod non omnis a stimulo sit actio*, & quod ista, in eo, quod *incitamentum* vocatur, non semper sit posita. Si solus vitale principium *stimulus* dirigeret; sequeretur, ut quo minor in illud hic foret: eo minor quoque actio illius esset principii. Atqui si ovum foecundum, in loco frigido, in quo scilicet perparum caloris atque stimuli est, per menses aliquot conserves, — si multorum ovula in-

sectorum vel extremo, ac ipsum adeo mercurium, ut coeat, cogente, sub gelu, integram per hiemem, ne ulli animalis rudimenti incremento sit locus, rigere sinas, adeo non perit, quam crescere videtur, conservatrix principii vitalis potentia, ac foetus, admoto nunc sensim calore animali, vegetus excluditur.

Quodsi haec ita sint, an vera erit magna illa BRUNONIS ", quod vita corporis organici in statu eiusdem violento seu coacto consistat ", sententia?... de istius quidem veritate dubitare vix ausim; sed solus non est *stimulus*, non sola *incitabilitas*, sed aliud & maius principium est, quod corpori quondam infusum, vitale hoc, etsi non vegetet, esse, ac mortui legibus corporis resistere iubeat.

Placuit BRUNONI pro axiomate assumere, quod corpori cuivis viventi certa *incitabilitatis summa* ab origine concessa sit: qua tandem consumta, mors ipsa necessario sequatur. Recto igitur stimulorum in usu longioris ars vitae est posita: parci nimis ex istis, incitabilitatem accumulant; fortiores exhauriunt: quo clarum fit, calculo subiectum esse hoc vitae pabulum, non cibis, nec ulla re alia renovandum. Sine vero incitabilitatis hanc summam esse *centum*; a morbo vero quocunque hanc,

ita ut modo *decem* superfint, consumi. Si statur in suo progressu nunc morbus: an ad *pristinam* aeger unquam sanitatem redibit?... si stimules ultro: non habes, quo suppleas, & eo citius, quae concessa fuit in utero, summa disparebit. Sunt tamen, quos diuturna & atrox, — non ad solum modo aspectum, sed vere ac vix non in integrum exhausit, aegritudo; sunt, quos iam inanimos per horas iurasses: qui vegeti, ex tumulo quasi resurgant, &, quod magis est, vitam, ea, quam antehac vixerant, saniorem longe, viribus praestantes, in decrepitam usque senectam, ducant.

Duplicem *debilitatis* esse speciem, BRUNO asseruit: eam nempe, quae stimuli opportuni defectu, — ac eam, quae stimuli superabundantia nascatur, distinguens. Primam, vocavit *rectam*, alteram, *indirectam*, non improbando sane nomine, nuncupavit. Tertia, scilicet *apparens* modo, debilitatis est species, quam veram haud esse recte monuit (*a*); quae tamen ad lectos aegrorum haud raro occurrit. Sed cum rectius in istis versatus esse auctor videatur: est tamen, cur

(*a*) Element. §§. 226 — 228.

eum cum primis debilitatis speciebus nimium, ac pro lubitu lusisse suspicemur.

Ac primo quidem, ea, quam *indirectam* vocavit auctor, modo paucis experimentis, si rem ipsam, quae probanda est, excipias, hucusque innotuit, debilitas. Sciebamus nimirum hucusque, fulguris ab ictu, ab igne violento, fibras animalium maiorum, irritabilitate sua spoliari; a concussione electrica, ab acidis mineralibus concentratis, a camphora, opio, ab aere mephitico, quibusdam a venenis, exterius admotis, similes in minoribus inprimis animalibus effectus obtineri; sed extremae hic status debilitatis, aut mortis in parte sic affecta ipsius, testimonium edebat ubique; nec ab illo, ad ipsam sanitatem, tam facilis momenti & tam praeceps est visa regressio. Atqui apud BRUNONEM, vel sanissimo in homine, tam continuus a prospera valetudine, debilitatis aut directae, aut etiam indirectae in statum, — & ex isto, in pristinam salutem, & saltus: ut ipse adeo *somnus naturalis*, ex directa, vel etiam indirecta debilitate, sanitatis inter limites haerente derivetur. Quidquod speciem debilitatis utramque, eodem in homine, ac tempore eodem, *simul posse incidere*, admiserit novi systematis auctor (*a*). Adeone vero a sola

(*a*) „ Vigiliam sanam parit ea potestatum incitan-

debilitate sanus pendebit somnus, ut vel solo ſtimulorum a defectu producatur vel superabundantia? Quotidie dormimus omnes, atque consueta recurrit periodo somnus: *quin tanta virium*, cuiuscunque demum indolis *proſtratio*, *quanta quidem ad ſtatum*, *morbo attonito*, *aut ipſi morti tam ſimilem*, *requiri videtur*, *praeceſſerit*. A solo amnis, placide per saxa ruentis, susurru, — a muſico concentu suaviore, — ab ingrata lectione, quin ulla nos debilitas invitet, obdormiscimus profunde. Tam altus tamque gravis in multis, etſi perfecte sanis ac robuſtis, eſt somnus: ut nec a tonitru, nec a bellico tormento evigilent; in aliis, tam levis eſt, ut vel muscae a ſtrepitu illico dispareat. Somnambuli, caeterum saniſſimi, vix non quascunque dormientes, quas vigiles, actiones exercent, viresque his pares, non fractas, manifeſtant. Plurimi vel sponte, vel concuſſi, ex somno derepente ac mox in integrum evigilant... tam praeceps ex tanta virium iactura, ad summum robur foret tranſitus! Quodſi *vigilias*, ſi *som-*

C 3

„ tium vis, quae utrique media eſtremo neque nimis
„ ad indirectam, neque ad rectam nimis debilitatem in-
„ clinet. Morbosam maxime recta, haud raro indirecta,
„ *saepe utraque mixta debilitas* infert". Element. §. 241.

num attente considerem, *functiones corporis* certe maximas, sed intellectui humano absconditas, mihi sistunt: quae vitam, non sine interposito leviori utrisque delirio, duas fere in partes aequales inter se dividant. Debilitas saepe ad somnum, — ad vigilias robur, disponunt; sed, etsi *non lassus*, si licet, homo *quiescit*, ac viribus nec orbus, nec abundans, vel ob solam consuetudinem, placide obdormit. Qua demum ratione debilitas directa indirectam, vel eodem in subiecto, ac tempore eodem, non excludat, non intelligo. Ob stimuli defectum incitabilitas augetur... langueo. Accedit, qui hanc consumat, stimulus,... iterumque utroque ex malo langueo: — quo me denique convertam, ignoro.

Debilitatem indirectam BRUNO, cum stimulo, qui illi fere viribus conveniat, a quo ipsa debilitas inducta fuit, corrigendam esse docuit. Atqui ex cathedra haec imponere, quam exequi ad lectos, praecepta, facilius sane erit. Quis illati scalam stimuli hic construet? quis reliquae mensuram incitabilitatis determinabit?... Non exigua interim latet hoc ipso in praecepto auctoris perspicacia; & maior sane *mox* stimulus, *sthenici*, ut vocat, morbi, tandem in *asthenicum* conversi, — quam in origine asthenici, principio, etsi hanc minus numeri, quam tactus

medicus, & maior rerum experientia, definiant, requiritur.

Cum vero tantus mortales exercitus dolorum pessumdet; *sedantia* nobis BRUNO remedia rapit. *Stimulus* est, qui dolorem a debilitate exortum tollat: ac ipsum adeo *opium* hic, non aliter, quam vires erigendo sedare, videtur (*a*). Non mediocre haec quoque, licet audax ad primum adspectum, propositio auctoris ingenium prodit. Scilicet cum duobus modo punctis, stimulo nempe ac incitabilitate, omne BRUNONIS systema vertatur: oportuit sane ut omnem, quae non in illo consistat, actionem cautus excluderet. Alia, quam ut indirectam debilitatem in auxilium vocaret, via non superfuit; illam vero auctor, ut diximus, pro nutu disponit: nec defuit omnis rem ita disponendi occasio. Inhaeret certe opio non exigua *stimulandi* potestas, atque haec fere prima est, quae suum in corpus humanum effectum manifestet, liquidorum spirituosorum ab effectu non nisi maioris vehementiae gradu distinctum. Hinc nullo in morbo, qui ex totius vi systematis adaucta proficiscitur, opium indicatur, aut

(*a*) Element. §. 230.

porrectum, actionem in illum insquam non exercet. Calor nempe, sitis, anxietas, faciei rubor; splendor oculorum, cephalaea, arteriarum plenitudo, vibratio, continuo augentur, ac inflammationis, si quae adsint, symptomata increscunt. Absolutis vix his turbis, sequuntur aliae, quae vires vitales magis esse suppressas testantur: indirectam BRUNO debilitatem tunc subintrasse, non sine specie veri, praetendit. Quodsi tamen res ita sit, oportet ab unius quoque grani, ex opio, sano homini porrecti, portione, quae somnum illico inducit, calorem ac alia sthenicae affectionis symptomata tam constanter excitari, quam constans debilitatis effectus, huius usum remedii insequitur. Vinum certe, priusquam hominem, viribus exutum, prosternat, pulsuum in eo rationem attollit, calorem corporis incendit, ac febris quasi ephemerae inflammatoriae phaenomena producit. Nisi talia in sano sequantur; hilaris, nec tumulentus, est Bachus, ac nulla debilitatis indirectae symptomata nobis offert. Atqui ab opio ad granum unum adulto sanoque homini ingesto, sequitur quidem plerumque levis gratusque calor ac mador, & pulsuum quidquam augetur ratio; sed tanti certe haec non sunt, ut *sthenicam* quis, ac tantae quidem molis, affectionem, quae scilicet brevi passu in

asthenicam transiliat, adesse, symptomatum ex vehementia & serie, quis dicat. Sed tamen post horam, vel citius, profunde iam dormit ac stertit homo: quem, si ex *indirecta debilitate* hunc in statum coniectum esse dixeris; oportet simul te fateri: nec violentissimam quamque febrem inflammatoriam, aequalem tamque celerem effectum edidisse, — hunc igitur caussa, quam adduxeras, maiorem apparere, & alterius longe indolis rationem huic somno morboso subesse. Quid igitur, si opio, praeter illud, quod primum stimulat, aliud, ignotum, quod vitalis partem principii, quod sensus demum obtundat doloremque *sedet*, principium inesset?... sed optata forsitan in rebus explicandis id vetabit simplicitas?... age vero, num tam simplex ubique natura est, ut quaevis ex uno modo conflentur corpore principio? solis radii, tam puri, & lucent, & calorem simul conciliant. Aer ipse, quem non multis abhinc annis simplicissimum vocari ac prima rerum inter elementa poni posse censebamus, compositus est, & quam una illius accendit, pars altera, lucem extinguit.

Ne quis interim BRUNONEM vilipendat, incautus, adversarium! tela enim ille, quin sibi talia exspectet, acutiora iaculabitur. Plura sunt forsitan, quae stimulo tam insigni

mox agant, ut *sthenicae*, quam mitiore sub impetu habuissent, *actioni* tempus haud concedant; sed *asthenicam* illico adfectionem, iam adhibito fulminis exemplo, inducant. Ac talis revera dici posset *venenorum* non minus, quam *contagiorum* indoles multorum: ut quae, teste experientia, vel homines fortissimos, ac in morbos ex vi nimia systematis oriundos, iam diu praedispositos, aeque ac debiles, semianimes prosternunt. Est etiam, ubi opium, etsi *stimulans* remedium, in morbis ac doloribus, quos debilitas vel directa, vel indirecta induxit, consueta morbi *sthenici* nec minime producat symptomata; sed pulsuum, ex ipsa debilitate celeriorum, moderata frequentia, — calore, eadem ex ratione veniente, infracto, *refrigerantis* fere, ut aiunt, medicaminis actionem exercere ac *sedare* videatur, — nec tamen *sedet* reapse, sed corroboret, & caussam doloris abigendo, sanitatem restituat, remedium.

Ast vero, dum opii effectus, *sanum*, hinc non debilem, apud hominem obvios in superioribus adduxerim; — dum in eiusdem remedii, non tam insigni (quae indirectam debilitatem forsitan inducere mox posset) sed parca portione porrecti actionem inquisiverim; praevisa sic adversariorum insedi effugia, nec est amplius, ni fallor, cur *sedantem* quis

neget, etsi stimulum inferre primum queant, certorum corporum, quae *narcotica* vocamus, efficaciam.

De *frigoris* nunc actione in corpus animale, an scilicet, ut BRUNO defendit, illud hoc *debilitet*, an vero, quod scholae hucusque docuerunt, *corroboret*, agendum mihi foret; sed partim, sequentis auctor operis, de his iam egit filius (*a*); partim vero, cum vela mihi tandem contrahenda sint, in *sexto Epitomes de morbis hominum curandis volumine* ex professo in ista descendam (*b*). BRUNONIS interim de frigoris actione doctrinam, illa, celeb. MARCARDI (*c*), egregie confirmat, ac tristia balneorum frigidorum, debiliore iam homine, exempla quemcunque veritatis convincent. Est tamen, ut

(*a*) In notis ad JONESII opus, ex anglico in italicum sermonem ab eodem conversum. Vol. I. Not. 13.

(*b*) Iam scriptum a me fuit ante duos fere annos hoc *sextum Epitomes volumen*, ac aliqua eiusdem folia iam typis erant Ticinensibus concessa: cum medio sub opere Vindobonam vocatus, hoc ipsum suspendere debuerim. Laboribus hic obrutus, hucusque non potui pauca, quae illi addenda erant, capitula absolvere; interim, quam primum id mihi licebit, non hoc modo, sed & reliqua volumina, — prioribus, a viris doctissimis, tam benigne susceptis, absolvam.

(*c*) Von Bädern.

breviter hoc dicam, in quo BRUNONI, circa frigoris effectum non protinus assentiar. Frigus quidem certe nihil est, quam absentia, & quasi umbra caloris. Si, quod nemo negabit, igneae effectus materiae est positus in stimulo, qui ipsi calcar fibrae superaddit; non poterit, mehercle, frigus roborare debilem, quem paulo diutius circumdet, hominem. Sed debuisset, si recte sentio, BRUNO contractionis, quam solida quoque viva, dum calorem istis moderate detrahimus, patiuntur, & acquisitae abhinc maioris densitatis, quae simul utique ad robur facit, non prorsus oblivisci. Maioris vero momenti est, quod *calorifica*, non aliter, quam subtilis alia, quam *electrica*, legibus aequilibrii obediat, materia. Ex corpore calente, in corpus contiguum, minore calore instructum seu frigidum, caloris illico materia, donec ambo aequalem caloris ad gradum pervenerint, *cum impetu* ruit. Hic materiae impetus calorificae cutem hominis viventis, per quam scilicet dirigitur, electricae fere in modum scintillae, exstimulat, ac sensum ingratum, quem *frigoris* vocamus, in ea relinquit. Materia hinc caloris, non frigus, hunc stimulum inducit: qui stimulus, aliquoties applicitus, nec tamen calorem exhauriens, partis, in quam agit, robur utique adauget. Aliud autem, si cor-

pus debile, nec vero calore abundans, frigido diutius in balneo moretur, dicendum est. Hic etenim suo illud calore naturali spoliatur, ex potentiis vim vitale erigentibus potissima eliditur, ac vires, quas augere contenderas, frigidis in undis suffocantur.

Nullam fere fluidorum BRUNO, nisi *molis* (*a*) in explicanda morborum origine, rationem habuit, sed omnem in solida culpam malorum coniiciens, vel ipsas humorum mutationes morbosas huic soli scaturigini adscripsit. Etsi vero quamplurimum ab illis dissentiam, qui, more veterum, omnem fere morborum officinam in fluidis quaerendam esse putant; — & quamvis aliqua hinc inde literatorum virorum diaria eundem mihi vitio BRUNONIS errorem verterint; non possum tamen quin contrarium hic declarem, ac valdopere mirer, ea, quae meorum tot in locis scriptorum effatus sum, ut fere plus aequo concessisse mihi videar, non potuisse cunctos de mea has circa res opinione convincere. Mediam hic quoque viam, — iliacos intra muros & extra peccari cernens, intravi; semperque credidi, vel nunquam debuisse, quod *unum* est, separatim, ut res in totum diversas, considerari, ac fluidis a solidis vivis,

(*a*) Element. §§. 131 — 137.

ut a mortuis certe possunt, distingui. Quibus vero argumentis suffultus, a veterum doctrina recedens, plurimorum morborum ex solidi magis affectione derivaverim; — cur contra BRUNONEM ac alios, aliquam & fluidis in morbis creandis, auctoritatem concedam; huius alibi rationem iam reddidi, nec positi mihi limites, ut longius hoc opus suscipiam, permittunt.

Non minus longum foret illud, si, quae alia BRUNONIS circa theoriam in me nata sunt, dubia, hic singula proferre contenderem. Ea hinc, quae hucusque adduxi, sufficiant, locumque cedant illis, quae modum, quo ipse hic scriptor, in eruenda morborum origine ac vera indole, proprio, quod condidit, systemate usus est, concernunt.

Quodsi Viri tam conspicuo ingenio instructi ac de re medica bene meriti in opere maculas venarer; campus mihi foret id faciendi, ea potissimum systematis in parte, in qua BRUNO symptomatum variorum & caussarum, a quibus haec nascantur, rationem reddere conatur, vastissimus. Illa certe, qua in caeteris, — hic usus non esse videtur, auctor perspicacia; sed amplam adversariis superficiem minus provide munitam, — facile tamen, si vel pauculum laboris huic operi dedisset, magis muniendam, exposuit.

Sic a *calore*, fibrarum muscularium robur ac simul *densitatem augeri*, — abhinc autem vasorum omnium *diametrum imminui*, ac in cute ex toto *deleri*, auctor affirmat (*a*). Ad *densitatem* interim quod spectat, eam certe sub corporum per calorem *expansione* potius imminui, quam augeri, physicorum hucusque docuerunt experimenta. Si rem aliter in vivis succedere, ex arteriarum vibratione, duritie, tensione, praetendat; voluissem, ut & impetus humorum, caloris sub stimulo, in cor ipsum & in vasa agentis, & pulsuum plerumque magnorum, plenorum, quod alio in loco est fassus (*b*), rationem habuisset; ac simul corporis externi ad habitum, sub calore manifeste repletiorem, tumentem, rubentem, ac vasculis, quae antehac minime patebant, dilatatis ac praetumidis ornatum, respexisset.

Sic in morbillis atque variolis, quin omnibus in morbis phlogisticis, perspirationem arceri, ac supprimi, incitationem tam in summo, quam reliquo in corpore intendi, & catarrhum potissimum induci docuerat (*c*). At-

(*a*) L. c. §§. 113. 207.

(*b*) „ Sanguinis in vasis abundantia, haec ultra „ modum distendit “. L. c. §. 158.

(*c*) L. c. §. 114.

qui tamen adultorum in variolis sudor fere urget continuus; in rheumatismo inflammatorio, corpus universum, — in peripneumonia, pectus, iugulum ac facies copioso sudore manant. Sub calore aestivo, nemo est, qui, etsi haud debilis, non uberius, quam hiemali sub frigore, sub victu licet ac potu copioso, stimulante, sudet. Sub motu corporis ac simul calore adauctis, cutis illico madescit, & a sudore inundatur superficies.

Sic " pervulgatam *plethoram* soli diathesi phlogisticae convenire, & huius magnitudini respondere (*a*), — " penuriam sanguinis musculares vasorum fibras parum distendendo, arterias exiguas, debiles ac celeres, non satis vasa incitando, efficere (*b*), " docuerat. Quodsi tamen primam de *plethora* propositionem (illam enim, quam *ad vasa* appellant, *cruoris* magis *impatientiam*, quam *plethoram*, dici vellem) facile admittam; non ideo tamen alteram ubique veram esse, ob magnas rationes, concedam. Sub ipsa nempe sanguinis penuria, sub magna systematis debilitate, sub febribus nervosis, in ipsis adeo

(*a*) L. c. §. 13.
(*b*) L. c. §. 134.

adeo morientibus, pulsus interdum plenos ac magnos, quidquod duros esse sentio; nec paucae sunt febres indolis phlogisticae, atque cum vera partium internarum, utpote ventriculi, intestinorum inflammatione incedentes, quae arterias nobis offerant contractas, exiguas, nec certe plenas, etsi methodi antiphlogisticae ac venae sectionis summa sit necessitas.

„ *Omnium* phlogisticorum morborum adventum, inquit BRUNO, horror insignit (*a*)". Hunc vero iterum ex imminuta, per vigentem in extremis cutis vasculis diathesin, perspiratione explicat. Ad primum quod pertinet, licet morbi phlogistici frequentius quam alii cum horrore sat magno hominem invadant; certe tamen *non omnes*, quod ipse iterum BRUNO fatetur (*b*), id faciunt, ac in febribus quartanis, tertianis, debilitatis etsi plerumque progenie, frigus, illud morbi phlogistici in plurimis longe superat. Ad alterum quod attinet, non quivis certe morbus *sthenicus* vel ex suppressa perspiratione oritur, vel cum ista incedit; nec video sane, cur a perspirationis retenta ma-

(*a*) L. c. §. 154.
(*b*) L. c. §. 178.

teria, *frigoris* potius, quam rei alterius sensum produci oporteat.

Sitis atque *caloris* rationem auctor a phlogistica in faucium & cutis extremis vasculis diathesi (quod ex cruoris densitate quondam fecerat BOERHAAVIUS) derivat: ut quae diathesis haec ora vasorum obturet, & corporis calorem, ob retentam adhuc perspirationem, subter cuticulam accumulet (*a*). Eadem symptomata, in morbis asthenicis, ex vasorum in oris cavum hiantium atonia & laxitate a BRUNONE repetuntur (*b*). Vix opus est, ut improbabilem prorsus hypothesin refellam. Saepe nulla est sub ore siccissimo, sitis; saepe hanc maximam, sub lingua, buccis, palato humidissimis, quod vel ipso in *diabete* non semel conspexi, videbis.

Sitim asthenico ex morbo nascentem, ab anorexia, nausea, vomituritione, vomitu praecedi (*c*), iterum tam constans non est, ut non singulos fere, quos vidi, diabeticos, quousque ad extremum perducti non essent, insigne prorsus ciborum desiderium prodidisse observaverim.

Nec verum est ubique " nullum cibi

(*a*) L. c. §. 159.
(*b*) L. c. §. 184.
(*c*) L. c. §. 185.

desiderium, eiusdem fastidium, e totius corporis debilitate pendere (*a*)". In febribus certe inflammatoriis vehementissimis cibos saepe, non minus ac in morbis asthenicis, fastidiunt; in gravissima peripneumonia, nausea & vomitus continuo fere, quin aut bilis, aut debilitas in caussa sint, urgent.

Si vel quidquam limitasset, verissima foret BRUNONIS de apoplexia sententia. " Frustra, inquit, in hac insimulatur *plethora*, " tanquam eo vitae tempore, quo corpus ef-" foetum & prope exsangue est, scilicet, solo " alimento neque desiderato, neque sumpto, " neque digesto, sanguinis plus, quam flo-" rente firmatissimave aetate, gigni potest. " Contra, quo tempore apoplexia superavit, " per indirectam, ex longaevitate & nimia " in vitae genere incitatione, debilitatem, " firma languent, deficiunt humores, fons-" que eorum sanguis (*a*)". Sed in extremis frequenter sibi placet novi systematis auctor, atque soli fere theoriae innixus, omnem, quae asthenica non sit, apoplexiam excludit. Etsi vero sanguinem a plebe medicorum in omni fere morbo apoplectico disperdi nimis

(*a*) L. c. §. 186.
(*b*) Element. §. 200.

videamus; non tamen latuit hucusque versatos magis in arte viros, in senibus infirmis, exhaustis, longe aliam, quam a plethora, esse mali originem. Nec latuit, eo sub vitae stadio, quo, longas post crapulas, concussa diu labescit sanitas, caputque varios in modos obruitur, — vel meliore sub corporis aspectu, fallaces esse, nec de vera semper plenitudine testari faciei rubores, inflationes, capitis & nuchae dolores, vertigines, somnolentias; sed ista non minus, quam quae is succedunt, apoplectica symptomata, ex fracta magis vasorum capitis potentia, quam vi & copia cruoris in ista ruentis, frequenter oriri. Adeone vero hac sola in aetate, sub ac sola rerum atque caussarum conditione, apoplectici redduntur omnes, ut infantum, ut puerorum, ut iuvenum, ut media sub aetate florentium, desint, quos dirus hic morbus prostravit, exempla? Solum scilicet *encephalum* humanum, quod tantam totius cruoris partem, per vias tam rectas, assumit, — quod hanc ipsam tantis sub nixibus, aliisque circulationis adauctae sub obstaculis, in pulmones toties devehere non potest; — quod toties ab animi pathematibus vim vitae erigentibus, ab ira violenta, concutitur, — quod primum est viscus a rebus volatilibus ore assumtis affectum, quod au-

rium, oculorum inflammationibus, erysipelati faciei phlegmonoso tam vicinum est, — quod toties, post caussas excitantes, ab acutissimo dolore, a vertigine correptum, sanguine per nares largiter profuso, illico his a malis liberatur, — hoc solum, inquam, viscus, encephalum, ab affectibus *soporosis*, qui phlogisticae sint indolis, foret immune!... experientia loquatur! quae certe apoplexias non paucas vel sola antiphlogistica sub methodo fuisse perfecte dispulsas affirmat, ac assertionem BRUNONIS & in hac parte nimis generalem, vel sola quamoptime refellit.

Quod in BRUNONE circa morbos *soporosos*, — hoc in eodem scriptore circa *motus spasmodicos* & *convulsivos* reprehendam necesse est. Res scilicet, quas frequenter sic esse constitutas bene novimus: has perpetuo sic sese habere, nec aliter esse posse, mordaciter defendit. In *plerisque* affectibus spasmodicis atque convulsivis conducunt ea potissimum, quae corroborent ac vires vitales erigant: ergo *omnis* convulsio, spasmusque *omnis*, ex virium defectu scaturiunt. — Videtur claudicare conclusio. Non me latet, — nec fugit aliquem, animalia, quae mactantur, cruore suo exhausta, priusquam exspirent, violenter convelli. Vulneratis similia hominibus, — similia puerperis ex me-

norrhagia perituris, — similia frequenter ex caussa quavis alia vitali principio inimica, succedunt. Fatebor ultra, ex mille convulsis, nec decimam quidem partem, alia, quam quae debilitet, ex caussa convelli. Ideone vero solam mox debilitatem pro caussa spasmorum convulsionumque unica declarabimus? a seminis nimia iactura convellimur; sunt quos Venus diu negata convellat, & ipse; quem sanus exercet, coitus, convulsio est. Dentes infantis vegeti e mandibula assurgunt. Sub febre conspicua, sub pulsu hac pro aetate magno ac duro, irritantur, rubent, calent, dolent, inflammatae sunt gingivae, convellitur. Debilitas est?... alvus tamen hunc iuvabit laxior, hirudines gingivis admotae iuvabunt, nocebunt irritantia. — Contagium puero variolosum inhaeret. Convellitur. Prodeunt variolae, quas diathesis phlogistica comitatur. An, quod puero convulsiones accersivit, debilitas fuit?... aeri calidiori hunc committe, excitantia praescribe alia; & num talis morbo caussa subfuerit, dolens videbis. — Sub media, quae hominem robustum invadit, cerebri, cerebelli, medullae spinalis inflammatione, — sub dira huius generis otitide; convulsiones sese manifestant, — sub diaphragmatis — non solius certe, sed alterius quoque visceris conspicui, incendio, risus sar-

donius accedit. Debilitatem hic indirectam, iam primo aegritudinis principio, latere, hoc unum ob symptoma, iudicabis? Vir triginta annorum, floridus, Insubriae Sardae ex loco, *la Stradella*, oriundus, cruorem ex naribus hinc inde amittere solitus, ante novem fere annos, ab emetico, ob nauseas ac oris amarorem, assumto, epileptice convellitur. Convulsio disparet, succedit immunis dolorum *dysphagia*, quae novem iam per dies tam cibo, quam potui viam praecludit omnem. Clysteribus nutrientibus hominem sustentat medicus Ticinensis, Dr. MENAGLIOTTUS senior. Accersitus pro consilio ad aegrum, sub ipso oesophagi principio spasmodicam constrictionem adesse, ex eo quidem iudico: quod, post morbum convulsivum, assumta certam vix illius ad partem pervenissent, cum illico atque constanter cum impetu ex faucibus redirent. Post longam licet inediam, habitum tamen, esurientis ac sitientis valdopere aegroti, torosum, colorem faciei vivum, pulsus plenos, magnos parumque frequentes reperio. Glaciem contusam ore hauriendam propono. Hausit eam & revomit. Hirudines hinc duas narium utrique orificio unam, appono. Sanguinem hae copiosum sugunt, ac e cauda resecta, vix non ad libram, eundem refundunt. Post horam disparet spasmodica

oesophagi constrictio. Recentia porriguntur, sumuntur ova; potum tam diu desideratum haurit aeger; sed altera iam die redit spasmodica affectio. Ad hirudines denuo recurritur: abigitur post horam spasmus, ac sanitas restituitur in integrum. Male forsitan hunc hominem,, ex orci faucibus ereptum, curaverim?.... Quotiescunque ego, vel sanissimus, pruritum in crure sinistro, aut dextro, experior: auris dextrae vel sinistrae, nunquam vero eodem in latere, mihi tympanum fortiter convellitur, scalpendo partem prurientem ex momento dissipando hoc phaenomeno. Debilitatem mihi pruritus, vix ingratus induxerit?... Cui oculi bulbus inflammatus est, huic, si oculum aperias, a lucis stimulo mox palpebra sub insigni capitis totius tensione, sub magno aurium susurru, clauditur nolenti spasmodice. Vel sanissimis subsiliunt hinc inde luduntque musculi hominibus. In parte prorsus syderata, si talia frequentius contingere incipiant, pro felici hoc omine, non immerito agnoscimus. Et cur demum caussa, ex qua fibra muscularis, dum sana est, contrahitur, stimulus, — si fortius in morbo etiam phlogistico hic agat, non magis illam convellere posset, aut tendere? Ab ictu electrico, vel sano in homine, musculorum illico, praeviae debilitatis sine vestigio, con-

tingit contractio, ac eodem frequentius profecto, morbosa imitatur convulsio.

De *haemorrhagiis*, quibus proxime publicando in opere (*a*) omnem, quam sibi merentur, attentionem dicavi, alia hic non referám, nisi quod huic quoque generi morborum, ex classe phlogisticorum prorsus eiecto (*b*), limites BRUNO angustiores, quam par est, posuerit. Cruentorum pars certe maxima profluviorum, ex vi non tam aucta, quam infracta vasorum proficiscitur; & quae vel periodum observant, vel longum in tempus trahuntur: ea vix non singula debilitatem, aut istius effectus, pro sua origine agnoscunt. Sed ideo haud infrequens profluvii cruenti occasio impetuoso solidorum ex imperio subnascitur, & multae, quas asthenicas BRUNO appellat, *haemorrhoeas*, sthenicam, dum inciperent, indolem sine dubio habuerunt. Non enim (quod obiter hic moneo, ac plenius suo tempore ostendam) iactura sanguinis modo semper tam mechanico, pathologorum ac BRUNONIS ipsius ad mentem, inducitur, ut cruor vel vasorum per parietes transudet, vel nimis dilatata vasorum

(*a*) Epitomes de curandis hominum morbis lib. V. de profluviis part. II.

(*b*) Element. §. 232.

per ostia aufugiat. vel demum ex laeso canali nobilissimum hunc liquorem ferente, scaturiat; sed activarum, ut nominant, pars magna haemorrhagiarum *secretionis morbosae est opus*: quod a stimulo in partes secernentes nunc istas, nunc illas, magis agente, evidente perficitur, ac methodum sibi ab ea, quam morbis phlogisticis adhibemus, modo gradu diversam, sub mali saltem initio, exposcit.

Superest, ut pauca de ordine, quo BRUNO singulos totius systematis morbos duabus, quas modo constituit, classibus submisit, hic moneam. Fateor, me saepius, dum hanc partem operis considero, alium quasi ac diversum a BRUNONE scriptorem reperire: tam verum est, ad res huius ponderis rite tractandas, maiorem, quam ille habuit, experientiam requiri.

In duos quasi exercitus, morbos, — si locales ac organicos excipias, quoscunque hic auctor, non sine magnis, ut videtur, rationibus, disposuit; sed quemvis ex illis, vel *sthenici* vel *asthenici* sub vestitu, ita quidem depinxit, ut, si forsitan iste, quem asthenicos inter morbos distribuit, in classe opposita compareat; peregrina ex tribu hunc aliena in castra transfugisse putares, nec facile eundem, inexpertus, agnosceres. Sic *peripneu-*

monia, sthenicos inter morbos, ad quos certe haud raro pertinebit (perfunctorie satis); describitur (*a*), ac methodus huic classi morborum opportuna, ex loco systematis, quem occupat, indicari videbitur. Sed quoties non dira pulmones tenet inflammatio, quae tamen ad eas, inflammatoria quas febris progenuit, comitatur, haud spectat; sed nervosa circumdatur a febre, aut, BRUNONIS ut nomen adhibeam, *asthenicae* est indolis, ac methodum excitantem sibi exigit? Idem de *phrenitide*, — quam quidem, gravissimam aegritudinem, BRUNO ita, ut nunquam eam a se conspectam esse prodat, describit; — idem de *erysipelate*, de *cynanche tonsillari*, de *catarrho*, de *morbillis*, asserueris: cum interim & *variolas*, & *scarlatinam*, & *cynanchem aliam*, duplici sub loco, indolis nunc sthenicae, nunc vero asthenicae ut morbos, exposuerit, quasi ultima haec mala, sub classe morborum utraque comparendi privilegio vel sola gauderent.

Verum est, BRUNONEM monuisse: forsitan (!) & *morbillos*, variolarum in modum, ex sthenico, — asthenicum in morbum, debilitatis indirectae, aut methodi perversae effectu, transire (*b*): quod & cum

(*a*) §§. l. c. 349--361.
(*b*) Element. §. 382.

ipsa peripneumonia, dum in pectoris hydropem mutetur, contingere affirmat, nec de caeteris, qui sthenici sunt, affectibus negat. Sed cum aliter directam, aliter indirectam debilitatem curandam esse doceat (*a*): oportuisset primum esse *certum*, num ipsi hi morbi, variolae, morbilli, scarlatina, cynanche, — ut indolem asthenicam assumant, mali sthenici necessario cursum, etsi brevissimum, *debeant* absolvere: quod quidem, altioris certe indaginis, argumentum vix tetigit auctor; vel, si in eo, quod omnem quoque contagium per *stimulum* operari defenderit (*b*), tetigisse videatur, non tamen rem istam, nisi vagis inductionibus, sic esse, ostendit. Liceret quidem aliquo probabilitatis argumento asserere: *contagium*, fulminis adinstar, cum stimulo extremo corpus infectum excitabilitate vix non omni spoliare, ac indirectam sic ubique debilitatem inferre; sed non exigua difficultas hic obstat: quod scilicet non pauca contagia sthenicos plerumque morbos, nec adeo violentos, progenerent; — alia, nec febrem quidem accendant; — nullum vero ex illis, aliter, nisi habito insitae excitabili-

(*a*) L. c. §§. 106. 107.
(*b*) §. 76.

tatis ad leges respectu, conspicuum effectum exserere videatur.

Atqui, magnus vel in eo iam latet error BRUNONIS: quod omnem thoracis hydropem, a pulmonum inflammatione oriundum, *acutum*, quin cunctos, fine omni exceptione, hydropes (*a*), mox ad morbos asthenicos referendos esse voluerit. Etsi enim res ita in multis se habeat; est tamen non unus ex phlogosi, vel sthenico ex morbo, *hydrops vere sthenicus*, qui debilitantem, non aliam, per methodum, dissipandus sit. Simplicissimam *hydropis sthenici*, ex cruoris abundantia, ex phlogosi, aut alio quocunque ex stimulo, venientis, imaginem *erysipelas* vere ac manifeste inflammatorium, simulque *pustulosum*, quod scilicet vesicis, limpido liquorem admodum repletis instructum est, nobis offert. Hic nempe aquae epidermidem inter & cutem, praeter modum collectae sunt & stagnant; vel sponte rupta ex vesicula ruiturae, vel methodo certe non alia, quam quae ipsum ad erysipelas conducit, dissipandae. Repleto nimis a cruore vasorum systemate, — aut languet, aut urget nimis humorum circulus; aut vascula lymphatica suos quos afferunt, la-

---

(*a*) L. c. §§. 615. 625--631.

tices systemati sanguineo infundere haud queunt; aut haec ipsa, varios in modos vexata, compressa, nimis iam extensa & pigra, nihil ultra, viscerum, cutis ipsius e cellulis, diversis corporis ex caveis, resorbent; aut secretio morbosa his in ultimis creatur: qua humor vel aquosus, vel puriformis, maiori copia, & celeriter paratur, augetur in horas, ac hydropem, quem alibi *acutum* ac *inflammatorium* vocavi, seu *sthenicum*, constituit. Frequenter ego istius veritatem doctrinae ad lectulos aegrorum ostendi, ac multos sane hydropes antiphlogistica cum methodo feliciflime, quod & alii fecerunt, abegi.

Crescit scribendo rerum dicendarum moles; tempus vero ac spatium deficiunt. Hinc modo unum aut alterum, asthenicis, ut vocat, ex morbis, — ut quam BRUNO & in istis hallucinatus sit, ostendam, prioribus superaddo. *Scabiem* solius modo cutis affectionem, huc revocat, & communem corpori *debilitatem* hic in vasculis perspiratoriis praevalere defendit (*a*). Non est certe, cur tam debile argumentum, rationis, experientiae cum armis refellam. Maioris vero momenti est, *dysenteriam asthenicae semper indolis esse*,

(*a*) L. c. §. 513.

funesta facile haud paucis, affirmatio (*a*). Satis iam malorum erat, quod gastricas ubique sordes hoc in morbo populari quaesiverint, ac toties purgantibus alvum remediis abusi sint medici! nunc alter accedit, qui solis rem stimulantibus aggreditur, ac morbum, a caussis diversis pendentem, ex sola debilitate derivat. Adeone a *cynanche* diversa est haec affectio, ut, cum illa, nunc sthenica, nunc asthenica esse possit; haec, solis a caussis, quae debilitant, oriretur? aliter certe ratio, aliterque experientia me docent. In *angina*, non minor ad *fauces*, — quam *dysenterico* in malo, ad *anum* & tenesmus, & calor, & ardor, & phlogosis, & morbosi, puriformis secretio humoris, observantur, ac febris utroque in morbo, inflammatoria hic, alibique nervosa, esse potest. Medios hinc quondam BRUNONIS inter asseclas, duos, ex gravi dysenteria decumbentes aegrotos in clinicum, quod *Ticini* est, Institutum suscepi. Asthenicum esse morbum, systemati fideles, ad unum omnes declaraverant; sed aliter me dolorum atrocitas, — aliter arteriae, etsi celerioris ac parum elevatae, contractae tamen & durae, conditio, — aliter hinc febris, huic profluvio coniunctae,

(*a*) L. c. §§. 577. 667.

natura, tensio abdominis, ad frequens similium affectuum observatio, cogitare iusserunt. Secta hinc, iterumque aperta fuit vena; corium in sanguine densissimum comparuit, ac *debilitante* sub methodo, morbus, utroque in aegroto, vel quinta iam die, in totum disparuit. Crudelis, viginti octo abhinc annis, dysenteria saltatorem robustum ac expertum, *Rastadii* corripuit. Etsi aliter in scholis edoctus, cum tamen pulsus vibrantes, tormina ultra modum vehementia, tenesmum continuum, ac febrem violentam observassem, paucorum annorum tunc medicus, viam tritissimam deserere, ac paucarum dierum intervallo, septem fere libras cruoris educere sum ausus. Clamarunt seniores, damnarunt me veculae — sanatus est aeger. Mox vero notitia, hunc morbum *Argentorati* epidemice grassari, singulos, communi, evacuante sub methodo, ibidem perire, a tentatis vero nuper venae sectionibus omnes salvari, ad urbem pervenit. Obmutuit inscitia, tacuere loquaces. Saepius certe dysentericum profluvium ex universi affectione systematis, aut per contagium, aut per caussas forse alias, vitali principio adversas, inducta, — & ex maiore huius caussae ignotae in tubum alimentis subigendis dicatum, maxime vero in rectum intestinum, actione, descendit, atque a solis excitantibus, robo-

roborantibus, adiecto his opio, compescitur. Est vero, ubi, sub morbi initio, febris, indolem certo certius inflammatoriam, &, ut alii dixerunt, rheumaticam, manifestet, ac tantus intestina stimulus divexet, ut, nisi mature hos impetus, antiphlogistica cum methodo, cum remediis blandissimis, emollientibus coerceas; in febrem nervosam, ac ipsam in gangraenam, morbus, brevi temporis intervallo, vertatur. Est etiam, ubi *gastricum* haec affectio characterem assumere videatur, nec possunt laudari a Viris in arte conspicuis, & mihi ipsi hinc inde oblati, purgantium blandorum hoc in morbo, sub datis constitutionibus, effectus in totum negari. Fateor tamen, me aliam longe caussam in morbis *epidemicis*, quam *saburras*, quas unus quidem *homo* vel alter, sed integer vix *populus*, mox colliget, suspicari. Quaecunque illa fuerit, videtur ea & bilis, & muci intestinalis secretionem augere, mutare, corrumpere: quae demum ipsa, copiosius in abdomine collecta, acrioris naturae materia, secundario quasi effectu, intestina lacessit, ac stimuli primarii, affinis, actionem hic loci adauget. Forsitan & alia hic ratio latebit. Specificum saepe stimulum in parte, aufert alter, ab illo diversus, & morbosae opus secretionis, in aliud convertit. Huic fere prin-

cipio inniti videntur iniectionum irritantium, in urethram, vaginam, ex morbo stillantes, effectus. *Taurini*, ante novem hos annos, a Viro quondam doctissimo, & Clinices ibidem Professore, D. LANIERI, in consilium accersitus fui ad aegrum, qui ab anno, & ultra, *diarrhoea*, quae nullo sisti hucusque potuerat auxilio, laboraverat. Summa hic iam macie, & lenta febricula consumtus iacebat, Quae vero proposui, ex classe roborantium, remedia, non maiorem haec, quam pristina, effectum praestiterunt. Hominem tandem, medicorum non minus, quam vitae pertaesum, accessit empyricus, ac pulverem ex drasticis exhibuit, cuius indoles LANIERUM latebat, sed qui ex vitro antimonii cerato (cognitu iam diu, & quondam his in morbis intense laudato, remedio) compositus videbatur. Hoc assumto, insigni sub abdominis dolore, alvus tam copiosa, ut in syncopen laberetur aegrotus, mortemque imminentem vererentur affines, prorupit. Rediit tamen, — non modo in vitam, sed ad perfectam, hoc a tempore, salutem. Cum haec mihi ex epistolis amicissimi LANIERII innotescerent, rescripsi: " hos ex drastico remedio intestinalem in tubum effectus, non alios mihi, quam illos videri, quos *cereoli*, sub chronica blennorrhoea, urethrae diutius commissi, exercent: quo scilicet

stimulante auxilio, nova in membrana mucosa irritatio, aut quaedam quasi phlogosis inducitur. Augetur quidem abhinc profluvium; sed alterius hoc indolis & a pristino, *mucoso*, diversum ac *puriforme* est: quo, sponte cessaturo, antiqua illa secretio morbosa corrigitur ". An recte sic iudicaverim, hoc quidem in suspenso relinquo; sed certe non in sola *evacuatione*, emeticorum, purgantium, operatio consistit. Vires ea, quod recte a BRUNONE definitum est, pro humorum, quos educunt, iactura, imminuunt, & hoc modo *debilitant*. Hinc saepius, cum febres, exanthemata, phlogoses, erysipelas, profluvia ipsa, a bile, ut putant, oriunda, vel aucta, infregerunt alvum purgantia: non aliter hoc ipsum, quam vires vitales, quae nimis abundaverant, coercendo, praestiterunt. Sed aliam simul abdominalia in viscera, quorum tantus cum caeteris consensus est, vehementiora inprimis, evacuantia actionem exercent; atque maior omnino, ac diversa, ubi ipsum intestinalem ad tubum sedes est mali, haec erit: qua certe ratione diarrhoea, vel profluvium dysentericum vel ab ispo, quod massam quidem humorum imminuit & quodammodo debilitat, sed simul intestinorum in tractu irritationem, aliamque hic, ac diversam a morbosa illa, secretionem inducit, remedio, interdum disparebit.

A morbis universi systematis BRUNO *gastritidem* (a), *enteritidem* (b), nec minus *hysteritidem* (c), ac *abortum* (d), — pro affectibus, ut dicunt, *localibus* haec mala declarans, exclusit. Cum vero *communium* (*universalium*) morborum curationem, in *totum* corpus, — *localium* vero, in *partem* modo aegram, dirigendam esse tradatur (e), sequitur, BRUNONEM in morbis nominatis & febris praesentiam inflammatoriae, & methodi antiphlogisticae necessitatem, nisi certa in morbum sthenicum *opportunitas* praecesserit, ubique negasse. Quodsi talia de illis modo partium dictarum incendiis, quae violentias externas, eisdem proxime applicitas, videlicet caedendo, premendo, pungendo, rodendo agentes, pro caussa agnoscunt, affirmasset; forsitan non omni probabilitate destitutum ei ad manus fuisset argumentum; etsi chirurgis aeque ac medicis sit notum, incarceratis, ut vocant, sub herniis, sub articulorum luxationibus, ossiumque fracturis, sub capitis pectorisque laesionibus, quas partium

(a) L. c. §§. 705--710.
(b) L. c. §§ 711--716.
(c) L. c. §§. 724--726.
(d) L. c. §§. 727. 729.
(e) L. c. §§. 6. 81.

istarum, vicinarum, inflammationes cum febre continua, cum pulsu pleno, vibrante, sequuntur, methodum antiphlogisticam saepe non posse, nisi funesto aegrotis consilio, omitti. Sed, cum nullas excipiat, in illis adeo ventriculi, intestinorum, uteri inflammationibus, in illo etiam abortu, quae ex caussis adductis originem non habent, & quae, ex stimulis magis *internis*, quasi sponte, hominem prehendunt, — etsi febris inflammatoriae non desint symptomata, venae sectionem tamen & reliqua, quae vim vitae nimiam infringant, auxilia, novi auctor systematis reiicienda esse, — ea quidem opinione inductus, docet: quod partes *internae*, ex morbo universali phlogistico inflammari haud queant (*a*). Atqui tamen & *asthenicas universales* vel ipse hic auctor admisit partium *internarum* phlogoses (*b*), ut igitur ratio, cur & *sthenicis*, ex vitio *totius* systematis, subiectae esse malis hae partes recuseat, haud pateat; & quae aeri, calori (caussis, quas BRUNO tanti facit excitantibus) ad pulmones, — haec etiam ad ventriculum non minus, quam intestinalem ad tubum, & ipsum

(*a*) L. c. §§. 81. 113. 163. 345. 346.
(*b*) L. c. §. 199.

ad uterum, via satis aperta est, — aut si foret occlusa: non desunt certe aliae, sat multae, quae fortes in parte quavis *interna* phlogoses, & quidem *sthenicas*, ac a nulla, nisi debilitante a methodo superandas, inducere queant. Verum est, plurimas ventriculi, intestinorum, — uteri non paucas inflammationes, abortus sane multos, aut aliorum morborum esse effectus; aut suo iam ab ortu, de febris nervosae connubio testari; sed quantum abest, ut omnis partium istarum non minus, quam renum, hepatis, lienis, peritonaei phlogosis, hunc asthenicorum non modo, sed *localium* adeo ad ordinem morborum pertineat! & quam flebilis in suis effectibus esse debet generalis, adeo de morbis tam ambiguis, tamque facile ac cito lethalibus, sententia!... Vereor certe, ne a BRUNONE, etsi hic, communem contra experientiam, facilem esse *gastritidis* diagnosin asseruerit (*a*); cardialgici modo colicive dolores spasmodici, pro illa, aut pro vera enteritide sint habiti; magis vero metuo, ne idem hic auctor, pulsuum in morbis asthenicis frequentiae maiori, debilitatique tribuerit nimis (*b*); utpote quos saepe in febribus nervosis, non tales, sed

(*a*) L. c. §. 709.
(*b*) L. c. §. 155. 156. 179. 180.

naturalibus adeo lentiores, satisque plenos esse, cum aliis, detexi; cum interea sub veris viscerum, ventriculi inprimis atque intestinorum, inflammationibus, quam fallaci interdum parvitate, contractione, frequentia, latentis indolem incendii arteriae abscondant, nemo in arte expertus ignoret.

Possem sane, ut crassioris in hac etiam materia erroris BRUNONEM convincerem, ad communem summorum in arte virorum provocare experientiam; possem & meas hac in re multiplices observationes adducere; sed neminem, nisi parum in medicinae exercitio versatum, esse arbitror, quem tam contraria veritati auctoris opinio seducat; nec lucem meridiano sub sole quaerendam esse existimo.

Haec igitur est mea, quam nulli obtrudam, de novo systemate sententia. Suam ferant alii, per me hoc licet, in omnibus contrariam; modo solis *clamoribus* pondus, quam esse possit, maius, nemo concedat. Recens est, quam parum hi dicant, vel in ipsa *Germania* exemplum. Comparuit nempe paucos ante annos novum *Chemiae* systema. Quae prima huic accesserit, *Ticinensis* erat studiosa iuventus, & potissimum praesentis auctor erat operis. Necdum enim academica systemati favebat multum doctrina. Magni ubique locorum tumultus, ac magna animorum, ad ignem

quasi dixisses, excandescentia; quamplurima clamabant medica, — nec indecoris semper parcebant obiurgationibus, diaria; concussae resonarunt undique retortae, contremuere fornaces. Nec tamen haec fervidis metum intulerunt ingeniis: superavit labor improbus obstacula, & quas cavillatorum petulantia incusserat, — alma veritas delevit, maculas. BRUNONEM igitur qui lecturus est, " neque perfunctorie hunc legat, neque per diariorum compendia cognoscat, sed attente admodum consideret, seduloque meditetur (a) ", & habebit cur dicat: non exiguum in *prima* operis, hoc a viro conscripti, parte, thesaurum, quem in densissimis multorum voluminibus in vanum quaeramus, latere.

Posito scilicet axiomate: *animalia pariter ac vegetabilia, indolis ignotae principio esse instructa, quod principium* haec ipsa corpora, *accedente stimulorum subsidio, vitae exercendae reddat idonea* (b); *vitam ipsam nihil aliud, nisi statum violentum, seu coactum*, — *mortem vero aut incitabilitatis, aut stimuli* (aut utriusque) *absentium, effectum esse* (c);

(a) Pet. MOSCATI, in praefat. ad Elementa BRUNONIS.

(b) Elem. BRUN. §. 10.

(c) L. c. §. 72.

Posito altero : *incitabilitatem non in alia corporis sede aliam, ex partibus quasi conflatam, sed unam, ac universo in corpore indivisam proprietatem esse* (*a*) ; *hinc non posse & morbum universalem, asthenicum, & partis alicuius sthenicam affectionem, eodem in homine simul incedere* (*b*), — *stimulos vero singulos, eodem modo, incitabilitatem scilicet exhauriendo, delendo, consumendo, nec aliter operari* (*c*), — *graduque modo inter se distinctos esse, atque in secunda non minus, quam in adversa valetudine, primam unicamque functionum, ac laesionum, quae a vitio locali haud pendeant, rationem sistere* (*d*) ;

Posito porro tertio principio : *sanitatem a recta & moderata incitatione, — morbos sthenicos a maiore, — asthenicos vero a minore, proficisci* (*e*) ;

Posito quarto argumento : *hos ultimos, nunc ex stimulo extremo, nunc ex caussae sat satis stimulantis defectu, descendere* (*f*) ;

(*a*) L. c. §. 47.
(*b*) L. c. §. 53.
(*c*) L. c. §. 15.
(*d*) L. c. §. 62.
(*e*) L. c. §. 23.
(*f*) L. c. §§. 35. 45.

Posita quinta demum sententia: *quod ea ipsa, quae sthenicis affectibus curandis sunt paria, asthenicis mederi, — quae asthenicos producunt, sthenicos auferre queant* (a); — his, inquam, positis, quam vastus ingenio humano, quam fertilis medicae scientiae campus aperiatur, vix opus est ut hic multis enuntiem.

Alteram vero elementorum BRUNONIS partem si volvas, caute, per Deos incede! latet ignis sub cinere doloso. Ipse scilicet BRUNO, haud raro verum, quam proprium systema indicaverat, tramitem incautus deseruit, ac saepe, vel minime coactus, ex altiore, quo tutus ascenderat, loco: in profundum praecipitem se dedit. Ne tamen credas; non vera simul atque utilissima in ipso quoque artis exercitio praecepta BRUNONI deberi. Nemo sane meliora in morbis phlogisticis, — in febribus nervosis, ac in morbis a debilitate oriundis, meliora rursus & magis inter se cohaerentia, proposuit. Haec ab aliis iam fuisse tradita, si obiicias; fatebor id de multis; de omnibus non annuam; nec facile ab ullo tam pure ac tam vere id factum esse concedam.

(a) L. c. §. 89.

Superest, ut de opere, quod haec dicendi occasionem mihi obtulit, pauca hic referam. BRUNONIS illud principiis magna quidem ex parte innititur; sed in sat multis auctor ab illo, veritati magis, quam humanae auctoritati obsequens, recedit, &, quae ipsi (meas, iussu Supremo, in *Ticinensi* Archigymnasio vices agenti) in Clinico Instituto, sub insigni tironum concursu, oblatae sunt, observationes, fideliter exponit. Sunt plures inter istas, quae in artis incrementum omnino redundent; aliae sunt, quae methodi ad morbos populares curandos adhibitae praestantiam egregie manifestent: aliae demum, ne quid clinici historiae Instituti deesse videretur, aliorum simul, etsi minus altae indaginis, affectuum decursum exponunt (*a*). Quamvis enim iam pluribus ab annis, multorum sane curam morborum habuisset, & iam per annum a supremo Insubriae Gubernio medicus, qui mihi ad lectos aegrorum in schola *Ticinensi* adsisteret, atque publicus therapiae specialis hoc in Archigymnasio Repetitor constitutus fuisset, — voluit tamen auctor huius operis & publicam rerum omnium sub eius nunc

(*a*) Singulae morborum istorum historiae, a diversis tironibus, stilo non semper aequali fuerunt conscriptae.

praesidio gestarum rationem reddere. Non exiguus nempe, pro illius aetate, labor fuit, cathedram, in qua Viri insignes BURSIERUS atque TISSOTUS medicinam docuerant, ascendere, & patris post abitum ad lectos aegrorum, tam arduis a morbis prehensorum, sub tanta adstantium turba, non modo curantis officium assumere; sed quotidie, duas & ultra per horas, ea quae artem universam respiciunt, more hucusque recepto, edicere & sectionis, sub rerum eventu sinistro, pathologicae, in omnium aspectu, testimonium sustinere. Qua interim ratione praesentis auctor libri huic imposito sibi officio satisfecerit, non est mei hic exponere. Hoc unum tenero a patre adduci licebit: absoluto etiam studiorum unius fere anni scholastici curriculo, ac impetrato a celsis studiorum Praesidibus, honorificentissimo testimonio, a CAESARE AUGUSTISSIMO idem filio docendi munus, alterum per annum, sub magno studentium applausu, iterum fuisse concreditum.

Dabam Vindobonae die 22 mensis Septembris anni 1796.

IOANNES PETRUS FRANK.

INTRODUCTIO.

INitio fere anni MDCCXCV, quum *Imperator Augustus* FRANCISCUS II. patrem meum, *Ioannem Petrum* FRANK, Medicinae practicae & Clinices in hoc R. Archigymnasio *Ticinensi* Professorem P. O. *Vindobonam* adire, ac consiliis de re medico-militari habendis interesse, iussisset; *Gubernium*, quod CAESARIS nomine has provincias regit, me, qui patris absentis in schola medico-clinica prosequenda vices agerem eligere dignatum est: quippe qui iam paulo ante eiusdem medicus assistens nominatus fueram.

Officii splendidi aeque ac difficillimi, a summis rei literariae per Insubriam Austriacam Praesidibus, in me virum iuvenem collati honorem probe sentiens, ne fiducia superiorum me indignum vel ingratum exhiberem, singulorum, quae in Clinico Instituto praedita

forent, rationem reddere constitui. Hunc ad scopum aegrorum, qui a mense Ianuarii usque ad finem Iunii Clinicum Institutum mihi concreditum ingressi sunt, historias fideliter exarare, observationes, quae ad morbos recte cognoscendos, iudicandos, curandosve quidquam conferre videbantur, certum in ordinem redigere, ac sine fuco exponere sategi. In primis autem casus rariores, aut & difficiliores, in quibus vim artis manifestius perspicias, quique instructionem praebeant praecipitani, luculenter enarrandas suscepi, curandi methodo, qua sum usus, ubique accurate indicata, & meis vel iudiciis vel coniecturis, prout eas quisque morbus suggerebat, hinc inde adiectis.

Hunc operis praesentis conspectum ac finem a doctis non minus, quam a discentibus posse approbari confido quidem: sed qua ratione suscepto labori satisfecerim, hoc utrisque, diligentiae adhibitae, ac veritatis, qua in omnibus sum usus, testimonio innixus, diiudicandum relinquo. Si verum est nempe, quod haud difficulter mihi quisque concedet, scientiam medicam nulla alia re magis excoli magisque perfici posse, quam si, qui ei dant operam, studio indefesso colligant, observationes, veras, iustas atque exactas; ex his deducant summa cautione & diligentia conclu-

siones, quantum fieri potest, certas; has denuo ad examen vocent, atque cùm novis ac repetitis observationibus conferant; id inquam, si verum est, laborem hunc meum spero quidpiam novae lucis allaturum esse rei medicae, & artis salutaris ulteriorem perfectionem aliquo modo iuvaturum.

Observationes quippe, quas hic exponere aggredior, ad finem propositum duabus rationibus mihi videntur accommodatae: primum, quod sub oculis multorum testium, doctrina atque ingenio praestantium, & factae, & chartae mandatae sint; tum quod modus, quo aegri in hac schola publice tractari solent, fraudis suspicionem omnem excludat, locumque neget diffidentiae, ita ut quid amplius desiderari vix possit.

Sed ut lector ipse ex se iudicium ferat, habeatque quo fidem factis, hic expositis, impertiendam firmet ac fulciat, breviter exponam, quaenam in hoc Clinico Instituto methodus, tum quod infirmorum curam, tum quod malorum, quibus affliguntur, descriptionem attinet, constanti usu teneatur (*a*).

(*a*) Plura de his exposuit Parens optimus in opere, cui titulus *Plan d' Ecole Clinique*, cuius versionem italicam dedit cl. Med. D. Lud. CARENO, Germanicam vero communicavit celeb. SALAMO TITIUS in Academia Wittenbergensi Med. Professor.

Institutum, de quo mihi sermo est, duodecim lectos viris, novemque alios foeminis aegrotantibus deputatos, comprehendit. Ad hanc scholam medicinae practicae instruendam, infirmorum e nosodochio maiori, quod ter centum & ultra ex illis continet, hi prae aliis seligi solent, qui studiosae iuventutis instructioni, prout lectionum materia postulat, praecipue inserviant. Ab anni scholastici, qui mense Novembris orditur, principio, medicinae practicae professor morbos simpliciores aptioresque tironum conditioni sibi eligit; paulatim ac post unum alterumve mensem ad aegros, difficilioribus & plerumque gravibus iam morbis affectos progressurus, ut facile ex huius libri decursu cuicunque patebit. Scholae clinicae scilicet curam ego tertio, non prius, anni currentis mense suscepi, nimirum quo tempore plerumque aegri periculosissimis morbis oppressi, ac saepe morti quam vitae viciniores peneque exspirantes, admittebantur.

Suscepti in Clinicum Institutum aegroti curam peculiarem, iuvenem medicorum unus vel alter aggreditur, ac eundem, professore, caeterisque medicinae alumnis praesentibus, ipse examinat. Si quid aut in suis quaestionibus, quod novisse interfit, hic omittit, aut fallitur; magistri consilio dirigitur, donec

ea,

ea, quae ad morbi praesentis cognitionem, ad eius prognosin, curandique methodum indicatam spectare possint, eruerit. Quae discipulorum experientiam parum adhuc firmam fugere videntur, ea Clinices professor tum ex propriis observationibus, tum ex illis, quas aliorum industriae debemus, suggerit, ac filo ratiociniorum candidatum in viam reducit. Hisce singulis peractis, indicata remedia, docentis consensu firmata (a), schedae propriae, ad lectulum aegroti suspendendae, committi iubentur. Neque ea solum, sed character morbi, mensis ac dies, quibus hic incepit, ingressus, aetas, nomen, patria, conditio aegroti adnotantur, manu medici huic operi praefixi signanda.

Absoluta infirmorum inspectione, medi-

(a) Professori Clinices impositum est onus, ut necessaria pro conscribendis medicamentorum formulis praecepta ad ipsum aegrotantis lectulum discipulis communicet, ac hos ipsos utilissimo hoc in opere exerceat. Facilior haec via est ad ea, quae multis in locis theoretice nimis traduntur, discentium memoriae imprimenda. Nosodochii quidem medici utuntur pharmacopoea iam pluribus ab annis consilio eorundem communi ac Praesidis recepta; Professor vero Clinices, quamvis easdem haud raro formulas & ipse pro suis aegrotis praescribat, saepius tamen novas atque inter se diversas a tironibus componi curat, aut quales in communi artis exercitio adhibentur, conscribit.

cus iuvenis eius aegroti, quem curandum suscepit, lectulo assidet; quo scilicet, quae morbo occasionem dederint, iudiciove sint opportuna, melius pernoscat, atque ad succinctam morbi historiam, quam altera iam die, vel, in casu graviori, paulo tardius, ad lectum aegroti publice leget, perscribendam se se praeparet. Ab eo tempore candidatus diarium morbi per singulas dies conscribit, professor vero Clinices ad minima quaeque, si quid momenti habeant, praecipue vero ad remediorum effectus, discentium animos convertit. Ubi saluti restituitur aegrotus, morbi historiam discipulus in manus tradit docentis; sin moritur aeger, ante cadaveris sectionem, quae in publico anatomiae amphitheatro suscipitur, diarium morbi lethalis, praesentibus tum clinices, tum pathologiae studiosis, alta voce praelegitur. Pars morbosa, si quam memorabilem cadaver offert, in *Museum Pathologicum*, manu experta praeparanda, deportatur, & in morborum tum caussis, tum effectibus explicandis, sub publicis praelectionibus a clinices ac pathologiae professoribus tironum oculis exponitur.

Est autem usu constanti hoc in Clinico Instituto receptum, ut qui aegroti sub cura indefessa medelam quamcumque recusare videntur, ne lectum, publicae instructioni di-

catum, absque discentium utilitate, aequo diutius occupent, dimittantur; qui vero ex morbo superato convalescunt, si parum adhuc virium accesserit, in aliud nosocomii cubile ablegentur, reditus ad suos facilitatem expectaturi; caeteri recta domum se conferunt. Quum vero tanti intersit, aegrorum quoque *convalescentias* a medico, qui morbi curam ad has usque absolvit, attente observari; praxeos medicae candidatus, qui aegroto hucusque adstiterat, convalescentem quotidie adit, observat, ac si quid attentione dignum acciderit, suo hoc ipsum diario committit, ac praesidem clinices de singulis advertit.

Haec tironum institutio sua simplicitate facile sese cuivis commendans, & studiosorum hoc in Archigymnasio concursu, & progressibus plusquam ordinariis in dies magis magisque confirmata, profecto non sufficeret illis, quae medicas observationes minus certas verasque reddere possent, repellendis, nisi quoque in ea, quae absente clinices magistro circa aegrotos aguntur, omnis converteretur sollicitudo. Loquor de modo remedia expediendi, administrandique, de victu, de cura speciali aegrotantium, aliisque compluribus, quae conclusiones ex observationibus deducendas tam facile corrumpunt. Horum vero curam non exiguam apud nos haberi, e sequentibus patebit.

Pharmacopolium Nosocomii *Ticinensis*, ut omnium huius generis institutorum conspicuum exemplar considerari meretur. Singularis hoc in loco in remediorum optimorum delectu, rectave administratione diligentia & industria adhibetur. Chemicorum inprimis praeparationi medicaminum invigilat eximius Vir *Franciscus* MARABELLI, qui idem quotiescunque a clinices moderatore, humorum animalium, atque excretionum morbosarum analysis desideratur, hanc ipsam cum summa perspicacia absolvit.

Deinde, ne quid desit in assistentia miseris praestanda, vel in recta medicamentorum administratione, a quorum certe neglectu salus aegrotantium in nosodochiis quam plurimum periclitatur; cuivis clinices cubiculo duo concessi sunt infirmorum custodes, quorum functionibus invigilat chirurgus huic Instituto addictus. Ab anno circiter, Clinices professori adiunctus est *Medicus Assistens*, qui, eodem absente, singulis praeficitur, & ut suo quisque muneri satisfaciat, ut studiosa iuventus in conscribendis morborum historiis dirigatur, utque debitus ubi rerum ordo servetur, studium omne impendit. Nemini vero, medicinae candidatis, vel affinibus aegrorum, quos hi desiderant, exceptis, scholam hanc ingredi, nisi horis ad id praefixis, permittitur. Hac scilicet a lege quamplurima in aegros

redundant emolumenta, inter quae praecipua sunt; quietis hoc in loco necessaria observatio, & ne quid ciborum vel potus, quae saluti aegrotorum obesse possunt, propinetur, cura continua.

Sub hac rerum dispositione oportet sane, ut summa observationibus in schola clinica, tot coram testibus, institutis, auctoritas fidesque concilietur. Ab eo enim tempore, quo primum Vir eximius BURSERIUS, iubentibus id summis rei literariae in hac *Insubria Austriaca* moderatoribus, praxin medicam ad ipsos aegrotantium lectulos apud nos docere incepit, Tironum ad hanc scholam confluxus quot annis non parum est auctus. Sub illo etenim egregio praxeos medicae magistro, qui longe pauciores pridem fuerant, Auditores, ad *quadraginta* circiter & ultra numero increverunt. Adventante hanc in Academiam Viro celeberrimo, illustri TISSOTO, hic numerus ad *septuaginta* circiter adauctus est. Quum Pater post biennium Clinici curam Ticinensis in se assumeret, *quadraginta* circiter praxeos medicae in eadem candidatos numeravit. Ultimis vero his annis hic, in iuvenum medicorum plusquam *centum quinquaginta* societate, Clinicum quotidie adivit. Pars magna istorum ex diversis, tum Italiae, tum Germaniae aliarum regionum provinciis adve-

nerat: ac inter istos, quamplurimi, qui, aliis in scholis medicinam edocti, ac diversis sane inter se oculis, de theoriae non minus principiis, quam de methodo medendi in Clinico Instituto adhibita, primo quidem intuitu iudicantes, in omnia certe, quae hanc ipsam aliis distinguerent, attentionem, quam poterant maximam, continuo posuerunt, ac ponere continuant. Haec doctrinae & opinionum in tanto candidatorum ac medicinae doctorum numero diversitas, aemulationem non parum coadiuvat, ac ut suum de natura & exitu morbi tueatur iudicium, nec quidquam, quod ipsemet non viderit, aliis concedat, quemvis impellit. Hic ipse vero ingeniorum iuvenilium dissensus, atque innata de singulis obiectis sic aut aliter ratiocinandi disputandique cupido, singulorum de veritate observationis testimonium tanto omnino reddat necesse est, ut ab hoc communi *de factis* iudicio, ad alterum; quod maioris esset ponderis, provocari non possit. Ut vero quivis auditorum, atque omnes simul sumpti, ea, quae circa aegrotos sibi commissos adnotaverint, pro suis agnoscant, atque veritatem observationum communi auctoritate defendant, unicuique morbi historiae, quam sincere ac integre hic afferam, nomen patriamque medici, qui eandem collegit, adiungam.

Sed antequam ad rationem de morbis in clinico Instituto publice a me pertractatis reddendam accedam, breviffime aliqua, quae lucem sequentibus affundant, attingam. Non est enim exigui ad recte de his iudicandum momenti, propius perspexiffe, quae coeli natura, videndi ratio quae fit illorum, qui nosocomii Ticinenfis atque clinices beneficio fruuntur; quinam his in regionibus morbi fint endemici, aut qui more epidemicorum non raro graffentur.

Primum de coelo aerisque temperie. Hanc ut melius & ad fidem faciendam accommodatius ob oculos ponerem legentibus, ad Virum clariffimum & harum rerum obfervatorem intelligentiffimum, accuratiffimumque, illuftrem *Alexandrum* VOLTA, phyficae experimentalis hoc in R. Archigymnafio profefforem confugi, qui, ea qua eft animi in omnes bonarum literarum amantes liberalitate, & in me humanitate prorsus fingulari, suas de hac re obfervationes mecum lubenter communicavit. Eas, quo facilius sub uno aspectu pofitae colligantur, in tabulas, infra tradendas, redegi. Praemittam epiftolae hoc a Viro illuftri mihi transmiffae, & ex italico idiomate in latinum translatae, partem eam, quae tabulis praedictis praefationis loco effe poteft.

„ Cum Tibi quidem sufficiat, quae at-

„ mosphaerae nostrae, de mense in mensem,
„ aut de quindecim diebus tot sequentes in
„ dies, ab initio hiemis elapsae ad ver inte-
„ grum usque, constitutio fuerit, ita tibi
„ satisfaciam: ut mensem quemque in tres
„ partes, primam nempe, mediam, ultimam-
„ que dividens, quam coeli temperiem ha-
„ buerimus, quae fuerit barometri ac thermo-
„ metri altitudo media, quae humiditatis &
„ siccitatis ratio, qui coeli status, pluviis,
„ nivibus, nebulis, quae incidere, descriptis,
„ pernoscas; atque haec quidem omnia bre-
„ viter & summatim. De ventis interim multa
„ observare accuratius, Anemometrum desi-
„ deranti, mihi non licuit; notavi solum, si
„ quando fortiores ad aliquod e punctis, ut
„ vocant cardinalibus, eorumve intermediis
„ spiraverint. Caeterum ventos *Ticini* parum
„ dominari, elapsis autem hieme & vere,
„ eosdem solito etiam minus regnasse, tibi
„ constat „.

Praeter coeli temperiem, regionis posi-
tio, soli indoles atque cultura vim summam
in corpora animalium exercent: quae vero
partim, si agrum *Mantuanum* excipias, *Ti-
cinensi* minus, quam caeteris Insubriae pro-
vinciis, favere videntur. In planitiae amplis-
sima, ab alpibus ad septentrionem positis, ad
flumina conspicua *Padum*, *Ticinumque* meri-

diem versus decurrente, urbs floret inclyta *Papia*. Haec istius positio, cuius salubritatem divinus iam dudum cecinit PETRARCA, felicissima foret, nisi temporum, bellorum iniuria, nisi campi vastissimi oryzae dicati, ac prata per artem paludosa eandem nimis invertissent. Amplam per vallem Ticinus, arborum plurimarum sub umbra, celeriter decurrit. Hanc in vallem rivuli innumeri, & aquae copiosae per terras fossis undique intersectas, lento cursu, & exigua, qualem agrorum inundatio saepe exigit, declivitate, sese exonerant. Atque haec praecipue de ea parte, quam *Lomellinam* vocant, Ticinum inter & Padum iacente, valent. Omnia hic aquis & irrigationibus referta. His adde praecipuam oryzae culturam, quae & laboris affert quam plurimum, & civium in urbe nimis vicina degentium sanitati, quo tempore aquae stagnare incipiunt, mensibus nempe Iulii, Augusti, ac Septembris, non parum esse solet contraria.

Ex his facile est perspicere, & coeli constitutionem, & regionis indolem, & quae utramque vel comitari, vel consequi solent, fontem esse moborum aestatis tempore satis perennem ac uberem, eorumque maximam partem generis asthenici.

Superest ut de re alia, non minoris pro-

fecto momenti, mentionem iniiciam, scilicet de vitae ratione, qua homines, qui ad nosocomium vulgo deferunt, uti sunt soliti, sunt enim hi fere egentiores, aut agricultores. De his dicam paulo amplius.

Si quis Insubriam Austriacam peragrans, miram hic naturae in largiendis fructibus liberalitatem, rerumque omnium, quae ad primas vitae sustentandae necessitates spectant, abundantiam, optimamque conditionem, simulque agriculturae progressus omnino insignes conspexerit; negabit is, multas in Europa provincias reperiri, quae palmam huic nostrae eripere queant. Accedit, quod vectigalia sint moderatiora, neque mediocritatem excedant, & quod illi, qui provinciae administrandae regendaeque praesunt, curae atque sollicitudinis, quo subditorum saluti quam optime prospiciatur, nihil omittant.

Et tamen agricolarum hominumque rure degentium pars potissima, tam est commodis vitae omnibus destituta, tamque misera, ut reliquo in orbe, quo quidem agrorum cultura penetravit, vix ulla magis. Nec mirum est, si quis consideraverit, hanc classem hominum plerumque, nec palmulam terrae, quam sudore suo impraegnat, possidere ut propriam, sed sub domino colono, qui ipse non suum, sed possessoris, in urbe viventis praedium,

graviſſimo saepe aere conductum, colit, duris admodum, & male sanis laboribus addictam teneri, fructuque ex iſtis, quo suum suorumque vitam ſuſtentet, vix non omni privatam incedere.

Victu vero haec hominum claſſis utitur ex pane difficillimae coctionis, quam e milio indico praeparant, & ex *polenta*, ut vocant ex farina Zeae Mays, & aqua ad ignem confecta, a qua non solum butyrum, sed & condimenti genus, inter omnia quam maxime neceſſarium, *sal* nimirum *culinaris* non raro abeſt. Hoc scilicet naturae donum, hominum aeque, ac animalium domeſticorum saluti tam proficuum, etſi maria vicina eodem abundent, pretio nihilo minus tam alto, ut egenitatem agricolae non parum superet, venit. Hinc inſipidam plane hanc paſtam, in bolos redactam, nulla dentibus opera conceſſa, integram, quaſi medicinam ingratam, esurientes ſtomacho ingerunt, aut saltem phaseolorum, aliorumque infimae conditionis leguminum damnantur ad usum.

Aliud ciborum genus noſtris oryza praebet, sanum certe, sed majus ob pretium vix ea, quae satis nutriat, quantitate ventriculo eorum, qui tanta cum moleſtia, vitaeque tanto sub diſcrimine hanc plantam colunt, conceſſum.

De carne atque de vino, quae perraro

agricultorum labris gustanda offeruntur, vix habeo, quod loquar. Obstupui certe, cum primum mihi, in victus rationem inquirenti, non pauci, se ad illam usque diem, qua nosodochium ingressi essent, neque carnem, neque vinum, neque alium quemcunque liquorem fermentatum gustavisse, pie faterentur.

Huiusmodi igitur alimentis tam parca manu nutritos, difficillimis laboribus, iisque continuis, collum subdere oportet agricolas; nec mulieres quidem utero ferentes, tam dirae sese conditioni subtrahere queunt. „ Hae pro-„ no in terram corpore cum impetu solum „ effodere, cerealia sub ardentibus meridiani „ solis radiis excutere, immani humeris, ca-„ piti, onere imposito obrui cernuntur. Quo-„ ties non in oryza colenda stagnantibus aquis, „ sub quavis caeli intemperie, ad genua „ usque immersas, incurvo, ac repente quasi „ corpore zizaniam terra, & saepe nimis „ propriam sic utero prolem, evellere con-„ speximus (*a*) “. Quae vero, rebus ita se habentibus, praegnantium, quae puerperarum, quae prolium tenerarum sit conditio, non est, cur hic exponam; id solum dictis superad-

---

(*a*) *Io. Petr.* FRANK. Oratio academica, de populorum miseria, morborum genitrice. *Delect. Opusc.* Vol. IX.

dendum: quod, cum nulla ferme inter nos puerpera, nisi plebi addicta, puerum lacte proprio nutrire dignetur, matrum rusticarum, quae locum minus ab urbe distantem inhabitant, pars magna, etsi mammae ob victus penuriam flaccescant, lucri tamen cupidine, & necessitatis imperio coacta, vel peregrinam simul propriamque prolem uberibus admoveat, vel hanc ipsam a sinu materno repellat. Vix autem septimum hic annum attigit miser, cum diro iam, ac vires longe superanti subiugatur labori: & sic de reliquo vitae cursu dicendum est.

His praemissis, quis non videt, quales nostro sub coelo morbi prae aliis dominari censendi sint? non illi nimirum, qui corporis vigorem nimium, viriumque abundantiam pro sua origine agnoscant. Revera ita se rem habere, ex hoc ipso opere comparebit: pauci enim sunt, qui ex virium augmento morboso nascantur, si cum illis conferas, quos ab atonia & debilitate inductos tractavimus.

Neque mirum cuique videbitur, si lienis monstrosa moles, cachexiae, aliaque similia, endemica quasi inter nostros mala constituant; quo etiam spectant, aestate inprimis & autumno, febres intermittentes, inter quas *perniciosae* haud raro caput suum extollunt. Febres porro continuae nervosae, sive illae,

quas putridas appellant, nisi endemicas quis dicat, saepenumero saltem epidemice apud nos grassantur, atque hiemis praeprimis tempore, quo pauperes in angustis tuguriis, tum aeris, tum lucis ipsius libero accessu privati, vitam, animalia inter domestica, & in stabulis omnem trahunt, non paucis infensae redduntur. Sunt vero quamplurimi, quos tam iniquo habitationis genere contentos esse dura necessitas cogit. Revera a principio mensis Novembris anni 1794 ad eam usque diem, qua Instituti Clinici curam in me suscepi, pater meus febres nervosas, tum intermittentes, tum continuas, peripneumonias malignas, similisque naturae morbos fere unice curandos habuit.

De *Pellagra* mentionem peculiarem instituere omitto; quippe quae, etiamsi ad agrum quoque Ticinensem non ita pridem se dilataverit infelix aegritudo, in Insubriae tamen parte superiore sedem praecipuam figit (*).

(*) Morbum hunc diversis sub formis ludere tradiderunt Auctores, & praesertim IANSENIUS, qui *Lepram Asturiensem* SAVAGESII & SAGARI pro huius morbi varietate respicit. Inter potissima illius affectionis symptomata crusta arida, nigricans, scabra, ragadibus variis sulcata, dolorifica, visu horrenda & foetidissima, praecipue in manibus, pedibusque erumpens, recensentur; quod pellagrae Insubricae commune

His igitur certo iudicio, ut mihi videtur, expositis, succinctam nunc morborum rationem reddere aggredior, eorum scilicet, quos tempore indicato in Clinico Instituto tractandos suscepi, illis modo exceptis, qui examini iuniorum Medicinae Doctorum dicabantur: ad quod examen ad unum omnes tenentur, qui ad Medicinae hac in parte Insubriae exercitium publicum aspirant. Horum nempe morborum curae non minus, quam publico

quoque observatur. Ut alibi dixi (V. *Syllog. Opusc. Vol. I. Opusc. V. pag.* 27.) pellagra, quae Insubriae & agro Patavino circumscribi tradiderunt Auctores, Poloniae incolas etiam afficit, ibique homines plica detentos non invadit. Ex rubore cutis, non quidem necessario, sed frequentissimo huius morbi symptomate, & saepe primum ingruentis morbi unico; ex diarrhoea colliquativa; sed inprimis ex analogia aliorum morborum huius ordinis, secretionem materiae peculiaris morbosae actione vis vitalis anomala concitatam suspicari licet: adde, quod etiam in Polonia indoles morbi periodica adest, nempe constanter mense Aprilis & Maii cuiuslibet anni renovatur, nec ultra Augustum & Septembrim in suo vigore durat. Morbus hic peculiaris in regione superiore Insubriae tam frequens est, ut ex centum incolis ad minimum quinque huiusmodi affectione laborare soleant. Duobus abhinc annis etiam in agro Ticinensi apparuit, quamquam nonnulli aegrotantes meis observationibus submissi, se iam a quinque, ab octo & usque a decem annis hoc morbo laborasse deposuerunt. Concludendum hinc, pellagram non tam recentem fore in agro Ticinensi, uti creditur, ubi infelicium numerus de die in diem augetur (*Editor*).

Candidatorum examini, Vir illustris *Iosephus* RAGGI, in hac Academia Professor P. & O., praefixus fuit.

Quod ordinem rerum hic exponendarum attinet, eum existimavi esse optimum, qui scholam oleret minus, naturae vero esset proximior, ac lectores non minus, quam me ipsum, taedio, res easdem diversis in locis repetendi, liberaret. Caeterum nominibus morborum hic usus sum, quae in Patris mei *Epitome de curandis hominum morbis*, civitate donata fuerunt.

Dabam Ticini Reg. XII. Cal. Octob. MDCCXCV.

CAPUT

CAPUT I.

Morbi inflammatorii.

Etiamsi insolitum frigus, anno 1795 inchoante, universam Italiam invaserit, altaeque nives amoenos Insubriae campos obtexerint; clinicum nihilominus institutum, tempore indicato, novem tantum aegroti morbis inflammatoriis veris, legitimisque affecti ingressi sunt; quorum duo, *peripneumonia*, tres, *febre catarrhali*, reliqui vero, *cynanche faucium*, *Rheumatismo*, *Erysipelate* laborabant. Unicus a *Scarlatina* prehensus fuit aegrotus. Ad unum omnes, brevi admodum temporis spatio, optima gaudentes valetudine, methodo, quam nunc paucis exponam, pertractati, nosodochium dereliquerunt. Morbos interim inflammatorios hoc anno, quam annis elapsis, non modo rariores fuisse, sed etiam longe minore cum vehementia regnasse, lubenter fatebor.

Vigente diathesi inflammatoria, praecipue si organum quoddam ad vitam necessarium prae aliis affectum cernebatur, venae sectionem pro re nata, nunc ad libram, nunquam ultra, nunc ad octo vel novem uncias, instituendam curavi. Paucis sanguinis detractionibus peractis, aegroti constanter in melius vertebantur, quare nunquam coactus fui ultra quinque huius pretiosi humoris libras emittere; quod sine dubio me facere oportuisset, nisi reliqua auxilia debilitantia, seu antiphlogistica, simul in usum vocavissem: nam venae sectio, etsi princeps remedium in affectionum inflammatoriarum curatione sit; per se nihilominus, testante etiam HUXHAMO (*a*), vix aut ne vix quidem, morborum phlogisticorum medelam integram efficere valet (*).

(*a*) *Dissert. de Pleuritide & Peripneumonia.*

(*) Inflammationes activae sive internae, sive externae per suam naturam fere semper sanguinis detractionem expostulant. In his nempe haec operatio summa medelae momenta absolvit, impetum ad locum inflammatum frangit, sanguinisque ex eodem refluxum expedit, maximam stimuli in incitabilitatem actionem deducit, spasmum ex irritamento adaucto, & dolores lenit. Praestantiores hinc esse venae sectiones ipso in loco affecto, quoties id fieri potest, aut in eius vicinia institutas, facile perspicitur. Ita in capitis inflammationibus vel in ipsa fronte, vel ex vena iugulari mit-

Auxilia, de quibus loquor, & quorum ope saepe saepius sanguini parci potest, sunt *evacuantia* in genere, rigorosa ab omni animali victu abstinentia, atmosphaera frigidiuscula, copiosa aquae potatio, quies corporis animique, nec non, in levioribus inflammatoriis affectionibus, methodus diapnoica.

---

titur sanguis; in pectoris morbis ex cubito lateris affecti, in abdominis affectibus ex pede, & sic porro. In genere etiam sanguinis missionem indicant dispositio, vel *opportunitas ad morbum* inflammatorium, quam, ne valetudinem laedat, removeri oportet; vel inflammationis ipsius praesentia, quae curationem desiderat. Possumus itaque utramque huius rei partem per sanguinis detractionem explere: quapropter magnum discrimen erit inter venae sectionem sic dictam prophylacticam, & alteram, quam fere omnem medendi methodum comprehendit. Nimirum haec ipsum morbum aggreditur, eiusque vim supprimit; illa *opportunitatem* detrimento futuram obtundit. Quonam modo huius rei moderamen petendum sit, ex ipsius morbi natura, statu, magnitudine, vel ex potentiis exitiosis satis constat: sedulo haec omnia distinguet medicus, ut cuilibet indicationi sua iura tribuere studeat. Quantitas atque mensura sanguinis detrahendi sua habet discrimina. Clariss. GELMETTI parvas venae sectiones omni trihorio, quadrihorio, vel sexhorio iteratas, utpote peroptimas, proponit: quam medendi methodum magno cum emolumento in Clinico Instituto tentare ausus fui (Vid. RICHTER *Elementi di Chirurgia T. III. Part. I. nota* (1) *pag.* 28). Caeterum indicatio a vita desumenda viribus prospicit, adeoque haec ipsa modum quidem in sanguinis detractione nobis definit. (*Editor*).

Evacuantium, praesertim vero lenium catharcticorum, summa in morbis phlogisticis utilitas, SYDENHAMO (*a*), HUXHAMO (*b*), BOERHAAVIO (*c*) aliisque summis in arte Viris bene cognita erat. Conspicuum morbi cuiusve phlogistici levamen, quod horum pharmacorum ope obtinetur, non a sola saburrarum, pituitae, bilisque evacuatione, nec a derivationis, tam incertae doctrinae, auxilio, — sed potius a debilitate, usum catharcticorum sequente, repeterem. Aegrotantibus enim non paucis, morbo phlogistico detentis, quin vel unicum ex sic dictis signis gastricis adesset, summo cum rerum successu, alvum ducentia iterum iterumque propinavi. Faucium cynanchen, in hoc ipso Instituto Clinico, salis amari ope, cito sanavi; deerant tamen & oris amarities, & linguae spurcities, ac nausea, aliaque huius naturae symptomata, quorum praesentia vulgum medicorum ad purgantium usum tam saepe conducit (*d*). Minime hinc dicti remedii utilitatem a saburrarum vel bilis evacuatione, ab ipso peracta, deri-

---

(*a*) Opera omnia Cap. V.

(*b*) L. c.

(*c*) Aph. 852.

(*d*) Morbi istius historiam scripsit D. Doct. *Iacob* GIOVANELLI, Tyrolensis.

vare mihi licet. Peripneumoniae illae, ac cynanches, quae a celeb. STOLL pro gastricis atque biliosis, eo quod illas cum evacuantibus sanaverit, declaratae sunt; erantne ipsae revera talis naturae? Non desunt interim summi ingenii, & auctoritatis medici, quos inter modo TRILLERUM (*a*) nominabo, qui catharcticorum usum in morbis, de quibus sermo est, propter stimulum, quo agunt, proscribendum esse censuerint; sed unico his respondere licebit argumento: purgantia certe non agunt, quin stimulent; verum, quaeso, si illa tantum cathartica in usum vocemus, quae acrioribus drasticisque principiis destituta, lenes modo evacuationes promovent, cuiusmodi sunt varia salia neutra, tamarindi &c., nonne tunc debilitas ab alvina purgatione inducta, damnum ab actione mitissimi stimuli illatum facile delere ac superare concedetur?

Quamvis autem venae sectio, alvique modica purgatio ad potiora auxilia antiphlogistica pertineant; eorum tamen emolumentum longe minus sub oculos cadit, nisi summa simul victus habeatur ratio. Diaeta enim in

(*a*) De Pleuritid. Cap. III. §. 4.

morbis a vi vitae nimia originem ducentibus, prorsus vegetabilis, ac liquida adhibenda esse mihi videtur. „ Carnes, inquit SYDENHAMUS (a), cuiuscunque demum generis, & „ iuscula ex iis parata, sacra sunto: iusculis „ vero hordaceis, avenaceis, pomis coctis ac „ id genus aliis vescitor, ptisana ex hordeo, „ vel cerevisia tenuissima utitor. " Quare aegrotis nonnisi vegetabilia, praesertim fructus horreos, concedo: qui cibi ob vacillantem putredinis theoriam a maxima parte medicorum in solis morbis ab atonia pendentibus propinari solent, in quibus certe tam perniciosi, quam in affectionibus a contrario corporis statu oriundis, proficui esse cernuntur.

Quod potum attinet, simplicissimum in morbis inflammatoriis, aquam scilicet frigidam, suppedito (*). Minime vero nitrum,

(a) Op. citat. Sect. VI.

(*) In affectione inflammatoria activa, specialiter sub morbi initio, glaciei usum aquae frigidae antepono. Plures peripneumonias inflammatorias hac methodo felici cum successu tractavi. Glacies frigoris gradu, ut notum est, simplicem aquam superat; ob quam caussam glacies, vel nix interdum auxilium praebuerunt, ubi aqua frigida iam denegaverat. Herniae inguinales & crurales, quae nullo modo reponi possunt, imposita contusa glacie absque alio artis adminiculo reponuntur. In inflammatione activa copia calorici loco inflammato

vel aliud quodpiam huius generis medicamen, addo; quod tunc aegroti, ingrati saporis caussa, non facile necessariam potus copiam sumant; vel potius, quia hisce pharmacis, *nisi evacuationes inducant*, nullam vim antiphlogisticam tribuendam esse existimo. Nitrum enim, aliaque huius naturae salia, evidenter irritant, ac stimulant. Idem de acidis vegetabilibus saturatis, quibus, nescio cur virtus

---

collecta topicam debilitatem gignit; fluida minorem resistentiam reperientia semper irruunt, maiores congestiones faciunt, vasa continuo dilatant, eoque ipso ruborem, dolorem & tumorem efficiunt. Sub glaciei, vel nivis usu calor resorbetur, & vasorum diametrus imminuitur ita, ut vehementior sanguinis impetus coerceatur, compressio, quam vasa extensa in nervos habebant, evanescat, & dolor cesset. Calorici redundantia deducta tumor inflammatorius, contractis solidis minuitur, nec non rubor; quare TISSOTUS has glaciei vires haud ignorans, eam summe commendat in pernionibus, atque in combustionibus, si satis mature accersitus fuerit medicus. Liquorum conglaciatorum, vulgo *gelati*, *sorbetti*, usus in sanandis morbis inflammatoriis activis permagnus, nonnullis experimentis feliciter institutis, satis superque cognitus videtur. In morbis catarrhalibus ex citiore exaestuatione corporis refrigerati ortis, saluberrimum sistit remedium; nam profluvium illud serosum astringendo vasa, e nimio calore dilatata, impedit, & fibram muscularem faucium, & vasorum pulmonalium, calorici derivatione, roborando efficit, quo minus fluida versus has partes agant (*Editor*).

refrigerans concessa sit, sentio. Acetum enim, fortius inprimis, tam longe abest, ut vires corporis imminuat, ut hae potius ab eius usu aliquomodo augeantur. Alcoholis illud vix non semper haud exiguam copiam continet. Acidum, quod ex fructibus limonum obtinetur, aqua multa dilutum, pro potu aegrotantium, morbis inflammatoriis affectorum, magis accommodatum, mihi videtur; licet nec eidem vim adscribere queam antiphlogisticam (*). In peripneumonia ab hoc potu subacido tussim exasperatam fuisse, observavi ego, observarunt & alii. Porro necesse est, ut caveatur, ne illi, qui hanc *limonadam* praeparant, portiunculam corticis fructus ipsius potui superaddant, vel citri elaeosaccharo adiecto, stimulante hanc principio impraegnent. Commixto scilicet sic oleo essentiali, quod vehementer exaestuat, potus, de quo sermo est, valdopere excitans, atque abhinc in morbo inflammatorio noxius paratur. Gravis hic error frequentem in praxi locum

(*) Iam clariss. MONETA simplicem glaciem & nivem edere iussit in morbis inflammatoriis activis; sed quis non intelliget, liquores conglaciatos acidos maiori adhuc emolumento aegris in his morbis esse? In peripneumoniis veris sufficiente instituta venae sectione, liquores conglaciatos acidos, praesertim ex limonum fructibus, praestantissimos inveni (*Editor*).

habet. Omni igitur potui, aquam fontis frigidam, certe non ubique glacialem, antepono. Illam equidem in peripneumonia ac faucium cynanche cum successu magno in usum vocavi, dummodo hi morbi adhuc recentes ac revera inflammatorii essent. Methodus ista, ab aliis nostratibus medicis, immo ab ipso vulgo, iam dudum adhibita, nunquam aliquid detrimenti produxit. Sic saltem magistra docet experientia.

Atmosphaerae autem, quam SYDENHAMI, BOERHAAVII, aliorumque consilio in quovis morbo phlogistico, subfrigidam esse oportet, maximam semper rationem habui. Argumenta enim a BRUNONE (*a*) circa frigoris actionem exposita, de illius vi, dummodo sat constanter in corpus agat, *debilitante*, me plane convicerunt. Acutissimi scilicet hic Vir ingenii, non a frigore, recta via, sed a calore illud subsequente, qui tunc maiori cum vi in machinam magis excitabilem agit, morbos inflammatorios oriri; — & frigus sat constans non ad auxilia tonica, sed revera ad debilitantia, seu antiphlogistica, spectare, meridiana luce, ni fallor, clarius demonstravit.

(*a*) *Elementa Medic.* BRUNONIS.

Hic certe locus non est, rationes, quae ad hanc sententiam tum negandam, tum defendendam allatae sunt, in medium afferendi; quod tamen alia occasione iam fusius feci (*a*), fecitque W. WEIKARDUS (*b*). Antiquitatis iam medici vim frigoris antiphlogisticam bene noverunt. Sufficiat hic dicere, ASCLEPIADEM, CELSUM, aliosve, in phrenesi, ut caput frigida lavaretur, consuluisse: quod praeceptum LANZONIUS (*c*) ac WILLISIUS (*d*), felici cum successu, secuti sunt. Inter recentiores C. TISSOTUS (*e*), atque W. MONETA (*f*), regimen calidum in catarrhali & coryzae inflammatoriae curatione, proscribendo, frigidam iterum iterumque commendant. Variolas demum inflammatorias, nonne felici cum exitu in atmosphaera frigidiuscula curari omnes convenimus? Et cum hu-

---

(*a*) Ricerche sullo stato della medicina, di JONES. Trad. dall' Inglese da *Giuseppe* FRANK, con note. T. I. p. 251.

(*b*) Entwurf einer einfacheren Arzneykunst. Versionem italicam cum notis procuravi sub titulo: Prospetto d' una medicina più semplice.

(*c*) Miscel. natur. curios. D. 3. An. 5. §. 6. Obs. 121.

(*d*) De Delirio & Phrenitide. Cap. 10.

(*e*) Avis au Peuple.

(*f*) Abhandlung, dass die Kälte, und das kalte Wasser in Katharkrankheiten wahre Heilmittel sind.

lus exanthematis eruptio a frigore non solum non impediatur, sed potius promoveatur; cur est, quaeso, quod contrarium in caeteris exanthematibus phlogisticis timeamus. Frigus in curatione morbillorum benignorum aeque ac in variolis profuisse, W. WAINMANN (a) testatur. Idem in scarlatina benigna accidere, egomet ipse in casu sequente expertus sum.

SCARLATINAE HISTORIA (b).

Puer, pistori tironis operam praestans, 13um aetatis suae annum attingens, robustus ac bene nutritus, a biennio optima fruens valetudine, cum ob muneris rationem frigori calorique alternatim saepius sese exponere cogeretur, iam aliquot abhinc diebus de insolita artuum lassitudine, animi morositate, & quadam faucium titillatione conquerebatur. Nihil haec faciens, in pristina vivendi methodo continuabat. Ante triduum, nulla accedente nova caussa, & absque contagii suspicione, dolore faucium corripitur, deglutitionem quodammodo praepediente, absque tussi & respirandi difficultate, torminaque insimul ad

(a) JONES op. citat. T. 1.
(b) Historia haec a D. Doct. *Francisco* ALIMONTA Tyrolensi scripta est.

abdomen expertus, absque vomitu aut tenesmo. Hoc sub rerum ſtatu, quin horrorem caloremve febrilem persenſiſſet unquam, lecto committitur, ibidemque domi per biduum degit, nil praeter potum aquosum aſſumens. Abdominis dolores post paucarum, a quo incoeperant, horarum spatium, disparent, superſtite morbosa faucium affectione. Haec, licet aeger ab omni cibo abſtineret, sollicitequé animi corporisque quietem servaret, increscit: dolor scilicet maior evadit, deglutitio difficilior redditur, voxque fit acuta. Cum res ſic procederet, heri vespere, nulla facta medela, nosocomium inferius petit, ibidemque venae sectio ad unc. IX. inſtituitur, cataplasma emolliens collo apponitur, & hauſtus salinus cum duobus tartari emetici granis praescribitur. Ab hac methodo melius habuit, & hoc mane in Clinicum Inſtitutum deportatus, sequentia obtulit animadvertenda: dolor faucium tantisper erat imminutus, deglutitio facilior, vox minus acuta; inspectae fauces rubebant valdopere; tonſillae tumebant, uvula ad linguae radicem usque extendebatur, lingua, quodammodo ſicca, maxima fere parte muco albido obtegebatur, nulla interim aderat tuſſis, aut respirandi difficultas: cutis erat arida, ſicceque urens, & licet aeger id antea non animadvertiſſet, maculis undique, ſi fa-

aciem excipias, copiosissimis laevigata scatebat: hae maculae erant minimae, ruberrimae, hinc inde confluentes, a compressione evanescebant, hac cessante, mox revertebantur. Interim nullus aderat oculorum rubor, aut lacrymatio, sternutatio nulla, nec coryza, nec ulla ventriculi oppressio, aut vomituritio. Pulsus erant admodum frequentes & tantisper pleni: pauca sitis aderat, anorexia aliqua, & quaedam artuum lassitudo, alvus ordinata.

His perspectis, cum nulla nunc vigeat variolarum morbillorumque epidemia, nec praesentia symptomata haec annuncient exanthemata, morbum pro *scarlatina* habemus. Quod febris ad indolem spectat, floridus aegroti habitus, eiusdem vitae genus, actio virium excitantium in decursu ad morbum graviorem continuata, evidens adhibitae antiphlogisticae methodi utilitas, nervosorum symptomatum absentia, & praesentium consideratio, de inflammatoria huius indole satis nos convincunt. Quoad prognosin, licet ea sit morbi natura, ut facile in hydropem in convalescentibus terminetur; nihilominus, cum graviora symptomata non urgeant, sub recto regimine, feliciorem morbi exitum speramus.

Interim, ut indicationi satisfaceremus, stragula detrahi iussimus, ita tamen; ne in-

gratam frigoris sensationem aeger persentiret, & dein habito ad leviorem morbi gradum, nec non ad praesentis constitutionis, nervosae morborum indoli faventis, characterem respectu, praescripsimus hirudines nro X. circa collum applicandas, aquam frigidam, & cibum ex pomis coctis paratum.

Vespere.

Aliqua adest exacerbatio, pulsus sunt magis frequentes, adhuc pleni, calor maior, & tantisper in somnum inclinat aeger: caeterum dolor faucium est magis imminutus, deglutitio facilior, & vox minus rauca: alvum non deposuit. Continuavimus in potu & diaeta, & clysterem emollientem praescripsimus.

Mane 7. m. d.

Quievit: alvum bis deposuit; adest remissio sat manifesta; pulsus sunt minus frequentes, tantisper tamen pleniores; calor minor, fauces minus dolent, tonsillae tument minus, deglutitio facilior.

Eadem fit aegri stragulis levioribus cooperiendi ratio; dein

℞. *Hauſt. salin.* (*a*) *uncias septem.*
Tart. emet. granum unum.
Cap. omni bihorio cochlearia duo
Diaeta eadem.

Vespere.

Exacerbatio aliqua, sed heſterna minor: alvum deposuit. Continuavimus in omnibus.

Mane 8. m. d.

Bene quievit: remiſſio manifeſtiſſima: pulsus minus frequentes, parum pleni, gutturis dolor tonſillarumque tumor minor, vox fere naturalis: ad brachia & crura aspredines comparent miliformes, albae, quae cutim scabram reddunt. Continuavimus in praescriptis.

Vespere.

Exacerbatio aliqua, sed praecedente minor: alvum non deposuit: clyſterem ordinavimus & in caeteris continuavimus, ut supra.

(*a*) Hauſtus salinus ſic paratur.
℞. Aceti ammoniacalis, infus. sambuc. ana unc. tres. Oxymel. ſimpl. unc. unam. M.

Mane 9. m. d.

Optime quievit; gutturis dolor non nisi sub liquidorum deglutitione aliquis, tonsillarum tumor fere nullus: aspredines miliformes maiores apparent: pulsus fere naturales. Continuavimus in omnibus.

Vespere.

Exacerbatio aliqua: calor tantisper maior, pulsus frequentiores magisque pleni, inquietudo magna ob dentis dolorem: dens inspectus carie affectus apparuit; in praescriptis continuavimus.

Mane 10. m. d.

Quievit: remissio adest manifestissima, urina sedimentum lateritium deponit. Continuavimus ut supra.

Vespere.

Exacerbatio aliqua. Continuavimus in omnibus.

Mane 11. m. d.

Pulsus & calor fere naturales: desquamatio

matio incipit, ad brachia & collum sudavit, urinae clarae. Continuavimus in omnibus.

Vespere.

Exacerbatio vix aliqua. Continuatum in praescriptis.

Mane 12. m. d.

Desquamatio rite procedit: febris nulla, urinae copiosae: diaetam, ut vocatur, secundam (*a*) concessimus, nihilque dedimus nisi infusum sambuci: caeterum levioribus aegrotum stragulis adhucdum obtegi voluimus.

Vespere.

Nihil novi observatur: furfures undique ex cute decidunt. Continuavimus in praedictis subsidiis.

Mane 13. m. d.

Per 4 adhuc dies apud nos remansit: nil praeter diaetam tertiam (*b*) absque vino

(*a*) *Vid.* Plan d'école clinique Tab. C.
(*b*) *Vid.* Plan d'école clinique Tab. C.

concessimus: desquamatio rite processit, & quin ullum unquam hydropis signum appareret, aut de morbosa sensibilitate conquereretur aeger, ad suos redire cupientem, integre restitutum dimisimus, monentes, ne frigori calorive alternatim, vel nimio calori sese exponeret.

Praeter remedia iam allata, & praeter corporis animique quietem, aliud porro magni momenti antiphlogisticum auxilium constanter in usum vocavi, quod ob nimium contra methodum alexipharmacam odium, a plerisque medicis, nisi fallor, non satis pro merito aestimatur. De methodo, quam sudoriferam seu diapnoicam vocant, loquor, quae ipsa, quamvis in fortioribus morbis inflammatoriis, propter stimulum primam eius actionem concomitantem, maximo detrimento sit, in levioribus contra affectionibus phlogisticis, praecipue ubi sudoris sponte suborientis signa cernuntur, ad potiora curationis subsidia mihi videtur pertinere. Hoc ultimo in casu, nihil noxae a levi admodum stimulo, cuius ope sudor promovetur, timendum, quum sudoris evacuationem subsequens debilitas, damnum ab illo illatum, facile superabit. Prorsus contrarium vero in gravioribus, a vi vitae nimia pendentibus morbis, evenit, in quibus sudor a qualicunque, vel levissimo,

stimulo erectur, & fatente ALEXANDRO, a regimine antiphlogistico, immo ab ipso frigore, cum utilitate promovetur. Qua de re iis aegrotis, qui levissimis morbis inflammatoriis afficiebantur, mox ab initio, — illis vero, qui gravioribus opprimebantur, tantummodo sub finem, quum nimirum aliorum debilitantium opere morbus ad priorem illum gradum redactus esset, lenia stimulantia e. g. tartarum emeticum in refractis dosibus, pulverem DOWERI, acetum ammoniacale propinavi, hac ratione inductus: ut ope sudoris superstitem virium vitalium superabundantiam delerem, sicque aegritudinis perfectam curationem cito obtinerem. Aegrotum peripneumonicum in Clinico Instituto, cui iam vena secta fuerat, praesentibus ac saevientibus adhuc huius diri morbi symptomatis, sub pulsu tamen molli ac undoso, cum regimine diapnoico, de quo locutus sum, tempore viginti quatuor horarum ad sanitatem restitui (*a*). In morbis porro phlogisticis, exanthematibus praesertim stipatis, a contagio inprimis ortis, methodus haec lenis diaphoretica mirifice confert (*).

(*a*) Aegrotantis huius historiam scripsit D. Doct. *Joseph* PRAEDA Mediolanensis.

(*) Methodum a clariss. Auctore traditam in cu-

Neque tamen silentio praeteream, me hinc inde ob methodum diapnoicam praepostere adhibitam, morbi augmentum observasse, quum a stimulo pharmaci, quo sum usus, desideratus sudor negaretur.

Quae igitur auxilia ad morborum inflammatoriorum curationem administranda censui, breviter iam exposui: oportet nunc paucis rationem reddere, cur quaedam pharmaca a summis in arte medica viris contra adsectiones phlogisticas commendata non adhibuerim.

Opium „ quod genio inflammationis non „ quadrat (a) " numquam in phlogisticis affectionibus adhibui. Sub finem tamen peripneumoniarum, victa diathesi phlogistica, ac contraria per abusum remediorum debilitantium generata, opium certe saepius summo cum fructu in auxilium vocavi.

Quid de vesicantibus, contra pleuritidem & peripneumoniam adeo laudatis remediis, cogitem, ingenue nunc fatebor. A vesicatoriis in morborum inflammatoriorum curatione, cuiuscunque demum speciei hi sint, curatione

ratione leviorum morborum phlogisticorum pluries maxima cum utilitate in Clinico Instituto hoc anno tentavi. Praeter pulveres DOWERI aliaque diapnoica, Kermetem mineralem, in peripneumoniis praesertim, porrexi, cuius ope inflammationis reliquiae citius fugabantur (*Editor*).

(a) TRALLES usus opii T. II. p. 84.

(dummodo hanc naturam servent, atque ob neglectum debilitantium usum, vel etiam contraria e ratione in diathesin oppositam non transeant) semper abstineo. Nil enim illi, TRALLESII (a) verbis utor, magis incongruum & contradictorium cogitare possum, quam venae sectionem instituere, cathartica aliaque debilitantia propinare, & eodem tempore acria, rodentia vesicatoria exterius applicare.

Profligato, sub methodo hac, paucis ac per summa capita exposita, morbo, studiosorum attentionem in *convalescentium* conditionem constanter movendam esse, mei muneris existimavi. Si status ille, qui sanitatem inter & morbum medium tenet, atque praedispositionis sub nomine salutatur, pro medico practico summi momenti est, non minus eiusdem attentionem conditio illa, cui *convalescentiae* nomen imponitur, quaeque morbum inter & secundam valetudinem posita est, meretur. Quodvis enim morbi genus propriam convalescentiam, propriaque redituri morbi ipsius pericula habet, ac distinctam medendi methodum requirit, quod fusius parens optimus

(a) De usu vesicantium.

alibi exposuit (a). Mos vulgo receptus, illis qui a morbo recenter convaluerunt, indiscriminatim excitantia, victumque lautum ac vinum exhibendi, pessimus sine dubio est. Saepe iterumve sub tali vivendi ratione ignis vix extinctus iterum nova vi in perniciem hominis accenditur. Aegrotantibus hinc meae curae commissis, post superatum morbum inflammatorium, dummodo ob nimium remediorum debilitantium usum, virium vitalium conspicuum languorem non ostendant, victum vegetabilem pauca cum adiecta carne concedo, vinum vero fere semper prohibeo.

(a) Oratio Academica, de convalescentium conditione ac prosperitate tuenda. Delectus opuscul. T. XII.

CAPUT II.

Febres intermittentes.

Quum praeterita hieme febres intermittentes rariores fuissent, & sequente vere, licet eae grassarentur, nihil tamen, quod maioris attentionis dignum esset, ostendissent, solos XIX. aegrotos, morbo, de quo loquor, affectos, in Clinicum Institutum suscepi. Omnes vero cito perfecteque sanati sunt.

Sed priusquam de metodo, quam sum usus, verba faciam, quid de febrium intermittentium natura ac divisione a medicis recepta sentiam, breviter & sine fuco, ut mea opinio fert, exponere aggredior. Solent autem hae febres aeque ac febres continuae, in inflammatorias, gastricas, & nervosas, dividi (*a*).

Quas ego febres intermittentes pertractandas habui (neque enim de illis tantum quas tempore indicato tractavi, sed de aliis permultis atque gravissimis, quarum curationem elapsis annis suscepi, hoc loco sermo mihi est) ad unam omnes nervosae indolis fue-

(*a*) Epit. de curand. hom. morb. T. I.

runt, quamvis maxima illarum pars sympto-
mata sic dicta gastrica prae se tulissent. Signo-
rum istorum praesentiam, quum ego experien-
tia quadam & ratione fretus, minoris haben-
dam ducerem; neque emetica, neque cathar-
ctica, sed tonica atque excitantia constanter
propinavi: quorum medicamentorum usu mor-
bus simul cum symptomatibus gastricis, nullo
alio subsequente detrimento, disparuit. Felici
hac, & multiplici experientia securior reddi-
tus, quum febres intermittentes, licet ama-
ror oris, linguae spurcities, ructus, nausea,
vomitus aut diarrhoea praesto essent, excitan-
tibus tamen remediis celeriter certeque cedere
semper viderem, an res eodem modo sese in
febribus continuis haberet, sedulo experiendum
existimavi, & in hoc studium, quam potui
diligentissimum, contuli. Eventus suspicionem
egregie confirmavit. Magnum enim febrium
continuarum numerum, quae ab aliis propter
praesentiam eorum, quae modo commemoravi,
symptomatum, gastricae aut biliosae appella-
bantur, quaeque ad morbos inflammatorios
nequaquam pertinebant, exclusa omnino me-
thodo evacuante, stimulantium ope summa cum
felicitate sanavi. Has denique observationes
saepe numero repetitas, & quam fidelissimas
sedulo inter se comparans, illasque studio,
quo potui, diligentissimo, cum argumentis ab

HECQUETO (*a*), BRUNONE (*b*), RICHTERO (*c*), tum vero a patre ipso (*d*), contra theoriam gastricam adeo pervulgatam, atque methodum evacuantem ei superinstructam allatis, concilians, paulatim eo, quasi vi cogente, adductus fui, ut sententiam illam, quae primarias affectiones gastricas, paucis casibus exceptis, prorsus negat existere, animo amplecterer.

Operae nunc esse pretium existimo, argumenta rationesque praecipuas, quibus fretus morborum gastricorum cohortem in tam angustos limites coegerim, in medium paucis proferre. Quo facto, in promtu cuique erit, observationes, quas ultimo loco circa febres intermittentes, & continuas exponam, cum fructu legere, riteque perpendere, & ad trutinam revocare.

Gastricus profecto ille morbus recte dicitur, qui a cibo depravato aut venefico, vel a sano etiam atque saluberrimo, sed in tanta copia, ut vires stomachi, licet sani, superet ingesto, vel a vermibus corruptis a meconio relicto, originem trahit. Affectio vero hu-

(*a*) De purganda medicina.
(*b*) Elem. Med.
(*c*) Med. Chirurg. Beobacht.
(*d*) Oratio Acad. de larvis morborum bilios. Delectus Opusc. T. I.

iusmodi, tum ob caussam, a qua producitur, tum ob medendi methodum, quae ipsa in materiae peccantis evacuatione unice consistit, a morbis totius systematis ex vitio nascentibus absolute differt, & ad locales omnimodo spectat, quod alio iam loco exposui ac exemplis demonstravi (*a*).

Morbos vero illos, qui nunc sporadice, nunc late per provincias epidemice grassantur, minimeque a cibi sive copia, sive natura peccante originem ducunt, quamvis omnibus sic dictis signis gastricis instructos homines invadant, a saburrali, vel biliosa tamen, in primis viis, collectione, nequaquam pendere, nunc breviter ostendam.

Quamdiu secunda valetudine fruimur, ventriculi fibrae iustam ad digestionis opus rite perficiendum vim possident, humoresque ad idem officium quoque necessarii propia copia & qualitate secernuntur. Sed cum debilitans potestas corpori applicetur, ventriculi, totiusque intestinalis tubi robur infringitur: tum vero secretio humorum, qui ciborum subactioni inserviunt, perturbatur. Hinc signa, quae laesae digestionis officia indicant, & quorum certissimum vomitus est, nascuntur. Fa-

---

(*a*) JONES T. II.

cile interim patet, digeſtionis perturbationem & symptomatum ab ea orientium cohortem nil aliud eſſe, quam imbecillitatis universum syſtema afficientis effectum, quod exemplis probare in promtu eſt. Medio sub prandio, vigente adhuc magnopere appetitu, cuidem triſtia annuntiantur: hic sane non raro fit, ut uno eodemque temporis momento fames non solum aufugiat, verum etiam graviſſima digeſtionis, & universae saepe machinae perturbatae indicia oriantur. Rebus ita se habentibus neminem ob nauseas, ructus, ac vomitum, quae omnia forsan praeſto erunt, totius syſtematis atoniam, a ſtomachi incommodo derivaturum arbitror, neque futurum, qui hominis curationem cum evacuantibus sese feliciter aggredi poſſe cogitet. Quando vir caeteroquin sanus ira excandescit, & tremoribus aliisque symptomatis, praesertim vero vomitu bilioso corripitur, quisne quaeso iram ipsam ac tremores a bilis copia nimia deducat, & eius evacuationem meditetur? Idem scilicet hoc eſſet, acſi pathologus diabetis cauſſam in urinae copia nimia quaereret, eiusque curationem cum lotii evacuationem per artem adaucta tentaret; vel etiam ſi quis sudoris colliquativi originem in ipsum sudorem collocaret, & medelam per eiusdem evacuationem perfici poſſe exiſtimaret. Et cum is, qui vitae sedentariae

se tradit, variis, praesertim vero digestionis laesae incommodis crucietur, quid, obsecro, accusandum erit, colluviesne ciborum primas vias occupans, an potius totius imbecillitas systematis? Consultumne censebimus ad hunc morbum curandum evacuationes in auxilium trahere? Quando denique in febribus non inflammatoriis, sub totius systematis atonia, praegressis noxis debilitantibus, appetitus languet, ac saburrarum, vel bilis praeter naturam collectae indicia nascuntur, cur morbi effectum, non vero caussam cum remediis opportunis potius aggrederemur? Excitantia profecto hoc in casu, universae machinae debilitatem auferendo, & digestionis organa refocillando, saburrarum bilisque colluviem una cum symptomatibus dissipabunt. Ventriculus & intestina sic corroborata, nunc vi propria, nullo sane extrinseco auxilio adhibito, quod quidem sanitate florente in dies fieri videmus, saburras naturali via expellent. Quid, precor, in hisce febribus a purgantibus exspectare possumus, quae, dum largas evacuationes cient, corporis vires adeo infringunt, ut in morbis inflammatoriis post venae sectionem ad praecipua curationis momenta pertineant, quaeque febres intermittentes iam ope roborantium sanatas, revocent? Si quis vero obiiciat, emetica atque cathartica hisce in morbis conspi-

euum saepe levamen attulisse, equidem respondeo: idem hic evenire, ac in asthmate, & hydrothorace, si venae sectio fiat, qua peracta, brevi temporis spatio aliquod levamen persentiunt aegroti, sed paulo post in peius ruunt, & citius ad orcum rapiuntur.

Una tantum difficultas, ut mihi quidem videtur, remanet, quam paucis nunc diluere animus est. Quaeri enim posset, quomodo ventriculus & intestina a saburris repleta excitantium sentire actionem queant? Huic summi momenti argumento respondeo: quod si tubus intestinalis, ob propriam debilitatem, ac ob saburrarum nimiam copiam, actionem illorum remediorum excitantium perferre nequeat; idem certe cum illis pharmacis accidere haud potest, quae nullam in primis viis subactionem postulant, quaeque vix in stomachum recepta, uno eodemque temporis puncto totam machinam excitant. Ubi ergo virium, quae digestióni inserviunt, magna deiectio atque depressio occurrit, ac eo in casu, ubi revera suspicio de latente in alimentari tubo saburrarum collectione adest, in hoc, inquam, casu, nec peruvianus cortex, nec martialia, quae aegre digeruntur, sed opiata, aether vitriolicus, alkali volatile, alcohol, ipsumque vinum praescribenda mihi videntur. Haec enim remedia quam citissime vires universae machinae refi-

ciunt ac confirmant, tubumque intestinalem ad pristinum officium absolvendum excitant, aptumque reddunt.

Quae omnia, etsi mihi spem praebeant, videri posse lectoribus, me neque pauca, nec exigui ponderis argumenta attulisse contra theoriam illam, quae maximam, vel magnam saltem febrium, aliorumque morborum partem a colluvie primarum viarum derivat; addam nihilominus quaedam alia non minoris certe momenti; ostendam scilicet, amarorem oris, linguae sorditiem, & eiusdem, uti & oculorum & faciei totius flavedinem, nauseam, ructus, diarrhoeam, & vomitum, quamvis interdum saburrarum bilisque morbosae collectionis indicia sint, longe tamen saepius revera ita adesse, ut a sordibus primarum viarum, praeter naturam exiltentibus, originem ducere nullo modo existimari possit. Quod si effecerim, cuique ut puto, satis clare patebit, ob praesentiam symptomatum gastricorum, nullo pacto ad praesentiam quoque colluviei im primis viis exiltentis, posse argumentari.

De oris amarore primum verba faciam, qui si forte adest, a vulgo medicorum tanti momenti habetur, ut ob solum saporis hoc vitium evacuantia non raro praescribantur. Si tamen consideremus, omne id quod amarum est, ideo non protinus esse bilem, si

denique copiosas experientias perpendamus, ubi matutino tempore oris amaror poſt sumtum ientaculum aut prandium, quin bilis evacuatio secuta ſit, disparuit, ipsam oris amaritiem vix pro symptomate gaſtrico conſiderari poſſe, patebit. Si quis coryza laborat, atque obdormiscens per solum oris cavum cogitur spiritum trahere, is praeter huius cavi ſiccitatem, & amarorem certe accusabit. In febribus intermittentibus saepe admodum oris amaritiem ſimul cum paroxysmo acceſſiſſe, & cum hoc ipso rursus disparuiſſe observavi, & quis non idem multoties viderit? ita ut in tertiana febre, cuius hiſtoriam dein exponam, die, qua febris acceſſit, os depravatum, altera vero die a febre libera, bonae id notae reperierim. Et cur denique solis *saporis* nervis, quod aliis senſibus toties contingit, negabimus? quoties non oculis licet clauſis colores diversos, aut sub summa rerum externarum quiete, susurrus, tinnitus, sonosque diſtinctos auribus percipimus? Quoties non dulcis ore sapor ineſt, quin saccharino latenti principio hanc sensationem adscribamus; cum e contrario, vix aliqua palato amarities accusatur, cum illico de bile in praecordiis haerente somniemus!

Linguae sorditiem, oculorum, faciei totius, & sputorum flavedinem pariter velle a

bile derivari, a recta ratiocinandi via quam plurimum videtur aberrare. Iudicium, quod e *colore* facias, in omni fere re fallax est & dubium. Non enim omne id, quod in corpore humano notatum flavo colore cernis, eundem a bile obtinuit. Echymoses e. g. licet a caussis prorsus localibus inductae, initio rubrae sunt, denique in atrum ac in viridescentem, & postremo in flavum commutantur colorem. Ideone dicemus echymoses a bile ducere originem? Ipsorum sputorum flavedinem, praesertim in peripneumonia, non a bile pendere, equidem arbitror. — Colorem scilicet istum a sanguine potius derivarem, qui vigente morbo magna copia excreatui commixtus invenitur, unde proprium aspectum purpureum conservat; sensim sensimque vero, in melius vertente aegritudine, copia minori sputis iunctus, non amplius rubrum, sed flavum colorem ostendit. In non paucis ictericis cutis flavedinem minime a bile pendere mihi quidem persuasum est. Quomodo enim, qui hoc negat, explicare valeat icteri originem, qui iram acriorem mox subsequitur? Tempus mehercle, nimis breve est, ut bilis ex ipso hepate, vel ex cystide fellea reabsorpta, per totum corpus diffundi possit. Speciosam saltem illam hypothesin approbare non possum, quae universum syste-

ma,

ma, sub certis rerum positionibus, ad bilem secernendam, aptum existimat. Magis hinc rationi consonum mihi videtur, flavedinem eam, quae saepe post iram in universa cute conspicitur, a sanguine, exigua copia in cellulosum textum effuso, ibique cum humoribus diluto, derivari. Quare icteri haec species pro levi admodum haemorragia, in tractu vasorum sanguiferorum locum habente, declaranda, mihi quidem videtur. Quam opinionem analogia magis etiam tuetur & firmat. Quis enim ignorat, post vehementem iram magnas saepe haemorragias oriri? Porro, quum in ipsis febribus nervosis continuis haud raro sanguinis fluxus oriatur, nonne forsitan & flavedo illa oculorum, faciei, immo universae machinae, quae in hisce febribus, praesertim vero in febre illa *flava Americanorum* occurrit, pariter a levi haemorrhagia, & non a bile, derivanda esset? Haec saltem explicatio a phaenomenis, quae in scorbuto observamus, aliquo modo confirmatur. In hac scilicet aegritudine, mihi non raro visa, sanguis facile per omnia colatoria stillat, ac in cellularem textum sese effundit. Hac ultima ex caussa, si morbus gravior, maculae atrae, si levior idem, *flavae* in tota cute cernuntur. Immo non raro icterus cum scorbuto iunctus est, etsi vitium locale ad hepar desit. Eadem

plane ratione, qua color flavus fallax de bilis morbosa praesentia signum praebet, linguae quoque sordities minime pro saburrarum indicio haberi potest. In cynanche faucium hoc viscus flavo muco obtectum cernitur, qui tamen non a bile, sed a lympha illa coagulabili, quae e partibus phlogosi correptis transudat, certe pendet. Si quis denique dicat, linguae sordities hinc inde post evacuantium remediorum usum disparuisse, respondeo: hoc nil contra sententiam meam probare, quippe a remediorum evacuantium utilitate non ad gastricam, uti iam dixi, morbi naturam concludere licet.

Si vel obiter in caussas diarrhoeae inquiramus, facile quisque perspiciet, eam saepe praesto esse, quin a saburris, vel a bile originem ducat. Solus timor, quam forte alvi profluvium hinc inde non producit? Pedibus non calceatis super frigido pavimento gressus faciens, quoties a diarrhoea corripitur? In morbis inflammatoriis alvus non raro liquide deponitur, certe non ob saburras, quum testante ipso SYDENHAMO, diarrhoea haec a venae sectione curetur.

Idem de nausea ac vomitu fateamur necesse est, quae iterum saepiusque a longe aliis rationibus, quam a colluvie primarum viarum generatur. „ Sanissimam mulierem rheda ve-

„ hi, & mox ingentem bilis, seu biliosi li-
„ quidi copiam vomitu, excernere videbis;
„ quin pro tanto symptomate ad praegressam
„ huius humoris morbosam accumulationem,
„ vel stagnationem concludere queas. Idem
„ illis contingit, qui se primum navi com-
„ mittunt, marisque fluctibus. A quacunque
„ re, ante sensibiliorum mulierum oculos in
„ gyrum acta, a venae sectione, etiam non
„ copiosa, vomitus saepe oritur. Fere omnis
„ lipothymia a nausea incipit, vomitu vero
„ frequentissime finitur bilioso. Vomitus se-
„ quiori sexui instantibus menstruis familiaris,
„ & quis non seminis virilis in quam pluri-
„ mas mulieres effectus noverit, quae paucis
„ a foecundo coitu diebus, bilem in tam im-
„ mensa quantitate eiiciunt, ut ne biliosa in
„ febre maiorem esse noverim. Ab ira pluri-
„ bus mox accedit vomitus. A levi faucium
„ per plumulam irritatione, vel & a digito
„ in illis emetici officium praestante, in sa-
„ nissimis, bilis praesto est, & largo mox
„ flumine assurgit. A sola lucis vividioris, a
„ solis aspectu, vomitus in aliquibus ori-
„ tur, caeterum sanissimis, & in proverbium
„ abiit, vomitum nobis cieri, ubi rem hor-
„ rendam spurcamque vel videmus, vel nar-
„ rando in nobis illius idea renovatur. Caput
„ vel contusum vel fractum, vel & caeteri

„ corporis valida concussio, bilem movet saepius aeruginosam, copiosam. Intestini, herniam formantis, strangulatio enormes caussas vomitus, & pungente vel renes, vel uretheres calculo, vomunt aegri bilem copiosissimam. Contagiorum natura stomacho infensissima est; primosque fere hic effectus edunt, vel deglutitae cum saliva, vel aliter admotae illorum particulae, sic variolarum suscepto contagio, & a pluribus aliis contagiorum speciebus, vomitus familiarissimi. Et primo quidem ab omni febrili accessu ventriculus mobilissimus redditur. Quanti non vomitus singulos intermittentium epidemicatum paroxysmos concomitantur, cum, insequuto hos sudore, saepe nulla latentis bilis indicia observantur? In periculosissimis peripneumoniis, summe inflammatoriis, a solo consensu, non raro vomiturítionem observari est, quam & vomitus insequitur, & hunc oris amaror. Sola tunc venae sectio has turbas compescit. Hepatis, renum, uter, & vesicae inflammationes bilioso persaepe stipantur vomitu, & funeste illos decipiunt, qui systematis biliosi auctoritate capti, symptomata a morbo ipso non separant, illique medendo, caussam istius exasperant &c. (a)".

(a) I. P. FRANK Prolusio de larvis morborum biliosis. Delect. Opus. Tom. I.

Hisce omnibus rite perpensis, neminem me damnaturum fore arbitror, quod in febrium intermittentium curatione (de vernalibus non loquor) nulla praemissa purgatione, mox ad corticem peruvianum confugerim; opium simul in usum vocans, quod testante MORTONIO (*a*), DALBERGIO (*b*), C. F. HOFFMANN (*c*), aliisque, chinchonam ipsius virtutem non raro superat, atque hinc inde imminentem paroxysmum praevenit, vel iam praesentem manifesto fugat, quod iterum iterumque mihi licuit observare. Methodus, quam ad morbum, de quo sermo est, depellendum adhibui; ab illa vix differt, quae ab immortali Italiae medico *Francisco* TORTI adeo commendata fuit. Vir enim ille summi ingenii de febrium intermittentium curatione verba faciens „ quorsum, ait, vergendum „ est, ut caussa morbifica expellatur? An „ per vomitum, aut per secessum? At, si „ fermentum febrile saepe saepius emeticum „ est atque catharticum, ut experientia te„ statur; & ob id ipsum contumacius; item

(*a*) De Proteiforme febrium intermittentium genio. Ibid. 12--22.

(*b*) MURRAY Medizin. pract. Bibliot. Tom. III.

(*c*) Dissertatio inauguralis demonstrans, opium vires cordis debilitare, & motum tamen sanguinis augere. Harlevonici 1775.

„ si fugatis per corticem febribus, quodlibet
„ catharcticum, vel leniens, utut leve, fe-
„ brem revocat, quo iure speranda est ex-
„ pulsio caussae morbificae medicamentis ei-
„ dem caussae analogis, & morbum eundem
„ prius depulsum certo certius revocantibus?
„ &c. ".

„ Dicant ingenue, si velint, ipsimet,
„ qui opponunt, quot quartanas; quot ter-
„ tianas, *autumnales* (de vernis enim non
„ loquor, qualibet methodo, etiam minus
„ recta sicut multo melius, si sibi relinquan-
„ tur, cito solubilibus) per repetitas pur-
„ gationes sanaverint; vel, si renuant ipsi
„ fateri, dicant tot scriptores a crebro ca-
„ tharcticorum usu spirituum dissolutionem,
„ succorum perturbationem, ac viscerum ener-
„ vationem, loco sanationis succedere clami-
„ tantes (*a*) ".

Sed ut haec medendi ratio magis ma-
gisque pateat, methodum, qua medicus quis-
que multiplici experientia instructus utitur ad
febres intermittentes perniciosas sanandas, pau-
lo attentius considerare opus est. In his enim

(*a*) *Franc.* TORTI Therapeutica specialis ad fe-
bres quasdam perniciosas, inopinate ac repente lethales,
una vero *China*, peculiari methodo ministrata, sanabiles
&c. *Mutinae* MDCCXII.

morbis, licet omnium symptomatum gastricorum comitatu stipatis; quivis prudens practicus, seposita omnino methodo purgante, mox corticem propinat, cuius quidem actio, vix non semper, praecipue si cum hoc remedio opium, vel aliud excitans, quod eius virtutem augeat, coniungatur, felicem exitum habet. At vero si haec methodus gravissimas febres intermittentes tanta felicitate sanat; cur, quaeso, contrarium evenire debere iudicamus in earundem leviorum curatione, quae quidem a primis nulla profecto alia re, quam gradu discrepant?

Vulgo febres intermittentes, quae typum quartanae absolvunt, difficilioris curationis esse existimatur, quam eae, quae alternis vel singulis diebus in conspectum veniunt. Haec opinio a meis observationibus nequaquam confirmatur. Longe enim maiori felicitate quartanas sanavi quam tertianas, ac has facilius, quam quotidianas. Recte mihi videtur dixisse cl. WEIKARD (a), *afferens*: quo longior apyrexia, eo levior febris intermittens. Febres perniciosae, quae inter singulas febres intermittentes ad graviores pertinent, rarissimo

(a) Medizinisch-practisches Handbuch, auf Brownische Grundsätze und Erfahrung gegründet. 1796.

typum quartanae, sed fere semper illum tertianae aut quotidianae servant. Si tertiana febris incongruis remediis pertractatur, non facile in quartanam, sed potius in quotidianam mutatur. Quotidiana febris sub opposita curatione, febris continuae formam assumit. Porro, tertiana duplex, quando rite pertractatur, prius in tertianam simplicem, dein in sanitatem sese mutat. Quartana interim febris autumni tempore, in subiecto cachectico, longe magis timenda est, quam tertiana vernalis, quae iuvenem, robusta corporis compage donatum aggreditur.

Postremo ut rem complectar, & caput absolvam, lubet unicum tantum casum subiungere.

HISTORIA (a).

Antonia Barella, puella 15 annorum, nondum menstruata, ruris prius incola, nunc hac in urbe famulae munus gerens, miseria & paupertate oppressa, haec, inquam, puella iam a 14 diebus febre tertiana laborat: quavis nempe tertia die, matutino tempore, a frigore corripitur aegrota, quod hora cum

(a) *Aloysius* CORTEMIGLIA PISANI ex *Saviasco* hanc historiam conscripsit.

dimidia perdurat; sequitur dein calor, atque poſtremo ipsa per totam reliquam diem sudore diffluit. Ad ea, quae dixi, accedit oris quoque amaror, linguae sordities: delata puella in Clinicum Inſtitutum die 30 Maii ad vesperas, quo tempore a febre iam declinante detentam observavimus, aderat ſitis, vomitus, pondus circa pectus, ventris tenſio, tendinum subsultus. Caput dolebat, facies conspiciebatur rubra, & pulsus aliquomodo vibrantes, magna cum frequentia micabant. Domi medicum in auxilium vocavit, qui catharcticum more ſolito praescripſit. Poſt hoc, ſigna iam allata aucta sunt, immo diarrhoea, quae adhuc continuat, orta eſt. Tunc ob dolorem capitis vena tunditur, & sanguinis magna, ut retulit aegrota, educitur copia. Peracta venae sectione, capitis dolor revera imminuitur; sed caetera symptomata & debilitas quamplurimum augentur. Nos vero, citam sanationem polliciti, ſic praescripſimus.

℞. *Aq. menth. uncias sex.*
Laud. liquid. scrupulum unum.
M. cap. omni dimidia hora unciam dimidiam.

℞. *Pulv. cort. peruvian. unciam unam.*
— rad. serpent. virgin. drachmas duas.
M. D. in viii. part. aeq. cap. un. omni bihorio.

Diaeta 3 cum vini libra una.

Die 31 mane. Diarrhoea caeteraque symptomata gastrica disparuere, lingua cernitur pulcherrima, & pulsus naturalis est.

Repet. pulveres. Laud. liquid. dosis ad xxx. gutt. augeatur.

Diaeta eadem.

Vespere. Nil novi. Sumat medicamenta, quae remanent.

Die 1 Iunii, mane. Hora qua febris accedere solebat, aegrota praeter oris amaritiem, nullum accusabat incommodum; calorem cutis tamen aliquomodo auctum invenimus.

Vespere. Febris non accessit; alvus non mota; os adhuc amarum.

Die 2 mane. Disparuit oris amarities, bene dormivit, caeterum nihil morbosi.

℞. *Pulv. cort. peruv. drachmas sex.*
Divid. in iv. part. aequales.
Cap. unam omni trihorio.
Diaeta eadem.

Vespere. De quadam conqueritur anxietate.

℞. *Aq. menth. uncias sex.*
Laud. liquid. Sydenh. gutt. viginti.
Capiat omni hora unciam dimidiam.

Die 3 mane. Bene quievit, os amarum: lingua albidiuscula.

Repet. med. hesterna, cum triginta gutt. laud. liquid.

Vespere. Oris amaror valdopere imminutus; caetera bene procedunt.

Die 4 *mane*. Nihil praeter debilitatem accusat.

℞. *Decoct. cort. peruv.* (*a*) *unc. novem.*
Syrup. papav. unc. unam.
Cap. omni bihorio uncias duas.

Vespere. Nihil novi; quiescat.

Die 5 *mane*. Rursus de oris amaritie conqueritur.

℞. *Hauft. narcot.* (*b*) *uncias tres.*
Cap. omni hora unciam dimidiam.
Diaeta 4.

Vespere. Bene se habet.

Continuavimus in decocto corticis in diaeta & post paucos dies aegrota sanata domum petiit.

(*a*) Decoctum corticis sic praeparatur:
℞. *Corticis peruviani drachmas sex.*
Aquae communis libram unam.
Coque ad uncias novem.
Colatura detur.

(*b*) Haustus narcoticus sic praeparatur:
℞. *Opii puri granum unum.*
Syrup. papav. albi drachmas duas.
Aquae commun. unciam unam.
M.

CAPUT III.

Febres nervosae.

AD febrium nervosarum claſſem revocandae mihi videntur febres illae omnes, quae inflammatoriae minime sunt, quaeque a vitio quocunque locali originem non ducunt. Quare illos ego quidem morbos febrium nervosarum nomine soleo appellare, qui a caeteris Practicis *Typhus*, *Synochus*, *Febris gaſtrico-nervosa*, vel *putrida* dicuntur.

Febres iſtae nervosae mense praesertim Martii, Aprilis, atque sub initio Maii, adeo copiosae in hac urbe & in tota provincia Ticinenſi graſſabantur, ut ſine dubio, epidemiam has induxiſſe affirmare liceat. Inſtitutum Clinicum LXIII. aegroti hoc morbo laborantes ingreſſi sunt; qui fere ſinguli ita graviter aegrotabant, ut licet ex illis IX. amiserim, nihilominus de ſingulari quadam in hac aegritudine pertractanda felicitate gloriari me poſſe, persuasum facile habeam.

Pauca nunc de methodo, quam sum usus, ſingulis morborum hiſtoriis, quas dein in medium proferam, praemittere lubet. Omne igitur ſtudium in id intendi, ut nec minimam

virium vitalium particulam incaute delerem, immo mox rerum excitantium ope vires aegrotorum sustinerem. Sepositis hinc & catharcticis & emeticis (quae quidem postrema in illo tantum casu utilia esse forsitan possunt, cum morbus a contagio cum saliva in stomachum delato originem duxerit, vel crapula eiusdem ingressum praecesserit), illico cauta, sed larga manu, nunc *Peruvianum Corticem*, aut *Valerianae radicem*, nunc *Serpentariam virginianam*, *Alkali volatile*, *Camphoram*, *Castoreum*, *Moschum*, Aetherem *Vitriolicum*, aut ipsum denique *Opium*, propinavi.

Ingenue primum, quod de *corticis peruviani* in febrium nervosarum curatione virtute sentiam, fatear. Non tanti momenti remedium istud in hisce febribus facio, nisi ipsae ex intermittentium familia oriantur, & harum naturam adhuc servent, quod a Patre meo iam dudum notatum constat (*a*). Cortex enim nisi in decocto porrigatur, aliqua in primis viis subactione vel digestione indiget, quae a ventriculo admodum debili, uti iam alio loco dixi, minime rite perfici posse, mihi videtur. Ex hac caussa in hisce febribus anxietatem, spirandique difficultatem, ac to-

(*a*) Epit. de curand. homin. morbis T. I. p. 132.

tius systematis irritationem oriri arbitror, quae singula testante MONRO (*a*) & WATSON (*b*) Cinchonae porrectionem saepenumero sequuntur. Cl. CERA (*c*) symptomatum memoratorum cohortem, a crasi phlogistica adhuc perseverante deducit. — Sed vix in morbo, in quo nec tertia vitae pars praesto est, de statu inflammatorio systematis cogitabimus. — Quoties ego corticem itaque peruvianum in febribus nervosis praescribo, nunquam in substantia, sed constanter sub decocti forma porrigo. Porro cum ipso decocto aliud pharmacum aromaticum, uti v. gr. *aquam cinnamomi spirituosam*, *valerianae* & *serpentariae virginianae* radicem iungo.

Non raro denique neglecto prorsus in graviori morbo cortice, alia diffusibilia stimulantia ordino, donec restitutis horum ope aliquantum corporis viribus, ad chinam in decocto vel extracto porrigendam, progredi liceat. Ex allatis facile cuique erit intelligere, me minime corticem hac mente praescribere, ut putredinem avertam, vel iam praesentem corrigam, sed ea sola ratione, ut fractas cor-

(*a*) Praelect. Med. ex Cronii instituto. Vol. I. p. 265.

(*b*) Londner. Bemerkungen. 4. Band. p. 128.

(*c*) De febre nosocomiali.

poris vires erigam & tueat. Quaeritur a pathologis, an vera humorum putredo in corpore animali vivo locum habere possit, nec ne? ea quaestio est eiusmodi, ut ei rite tractandae in hoc opere locus plane desit. Quod si quis recte accurateque doceri cupiat, adeat ille quaeso patris opera (a); in illis enim clare admodum probatur, *veram* humorum putredinem, in corpore animali *vivo*, locum habere non posse. Fateri interim oportet, quod & pater admonuit, & quod quidem nemo adhucdum negavit, in *typho* aliisque huius generis morbis, aliquam ad putredinem dispositionem vel proclivitatem existere. Ratio & experientia tamen suadent, ut hoc phaenomenon non pro morbi caussa, sed potius pro effectu atoniae totius systematis habeamus. Hinc chinchonae cortex putredinem utique arcet: sed quomodo precor, arcet? chemica forsitan actione, vel alio mechanico modo id eum credes efficere? minime. Cortex enim iste eadem prorsus ratione, qua caetera auxilia tonica, licet pro antisepticis non habeantur, putredinem avertit, id est vires languentes corporis, quae humorum dissolutioni ac corruptioni favent, excitando.

(a) Op. citat.

In febribus nervosis paulo gravioribus, praesertim ubi pulsus *mollis* erat, ex consilio ill. QUARINII (*a*) *camphoram* praescripsi. Huic medicamento, contra auctoritatem CULLENII (*b*) MENGHINII (*c*), aliorumque opinionem, excitantem seu stimulantem vim tribuo. Minime vero camphorae actionem sedativam, plurium animalium repentina mors, pulsuum frequentia imminuta, ac caloris morbosi decrementum, quae omnia non raro ipsius usum sequuntur, probant. Animalium enim improvisus interitus, a MENGHINIO observatus, saepissime actionem violentam virium affectionumque stimulantium sequitur. Quoties non gaudium repentinum & summum, vel ira vehemens, vel demum ignis electricus illico mortem attulere? Quoties non eandem ciborum aut vini abusum consecutam scimus? Ideone pro sedantibus gaudium, iram, ignem, electricum fluidum, victum lautum, vinum generosum declarabimus? non profecto. Iam haec si quidem excitent, quod non credam esse qui neget, camphoram *sedare* dicemus? Camphora sedabit, quae ipsa, fatente cl. CE-

RA,

(*a*) De febribus.
(*b*) Mat. Med. Vol. II. p. 290. seqq.
(*c*) Comment. Acad. Bononiens. Vol. V. p. 312.

RA, & approbante quotidiana experientia, ad drachmas duas porrecta, non raro conclamatos iam in nosocomiali febre aegrotos ad salutem cito restituit? Pulsuum frequentiam a camphora hinc inde imminui, quod ego ipse pluries observavi, concedimus! sed quid inde? An adeo coecutimus, ut ipsam hanc pulsuum frequentiam non videamus a debilitate saepissime pendere? Si vero res ita se habet; quis non perspicit, pulsuum frequentiam a remedio excitante, debilitatem auferente, tolli debere? In morbis a debilitate pendentibus, ipsum vinum, quod mehercle non sedat, eundem effectum edit. Idem prorsus de calore febrili, qui iterum saepiusque a camphora aufertur, dicendum mihi videtur. Calor enim ille, in febribus nervosis adeo digitos urens, ac toties a thermometro vel minime confirmatus, nequaquam certe a nimiis corporis viribus proficiscitur. Quid igitur mirum, si vel camphora ipsa, vel quodcunque aliud remedium stimulans, calorem morbosum, ex debilitate ortum, compescit? Ne mihi dicas idem ope camphorae in sano quoque homine; vel in eo, qui morbo inflammatorio laborat, evenire. Age enim, praescribe eam, si tibi animus est, loco venae sectionis, in vera peripneumonia, vel in phrenitide phlogistica, & gratulabor tibi, si contrarium prorsus esse-

K

ctum non videris. Camphoram itaque, ut paucis perstringam argumentum, morbis e virium vitalium defectu oriundis, solummodo accommodatam existimo. Constanter cum exigua huius pharmaci dosi curationem harum aegritudinum, praesertim vero febrium nervosarum aggressus sum, quam dosin gradatim dein ad drachmas duas nycthemeri spatio porrigendam augere solebam. In foeminis tamen, aut in viris valde sensibilibus, a parvis etiam camphorae dosibus, detrimentum haud raro accessisse, observavi. De ventriculi ardore, de nausea, ac vomitu loquor, quae symptomata hinc inde usum remedii huius sequuntur.

Ex his rationibus *Moschum*, experimentis haud paucis suffultus, camphorae longe anteponendum censeo. Quamvis enim hoc remedii genus in officina pharmaceutica huius nosocomii ab aliquo iam tempore non optimae notae fuerit, & ut plurimum odorem sibi proprium haud multum spiraverit, nihilominus eius ope quam plures gravissimas febres nervosas, aliis remediis rebelles, sanavi. A scrupulo uno, moschum, usque ad drachmas duas, nycthemeri spatio saepe propinavi. Celeberr. QUARINUS hoc pharmaci genus praecipue sub pulsu contracto ac *duro* commendat; ego vero idem sub pulsu molli, tremulo, aut pleno, eodem cum successu adhibui. Quam-

vis autem non exigua vi ſtimulatrice moschus polleat, nihilominus tam blande suaviterque agere videtur, ut senſibiliſſimis foeminis & viris summopere excitabilibus, apprime accommodatus ſit. Urentem ac summum cutis calorem, pulsuum frequentiam maximam, convulſionesque in febre nervosa, ab ipso imminutas non semel vidi, quod tamen, ut dixi, vim eius sedantem nullo pacto probat; quum symptomata haec in morbo, de quo loquimur, non a virium superabundantia, sed a summa debilitate descendant.

Sed de alterius quoque medicaminis, quod regnum animale largitur, usu, mentionem paucis iniiciam: de *Caſtoreo* nempe, quod ab antiquis medicis non immerito in usum fuiſſe vocatum exiſtimo. Quas saltem observationes ipsemet inſtitui, eae minime cum illis, ab ALEXANDER (*a*) relatis, qui parum aut nihil virtutis tribuendum eidem contendit, consentiunt. In quibusdam scilicet febribus nervoſis caſtoreum summo cum fructu praescripſi, & conſtanter ſtimulantis remedii effectus non obscuros observavi.

Porro *Alkali volatile*, a PRINGLIO in-

(*a*) Versuche.

stitutis cum carne mortua experimentis, licet ipsum putredinis sit productum, ut magnum antisepticum in febribus sic dictis putridis praescriptum fuit. Ego ipse huius remedii virtutem a vi stimulante, qua valet, derivans, atque observationibus a PRINGLIO, & MONROO (*a*) factis innixus, hoc ipsum in typho cum pulsu frequente atque tremulo, consilio quoque ill. QUARINI adhaerens, porrexi. Quum vero, ob ingratum valde saporem odoremque difficillime ac invito aegrotantum animo assumeretur, praeterea quum omnem morborum curationem, quantum per me licet, iucundam aeque ac tutam, celeremque esse ex HIPPOCRATIS, ipsiusque rationis praecepto desiderarem, rarius illud in usum vocavi.

Contrarium de *Aethere Vitriolico*, admodum grato, dummodo aciditatis expers sit, dicendum, quod medicamen iterum iterumque, usque ad unciam unam, viginti quatuor horarum spatio, summo cum fructu in morbo, de quo nobis sermo est, propinavi.

Ad *Opium* me converto, quod, utpote excitans summum, certe in febrium nervosarum curatione ad potiora pertinere remedia

(*a*) Praelect. Med. ex Cronii instituto. Vol. I. p. 267.

existimari debet, quod & ratio & experientia demonstrat. Ne tamen cuidam virtus excitans huic pharmaco praepostere & a me tribui videatur, rationes praecipuas, quae istam sententiam confirment, roborentque, adducam: Iam primum natura ipsa opii vim stimulantem probat. TRALLESIUS (a) ita de eo sese exprimit: „ Amara hercle & acria sine exceptione „ omnia, ut dixi, rectissime a veteribus pro „ calidis habita, ingesta in corpus; eius calo- „ rem increscere faciunt, quidni eundem effe- „ ctum etiam ederet ipsum opium " ? HALLERUS opium eadem ratione; ac spiritum vini in corpus humanum agere existimat; & MEADIUS actionem huius remedii cum salium volatilium vi comparat. Quare si spiritui vini, & salibus volatilibus tribuere non dubitamus vim excitantem, quid quaeso est, quod contrariam prorsus, sedantem nempe, opio adscribendam putemus? Enim vero, si hoc pharmacum vires corporis animique imminueret; sive, quod idem sonat, sedaret; cur precor, Turcae ante praelium opium assumerent? „ Sed serio verum est, ait MEADIUS, „ opium serenare mentem, eandemque ad lu-

(a) Usus opii Tom. I. p. 73.

„ sus & iocos disponere, si vel morosa, vel „ austera ante fuerit; atque ex Catonica fron„ te, asperas extergere rugas, & eandem „ extendere in mollem planitiem". „ Ab „ opio, inquit FREIND, animus alacer, ve„ getus, pacatus, vigil, vires corporis instau„ ratae, quod praecipue experiuntur ii, qui „ opium interdiu parciori dosi assumunt". Debilitas summa, quae post opium sumptum saepe in conspectum venit, eius vim sedantem certe non testatur; nam idem prorsus effectus actionem cuiusvis stimuli fortioris consequi solet. Haec observatio TRALLESIUM (*a*) minime latuit, qui „ eapropter inquit: fa„ cile largior, post opium assumtum langue„ re circulum, non vero ante, quam prae„ gresso eius ad tempus citatiore impetu, de„ bilitatem tandem post se relinquente. Id „ vero solemne est, & observatu familiare, „ ab omnibus, quibuscunque sanguinis celeri„ tatem augentibus, & incitantibus. Motu „ corporis voluntario, cursu, saltatione, ser„ mocinatione, cantu &c. cruoris in orbem „ itus & reditus increscit; quo magis incre„ verit, & ultra suetas vires fuerit evectus, „ eo magis his exercitiis finitis, virtus vita-

(*a*) *De vi cardiaca opii*, *ad* LUDWIGII disquisitionem de vi opii cardiaca, humanissima responsio.

„ Iis lassata offenditur ". — Id ipsum ab analogia, quae opium inter ac vinum intercedit, mirifice confirmatur. Helluones enim matutinis horis cuncta debilitatis symptomata aeque ac ii, qui opium sumpserunt, patiuntur, quae non prius evanescunt, quam alteram meri portionem hauserint. Eadem prorsus vis opii. „ Quolibet in casu, inquit HUXHAM, „ largae opii doses magnam relaxationem & „ universalem efficiunt debilitatem, quam nihil, quam nova post aliquod temporis spatium dosis, aut calidum cardiacum levat; „ effectu cum liquoribus spirituosis opiata conveniunt, qui temporarium furorem, aut „ stuporem excitantes, debilitate universali, „ tremore, & maxime spirituum deiectione „ finiuntur ". Hac ipsa ratione somni, qui opium sumptum sequi solet, originem explicandam arbitror. Facultas enim procreandi somnum aut soporem, qua hoc pharmacum pollet, minime ab eius vi propria, sic dicta *Narcotica*, sed ab actione stimulante dependet. Nam tantum abest, ut somnum constanter inducat, ut eum non raro adeo avertat omnino, & excutiat. „ In vigiliis, inquit „ TRALLESIUS (a), a motu aucto & in-

(a) Usus Opii. Tom. II. p. 84.

„ flammatione haud pendentibus, locum ha„ bere poteſt opium, sed ſi ab illis pen„ deant, nocet". Accedit cel. ac ingenioſisſimi Viri, C. F. HOFFMANNI (a) obſervatio, qui cum aegrotam a febre perniciosa lethargica detentam solo opio adhibito excitaverit, id hinc inde contrariam narcoticae virtuti actionem exerere, demonſtravit. Ego ipse, foeminam, quam fungorum venenosorum esus lethargicam reddiderat, cuiusque extremitates iam frigebant; quin, cui ipsum iam lethum inſtabat, septem drachmis *laudani liquidi* SYDENHAMI, quadraginta horarum spatio evigilavi, ac ad sanitatem reſtitui (b).

Non pauci medici opii sedantem actionem a facultate, qua irritabilitatem ac senſibilitatem extinguit, derivandam crediderunt. Haec observatio tamen magis magisque vim opii excitantem comprobat. Univerſi scilicet ſtimuli, ratione virium, quibus agunt, illum effectum plus minusve conspicue edunt (c). Sic calorem, alkali volatile, electricitatem, quae certiſſime ſtimulant, sua hominem irritabilitate & senſibilitate exhaurire facile fatemur. Cur soli opio, quod eodem prorsus ef-

(a) Differt. iam citata WIRTHENSONII.
(b) JONES op. citat. Tom. I. Nota 20.
(c) Element. Med. BRUNONIS.

fectu cum illis convenit, eandem vim excitantem negaremus? Si porro opium revera vim sedantem possideret, cur quaeso, omnes uno ore fatentur medici, id in morbis, qui a vi vitae nimia originem trahunt, nocere? „ Opium „ non quadrat ingenio inflammationis „: haec TRALLESII (*a*) sententia est. Alio loco summus hic practicus. „ Cephalalgias, inquit, „ plethoricas & ab impetu circuli atque orgasmo pendentes, quae haemorrhagia narium „ hinc inde solvuntur, atque venae sectione, „ cucurbitulis, sanguisugis, purgantibus antiphlogisticis levantur, semper peiores reddit opium, quin & periculosos sopores, immo & apoplecticos insultus allicit, tantum „ abest, ut illas leniat. — Probo dehortationes iustas eruditissimi TRILLERI, qui opiata in pleuritide exitialia prorsus & internecina declarat. Summa scilicet necessitas „ repetitis vicibus sanguinem detrahendi, alta voce abstinendum esse ab opio, prorsus „ contraria actione agente, clamat: quod ipsum „ notare non est oblitus YOUNG". Minime tamen ignoro, usum opii a nonnullis in peripneumonia, in variolis benignis, aliisque morbis commendatum fuisse; quod quidem prae-

(*a*) Op. cit. T. II. p. 84.

ceptum, si aegritudo revera fuerit phlogistica, pessimum esse iudico. Si vero peripneumonia, vel quisque morbus inflammatorius, ob nimium remediorum debilitantium usum, vel etiam contraria ratione, in diathesin oppositam transiverit, prodest utique opium, sed non in morbo inflammatorio tunc prodest. Sic e damno, quod hoc remedium in morbis phlogisticis attulit, eius vim excitantem, indirecte saltem, confirmatam satis habeo. Nunc ut directe hoc idem ostendam est opus, quod quidem, utilitatem eius summam in morbis ab atonia pendentibus consideranti, haud difficile esse putaverim. Celeb. GEOFFROY „ miram „ quandoque, virium vitae recreationem in „ quibusdam semimortuis, & ad extrema re- „ dactis inde evenire testatur ". TRALLESIUS exclamat: „ Licet mihi hic denuo pro- „ vocare ad SYDENHAMUM, qui aegro ob „ vomitus & convulsiones animam agenti, pul- „ su vix micante & sudore frigido iam prae- „ sente, generosa valde laudani dosi, cum „ vita naturalem calorem reduxit ". Idem summus Vir, BARDII obiectionibus respondens, sic scripsit: „ explicet mihi BARDIUS, „ quomodo aeger dysentericus celeb. RA- „ MAZINI gelidus totus & sine pulsu vi- „ vens, a frigido per hypothesin opio exca- „ lefactus fuerit " ? Sed ab opio spasmos,

convulſiones, dolores & alia symptomata ſedari, ut ipſius virtutem ſedantem probent, ſunt qui obiiciant. Sedat utique opium haec symptomata, quis enim tale quid negavit, ſed quomodo precor, ſedat? Nulla alia profecto ratione, quam cauſſam morbi, ſeu debilitatem tollendo. Legi meretur circa hanc rem diſſertatio Doct. STEWARD (*a*). Quum vero illi, qui ſedantem opio virtutem tribuunt, opinionem ſuam contra tot experimenta contraria non potuerint defendere, duplicem huic pharmaco facultatem, ſedantem ſcilicet ac excitantem adſcripſerunt. Ratiocinandi huic prorſus ſingulari methodo, nemo melius, niſi fallor, quam TRALLESIUS, reſpondit: „Eapropter, ait, quidam boni viri non erubuerunt publice profiteri, ſimul & frigidum & calidum haberi debere opium. — Lepide ſane! miror ego, cur non potius tepidum (*b*)"?

Hiſce omnibus circa modum, quo opium agit, praemiſſis, pauca nunc de huius medicamenti uſu, in febrium nervoſarum curatione, ſubiiciam. Maxima medicorum pars iam dudum illud in hoc morbi genere, ut cephalalgias, convulſiones, vomitum, diarrhoeam,

(*a*) STEWARD de Spaſmo.
(*b*) Op. cit. T. I. p. 69.

vel alia symptomata sedarent, praescripsere. Pauci vero, praeter recentiores, sunt ii, qui opium ea ratione adhibuerunt, ut debilitatem ac virium resolutionem tollerent; atque restaurarent. Hoc scopo paucis abhinc annis, ipso in *typho* opium cum summo fructu a BRUNONE (*a*), WALL (*b*), CAMPBELL (*c*), in usum fuit vocatum. Quod meam spectat experientiam, ingenue fatear, me nunquam febris nervosae curationem solo cum opio suscepisse, quum caeteris, maiori auctoritate gaudentibus remediis, sat contentus fuerim. Ad vesperas tamen, vel etiam interdiu simul cum caeteris pharmacis, non raro etiam in morbo, de quo sermo est, laudanum, nunquam tamen ultra guttulas sexaginta, gradatim porrexi, & cum fructu porrexi. Neque enim indiscriminatim hisce febribus opium apprime accommodatum esse arbitror; quae opinio aliquomodo cum illa celeb. WEIKARDII (*d*) consentit. Duo enim febrium nervosarum genera, respectu caussarum, a quibus producuntur, admittenda censeo; quorum unum a caussis directe debilitantibus, uti ab inedia, tristitia, frigore, corporis animique

(*a*) Elem. Med. JONES op. cit.
(*b*) Use of opium.
(*c*) Use of opium.
(*d*) Entwurf &c.

inertia &c. originem ducit; alterum vero a noxis nimia vi agentibus, v. g. a crapula, ebrietate, ira, calore summo, motu corporis nimio &c. nascitur. Primo in casu, corpus valde sensibile vel excitabile fit, a stimuli parum admittit, qua de re morbi curatio cum remediis minime excitantibus, suscipienda, & gradatim ad fortiora procedendum est, quod quotidana experientia in famelicis, refrigeratis, aliisque confirmat. Sub hac rerum positione, opium, quod vehementer stimulat, summa cum cautela propinandum, vel etiam, si id fieri potest, omnino omittendum. Nam vix non semper a parvis admodum huius remedii dosibus, vomitum, oculorum obnubilationes, sudorem nimium, ac soporem consecutum observavi. Ubi vero debilitas a praecedente stimulantium actione nimia pendet, quum corporis sensibilitas tunc exhausta, stimulum exiguum non sentiat, ac requirat perferreque maiorem possit, opium perutile ac salutiferum inveni. Tunc a sat larga ipsius dosi porrecta, citam virium recreationem, atque febris imminutionem provenisse, aliquoties, nullo abhinc orto incommodo, observavi. Cuiusmodi exemplum in historia Nro. VII. posita, videre licet.

Pauca nunc, quae modum, quo pharmaca aegrotantibus suppeditanda videntur, at-

tinet, dictis addere, non abs re esse puto. Pessimus medicorum mos est, remedia temporis intervallis nimis longis interpositis, ac tum dosi nimis larga pro unico haustu, exhibere. Qui valde debiles & sensibiles sunt aegroti, illi a minima excitantium copia facile irritari, immo magis adhuc magisque debilitari solent. Porro, quum actio remediorum volatilium valde sit brevis & fugax, atque cuiusque stimuli fortioris actionem debilitas insequatur, hinc curationem febrium nervosarum, aliorumque similium morborum citam rectamque nunquam fere obtinemus, nisi medicamenta huius naturae, brevissimis temporis intervallis, repetita & exigua dosi pro unica vice suppeditemus. Quippe quod hoc modo, antequam effectus primae pharmaci dosis evanuit, iam secunda illum dosis sustinet ac auget, & sic usque ad finem morbi. Haec cum saepe multumque perpenderim, omni quarta horae parte, vel saltem omni dimidia hora aegrotantibus valde debilibus, pharmaca, quae in hoc casu volatilia seu diffusibilia esse debent, subministranda curo. In melius demum vergente morbo, quo tempore dosin remediorum, quae fugace pollent agendi modo, imminuo, & alia quae minus excitant, sed quae virtute magis permanente dotata sunt, propino, tunc, inquam, longe maioribus inter-

vallis pharmaca ista administrari iubeo. Solis enim excitantibus volatilibus nullius morbi curationem confidendam esse arbitror, sed quamprimum alia auxilia in usum vocanda sunt, virtute magis firma stabilique praedita. Hoc modo excitatis ope remediorum volatilium corporis; & praecipue stomachi viribus, mox ad corticem peruvianum, ad extracta amara, ad martialia aromaticis iuncta ascendendum.

Maximi momenti, rebus ita positis, immo sub augmento etiam morbi cuiuscunque asthenici, puto esse victum viribus aegrotantium accommodatum. In febribus nervosis praesertim exiguae utilitatis sunt medicamenta quaelibet, ac vires vix vel saltem lente admodum restituuntur, nisi cibos valde nutrientes saepe, sed copia non magna, concedas.

Nulla alia re magis, quam in ciborum, qui in typhi curatione ab omnibus fere Practicis praescribuntur, electione, veneficum theoriae de humorum putredine influxum, conspicere nobis licet. Nam in hoc morbo, in quo totius systematis, praecipue vero stomachi vires languent, in quo saepe vix tertia vitae pars reliqua est, & ab omnibus remediorum excitantium necessitas agnoscitur; ac in quo postremo sana ratio victum nutrientem suadet, in hoc ipso morbo, inquam, a sola theoria illudi sibi patientes, fructus horraeos,

aliaque vegetabilia praescribunt. Enimvero qui oeconomiam animalem vel obiter cognoscit, ab eo victu febres nervosas potius oriri, quam sanari, facile intelliget. Ego saltem pro certo habeo, victum vegetabilem potius putredini favere, quam eam arcere, quum proclivitas humorum ad dissolutionem a debilitate pendeat. Quod quidem experientia quotidie in rusticis nostratibus cuivis recte consideranti manifesto demonstrat. Hi quippe vix semel in anno carnem extremis labris gustant, ac solis vegetabilibus vescentes, nulli magis, quam putridae, ut appellant, febri sunt obnoxii. Rarissime contra, si miserorum cum classe conferas divites, qui praesertim in Insubria nostra, praeter carnes nil fere comedunt, hisce febribus laborant. Hinc carnes, si putredinem humorum admittendam censes, ad *antiseptica* pertinere, pro certo statuas velim. Adnotari mehercle humanas inter contradictiones meretur, medicos, uno quasi ore fatentes, victum vegetabilem a ventriculo debiliore vix subigi, homines a religiosis praeceptis hunc eundem ad victum coactos, lubenter hoc ipso a praecepto absolvere, carnesque illi substituere, laudare; — cum vero debilitas adeo, ut oriatur febris, increverit, mox carnes austera fronte prohibere, ac vi-

ctum

ctum vegetabilem, sub minori longe debilitate a mensis proscriptum, pro salutari ac necessario habere, commendare, Ego, contra, aegrotis, qui febribus nervosis detinentur, experientia, fida duce, saepe in die, non gelatinas quidem ut quae difficilius subiguntur, sed iuscula carnea, & si vires ventriculi id permittant, ova atque ipsam adeo carnem commendo & porrigo. Idem summo cum fructu ab ill. Professore SCARPA factum centies vidi. Parens quoque optimus hanc methodum a multis iam retro annis, ac certe antequam BRUNONIS theoria apud nos innotuerit, tanta cum felicitate sequitur, ut in eius aegrotis non modo nullam hac a ciborum indulgentia noxam, sed utilitas quamplurimum conspicere potuerim. Ipse certe HIPPOCRATES de victu nimis tenui sub morbis adeo acutis, non eandem cum medicis hodiernis opinionem fovebat, dicens: „ Tenues & exacti victus & in *longis* semper affectionibus, & in *acutis*, ubi non expedit, periculosi sunt: & rursus; victus ad extremam tenuitatem progressi, difficiles sunt; & repletiones ad extremum progressae difficiles sunt. In tenui victu delinquentes aegrotantes magis laeduntur. Omne enim delictum quod committi poterit, magis magnum committitur in tenui, quam in paulo

„ pleniore victu (*a*) ". Interim cum idem hic medicinae parens alibi dixisset. „ Ubi „ quidem *peracutus* est morbus, statim etiam „ extremos labores habet, & extremo tenuis„ simo victu uti necesse est (*b*) "; ausus iam est celebris quondam apud Veronenses medicus, *Petrus a* CASTRO, HIPPOCRATIS auctoritati reluctari (*c*), dicens „ circa „ quantitatem (ciborum in his febribus) ali„ quantulum a communi HIPPOCRATIS do„ ctrina esse discedendum, nec semper res„ pectu ad morbi vigorem cibos esse mensu„ randos. Habere quidem solet haec febris „ breviter extremos labores, sed brevius ex„ tremas resolutiones. In tenui victu igitur „ aegri delinquunt, quoniam in crassiori, aut „ symetro iuvantur. Iam GALENUS de pe„ ste monuit: fortissimos homines, qui, vim „ sibi ipsius afferentes, cibum oblatum assum„ serunt, omnes fere superstites fuisse (hist. „ 3. Vulg. com. 3. text. 55.) hinc ne in „ principio mox multa adeo diaeta est ordi„ nanda; praesertim ubi largae evacuationes, „ lipothymiae, & summa virium prostratio „ praesto sunt ".

(*a*) Aphor. Sect. 1. Aph. IV. v.
(*b*) L. c. Aph. vij.
(*c*) De febre maligna puncticulari. Patavii 1686.

Praeter victum nutrientem, modicam, pro re nata, vini copiam, aegrotis febre nervosa, vel quocunque alio morbo a debilitate pendente, laborantibus concedo. Inutile profecto esset ac superfluum, hoc loco vini laudes canere, quum id iam a summis in arte medica viris factum sciamus. Si qui sunt vel medici, vel Artis huius ignari, qui usum vini generosum in morbo, de quo agitur, contemnendum esse credant, hos omnes ego, verbis parcens, & pacis amans, HUXHAMI (*a*), WEIKARDII (*b*), TODII (*c*), PRINGLII (*d*), aliorumque adeant opera, oro atque obsecro.

Sed quum non sine difficultate & aliquo discrimine tantam vini meraci copiam praescribere possumus, ut pro potu ordinario inservire queat; & quum aqua fontis sitim a debilitate ortam non solum non arceat, sed immo non raro evidenter augeat, & hinc inde in nauseam vel ipsum in vomitum vertat; hac de caussa alium, magis proprium, potum ex-

(*a*) In variis operorum suorum locis.

(*b*) Medic. chirurg. Biblioth. III. Band. 2. Art p. 20.

(*c*) Opera omnia.

(*d*) An account of the jail fever, or Typhus carcerum, as it appeared at Carlisle in the jear 1781.

cogitandum existimavi. Potus hic, quem *excitantem nuncupo*; ex duabus libris aquae fontis, & uncia una spiritus vini rectificati, cum una alterave uncia mellis despumati coniuncta, conficitur. Sitim in febribus nervosis, aliisque huius notae affectibus, mirifice imminuit vel extinguit, & gratus admodum parvique pretii est.

Remanet, ut de aliis quibusdam auxiliis de *clysmate*, *balneis tepidis*, ac de *vesicantibus* pauca referam.

Clysmata, quando largas evacuationes cient, in febribus nervosis propter debilitatem quae sequitur, noxia certe sunt. Dein alvi obstructio, licet per aliquos dies protracta, in hoc quidem morbo, rarius & exigua, immo nulla saepe incommoda procreat, quod & observationes Doct. CAMPBELL (a) testantur. Hisce recte perpensis rarius quoque in hac febre clysmata in usum vocanda censeo, aut saltem talia adhibenda sunt, quae simul quoque stimulent. Hinc omissis oleosis, salinis, cum *infuso chamomillae*, *aut chinae decocto*, *laudanum liquidum*, *assam foetidam*, *camphoram*, ano iniicienda curo. Hoc modo intestinis ac systemati universo tonus restituitur,

(a) L. c.

qui efficit, ut evacuationes sponte, ab omni debilitate conspicua seiunctae, sequantur.

Balnea tepida, quae nequaquam, ut creditum est, debilitant atque relaxant, immo quod cl. MARCARDII (*a*) observationes demonstrant, corroborant excitantque, hac ipsa e caussa, in febrium nervosarum curatione non parvi momenti esse arbitror. Opinio haec ab experientia celebr. LENTINII (*b*) aliorumque confirmatur. Ipse non sine fructu balnea tepida, in morbis a debilitate oriundis fere omnibus, sed praecipue in febribus nervosis, adhibui. Quotiescumque aegroti tamen sudabant, quod saepius vidi accidisse, maiorem debilitatem constanter accusabant, quare hoc remedio rarius utor.

Ubi de morborum phlogisticorum curatione locutus sum, de *vesicantibus* mentionem quoque inieci, ea, ob facultatem irritantem, qua pollent, pro noxiis declarans. Haec inde remedia in opposito morbi genere, ubi scilicet excitantia requiruntur, utilia esse debere,

L 3

(*a*) Ueber die Natur und den Gebrauch der Bäder. 1793.

(*b*) Memorabilia circa aerem, vitae genus, sanitatem & morbos Clausthaliensium, Götting. 1779. p. 24. seq.

sequitur. Et revera ita res se habet. Necesse est interim, vesicantia uti *rubefacientia* applicari, ne cutis erosionem serosa evacuatio, quae certe debilitaret, sequatur; maxime vero ne gangraena, vel ulcus difficilis curationis in parte iam debiliore inducatur. Observari aliquomodo meretur, me, quum plurima vesicantia in uno eodemque aegroto, ac minimis temporis intervallis, iterum iterumque adhibuissem, nunquam tamen ad vias urinarias incommodum quoddam animadvertisse.

Non est cur ultimo loco dicam, me ad curationem febrium nervosarum ex omni parte absolvendam, ad mentis regimen quoque confugisse, ne aliquod pathema animi depriмens, vires corporis imminueret, itaque effectum caeterorum excitantium deleret. Aeque supervacaneam censeo, methodum, quam apud convalescentes ex hoc morbo in usum vocavi, fusius exponere. Illis enim motum, aeris liberioris respirationem, cibos nutrientes, vinum, ac magis debilibus decoctum chinae consului.

Descripta sic obiter methodo, qua in febrium nervosarum pertractatione usus sum, nunc aliquas ex praecipuis morborum historiis in medium adducam. Duo casus, quos nunc exponam, ob signorum gastricorum cohortem, excitantium remediorum ope expulsam penitus

& fugatam, inprimis observatione digni mihi videntur.

HISTORIA MORBI I.

Theresia Quaerioni ex loco Giusago, quadragesimum secundum aetatis annum attingens, iam a sex mensibus catameniis orbata, quindecim abhinc diebus a tussi, cephalea, & horripilationibus prehensa est. His die nona Ianuarii anorexia, morositas, ac ad vesperas ingens frigus per horam durans, quod insecutus est calor, adsociata sunt. Febris est continua remittens, atque summo cum capitis dolore, & vomitu materiei amarae admodum, & viridescentis stipatur. Chirurgus tertia morbi die in auxilium vocatus venae sectionem instituit. Debilitas inde magis magisque augetur, ac iactationes, anxietas magna, nec non vires exhauriens diarrhoea in conspectum venit. Medicus accersitus, pharmacum, nescio quod, sine levamine praescripsit; qua de caussa aegrota ad vesperam diei decimae quartae Ianuarii ad Clinicum Institutum se deferendam curavit. Ibi circa caussas morbi ipsius interrogata, aeris intemperiem, nimias defatigationes, victum pravum, prorsus vegetabilem, habitationem humidam, oryza circumdatam, accusavit. En, quaenam symptomata, praeter

febrem, observaverimus. Aderat anorexia, oris summa amarities, lingua humida, albo muco obtecta, ructus nidorosi, anima foetens pondus ad stomachi regionem, labii inferioris tremor, facies collapsa, vomitus, diarrhoea, tussis. Arteria, quae debilis, & contracta erat, centum tres pulsationes in minuto primo ostendebat.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias duas.*
Aquae cinnamom.
Haustus narcotici ana unciam unam.
M.
Capiat omni hora unciam dimidiam.
Diaeta I. Vini libra una.

15. Ian.

Mane. Melius se habuit. Os minus amarum, alvus ter mota, vomitus nullus; aliquo modo quievit. Pulsus minus frequens, caetera ut heri.

Repet. singula.

Vespere. Semel vomuit ob aquam frigidam assumptam; alvus bis mota; caetera ut supra.

℞. *Aquae cinnamom. uncias tres.*
Decoct. cort. peruv. uncias septem.
Haust. narcot. unciam unam.
M.

Capiat eadem ratione.
Potus excitans.

16. Ian.

Mane. Optime quievit. Oris amaror nullus, alvus non mota. Tussis cum sputis tenacibus. Ad latus sinistrum pectoris dolor insurrexit.

Repet. medicina sine haustu narcotico, cum uncia dimidia extracti chinae.

Diaeta eadem.

Vespere. Inquieta fuit, ac insomniis perterrita. Vix comparent ructus illi nidorosi, Appetitus nullus.

℞. *Aquae cinnamom.*
Haust. narcot. ana unc. ij.
M.
Capiat quatuor vicibus.

17. Ian.

Mane. Optime quievit. Alvus non mota; omnia symptomata gastrica disparuere. Dolor capitis imminutus; ille vero, qui ad pectus insurrexit, pariter ac tussis, adhuc saevit.

Repet. medicina, uti heri mane.
Diaeta II. cum dimidio columbae.

Vespe. Victum gustavit. Tussis & dolor sopiuntur. Appetitus melior.

℞. *Vini malacensis unc. vi.*

18. Ian.

Mane. Bene dormivit; alvus semel mota; tussis & debilitas minor. Signa gastrica hucusque neutiquam comparuerunt.

Diaeta eadem, cum Vini Libris ij.

℞. *Pulv. cort. peruv. unc. unam.*

— — — cinnamom. drachm. unam & dimidiam.

M.

Divide in doses aequales viii.

Capiat omni bihorio unam.

℞. *Vini malacens. uncias tres.*

Capiat paulatim.

Vesperi. Omnia procedunt valde bene.

℞. *Vini malacens. unc. vi.*

19. Ian.

Mane. Bene dormivit. Urget multum lateris dolor, ac tussis.

Repet. Singula. Vesicans, ut rubefaciens, ad locum dolentem.

Vesperi. Dolor imminutus; tussis continuat. Vinum ter evomuit.

℞. Decoct. cort. peruv. unc. vii.
Aether. vitriol. drachmam dimidiam.
M.
Capiat omni hora unciam unam.

20. Ian.

Mane. Melius se habet. Discessit dolor, nec non tussis.

℞. Decoct. cort. peruv. uncias septem.
Elixir vitriol. drachmam unam.
Syrup. cort. aurant. unciam unam.
M.
Capiat omni bihorio unciam unam.
Diaeta III.

Ab illo tempore de die in diem se melius habuit, ac lautiori victu concesso, post breve tempus nosocomium dereliquit.

Petrus VIGO *M. D.*
Ticinensis.

HISTORIA MORBI II.

Maria Theresia Cerulli, quindecim annorum puella, nondum menstruata, narium haemorrhagia ab aliquo tempore laborat. Haec ipsa iam a 15. circiter diebus, anorexiam, oris amaritiem, nauseas, corporis debilitatem persentiit, quibus omnibus febris continua re-

mittens quoque accessit. Die 20. Martii, nulla antea facta medela, Clinicum Institutum adiit, cum pulsu debili, non tamen frequenti, cum facie ruberrima, & aliqua cephalaea. Paucis abhinc diebus iterum epistaxis in conspectum venerat. Nunc summam oris amaritiem, nauseas, immo & vomiturifiones accusabat. Lingua albo muco obducta erat. Morbo pro febre levi nervosa declarato, ac bona prognosi instituta, sequentia praescripsimus.

℞. *Decoct. cort. peruv. unc. novem.*
Haustus narcot. unciam unam cum dimidia.

M.

Sumat omni hora unciam dimidiam. *Potus excitans.*

Diaeta II. cum Vini libra una.

25. Martii.

Mane. Noctu febris exacerbata est, nunc vero remittit.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Extract. cort. peruv. drachmas duas.
Aquae cinnamom. unciam unam.

M.

Capiat omni bihorio unciam unam cum dimidia.

Repetantur reliqua, addatur Frictura (*sic dicta*).

Vespere. Febris versus meridiem exacerbata nunc vero imminuta est. Continuant eadem symptomata.

Repetat. medicina, cui adde laudan. liquid. SYDENH. *guttas quadraginta*.

26. Martii.

Nocturno tempore aliquo modo febris increvit, nunc vix non integre cessantem invenimus.

Repet. omnia.

Diaeta lautior.

Vespere. Vix aliqua in pulsu frequentia praesto est. Oris amarities ac nausea disparuerunt, lingua pura est, ac vires redeunt.

℞. *Hausti narcot. uncias duas.*
Capiat sex vicibus.

27. Mart.

Mane. Aliqua febris.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Aether. vitriol. drachmas duas.
M.
Capiat omni hora unciam unam.

Vespere. Eodem modo se habet.

℞. *Haust. narcot. uncias duas.*
Capiat sex vicibus.

28. Mart.

Mane. Bene se habet, ac febre liberam se ostendit puella.

℞. *Decoct. amar. uncias sex.*
Elixir. vitriol. drachmas duas.
M.
Capiat unciam omni bihorio.
Diaeta IV.

Post aliquot dies nosocomium, perfecte restituta, reliquit.

TRINCHINETTI *Mediolanensis*
M. D.

HISTORIA MORBI III.

Sutor Ticinensis, 50. annos natus, ante triennium febre sic dicta putrida laboravit, a qua in nosocomio nostro post tres tantum menses aegre sanatus est. Nunc iterum laboribus, non prae corporis firmitate, sed prae summa egestate incumbens, parum nutriente victu utens, a tristitia, debilitate, & anorexia, ac a diarrhoea, prehensus est. Alvum enim sexies, & saepius liquidam, & copiosam deponit in nycthemero. Duodecim abhinc diebus febris frigore stipata occurrit, quae hucusque aequali fere vi continuat. Ca-

pitis tunc dolorem, propensionemque summam in somnum accusabat. Chirurgus in auxilium, vel potius in perniciem, vocatus, ob capitis dolorem, uti huius farinae homines solent, venam secuit, quo facto, omnia in peius ruebant. Ad Clinicum Institutum die 10 Maii se deferri curavit aegrotus. Dolorem capitis molestum valde, oculorum aciem imminutam, debilitatem magnam, aurium tinnitum, oris amaritiem, ac tussim accusabat. Abdomen attactum perferre non potuit. Alvus vero iam a duabus diebus clausa erat. Pulsus parvus valde, ac naturali tardior persentiebatur. Morbum pro febre nervosa declaravimus, ac de salute aegrotantis, licet dubia, tamen sperantes, sic praescripsimus.

℞. *Decoct. corticis peruviani uncias novem.*
Laudan. liquid. guttas triginta.
M.
Capiat omni hora unciam unam.

11. Maii.

Mane. Non dormivit nocte praeterlapsa, alvumque quater liquidam deposuit. Caetera eodem modo se habebant.

Repet. medicin.
℞. *Vini malvatici unc. vi.*
Capiat pedetentim.

Vespere. Bis alvum deposuit; aliquo modo appetit.

Repet. omnia.

Diaeta 2. cum Frictura.

12. Maii.

Mane. Multo melius se habuit.

Repet. singula.

Vespere. Copiose sudavit, ter alvum deposuit, ac dolores hinc inde ad abdomen persentit.

Repet. omnia.

13. Maii.

Mane. Melius se habere fatetur. Alvus clausa; bene dormivit; pulsus vix non naturalis; meliorem victum exoptat.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Laud. liquid. SYDENH. *guttas decem*.
M.
Capiat omni bihorio unciam unam.

℞. *Vini malacens. uncias sex*.
Diaeta III. cum libra una Vini.

Vespere. Optime se habebat. Per cubile ambulavit.

℞. *Haust. narcot. unciam unam*.
Capiat binis vicibus.

14.

14. Maii.

Mane. Nihil novi.
Repet. Hauſt. narcot.
Habeat diaet. III. cum Vini libra & Frictura.

15. Maii.

Vires celeriter redeunt, alvum naturaliter deponit.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Capiat omni bihorio unc. iii.
Diaeta eadem.

16. Maii.

Mane. Nihil, niſi *diaeta IV.*

17. *Maii*.

Mane. E nosocomio integre reſtitutus egreſſus eſt.

MORESCHI, *Mediolanenſis M. D.*

HISTORIA MORBI IV.

Theresia Raina, ex S. *Nazaro*, pluries mater, 34. aetatis suae annum nunc agit. Ante lustrum, partum gemellum in lucem edidit, ex quo tempore debilis, & morosa evasit. Ineunte anno elapso iterum concepit, atque sat bene usque ad septimum mensem se habebat, quam paucorum dierum spatio corporis totius anasarca in conspectum venit. Deambulatio, & supina in lecto iacendi potestas deperit; dispnoea, tussis sicca, anxietas, frequens lipothymia accedit, & misera sic anxia partus absolutionem exspectabat. Adhibitis illo tempore incassum non paucis remediis sic dictis diureticis, tandem a barbitonsore venae sectio instituta est, quae quidem operatio a medico, forsan magis adhuc ignaro, iterum repetita fuit. Feliciter nihilominus enixa mense Octobri anni 1794, filii curam alteri foeminae commisit. Post triduum ad vesperas forte corripitur frigore, cui post horam aestus supervenit tota die durans, absque ardore, novae exacerbationi pariter ad vesperas viam faciens; comitantibus oris amaritie, anorexia, capitis pondere, aurium continuo tinnitu, siti, levi nausea, ac liquidis & frequentibus alvi deiectionibus. In hoc pravo

rerum ſtatu incaſſum remediis, nescio quibus, pertractata, Clin cum die 3 Martii adiit Inſtitutum, ubi, praeter memorata, & sequentia adnotavimus. In gena dextra ab uno die tantum erysipelas oedematodes, semilunaris figurae, observabatur. Febris urgebat valde, cum pulsu frequentiſſimo, plenıusculo, & aliquantum vibrante, sexies in die alvum liquidam deponebat, & linguam humidam sese & sordidam oſtendebat.

Si cauſſas praegreſſas ante partum, debilitatem scilicet a remediis praepoſtere adhibitis, & metum, gravidis morbo aliquo detentis, vix non omnibus communem, ſi partus ipſius labores, binis venae sectionibus praemiſſis, ſi poſtremo victus rationem, atque remediorum purgantium praescriptiones attente conſideremus, absque dubio hunc morbum pro febre continua nervosa lenta declarare debemus. Prognoſi interim ob morbi ipſius naturam, atque diuturnitatem, valde dubia inſtituta, sequentem ingreſſi sumus methodum.

℞. Decoct. cort. peruviani uncias sex.
Emuls. arabicae uncias tres.
Hauſt. narcot. unciam unam.
M.

Capiat omni hora vasculum unum.
Infusum chamomillae calidum pro potu.
Diaeta II. cum ovis.

4. Martii.

Mane. Noctu non dormivit, alvum ter deposuit, febris remissio maior, capitis dolor, & aurium tinnitus aliquantisper imminuti; pulsus idem, sed minus frequens. Erysipelas ad genam dolet magis, ac extenditur.

Repet. medicina.

Diaeta III. cum Frictura.

℞. *Vini malvat. uncias quatuor*.

Capiat pedetentim.

Vespere. Febris non aucta, immo dolor capitis, & aurium tinnitus imminuti.

℞. *Haust. narcot. uncias tres*.

Capiat quatuor vicibus.

5. Martii.

Mane. Eodem modo aegra se habet. Alvum non deposuit.

Repetatur medicina ab initio praescripta, cui adde

Extract. cort. peruv. unciam dimidiam.

Vespere. Evomuit medicinam, quam nimis amaram esse afferit. Alvus clausa.

℞. *Haust. narcot.*

Aq. cinnam. ana uncias duas.

M.

Capiat sex vicibus.

6. Martii.

Mane. Ardores a medicina in stomacho persensit. Melius se habet, atque semel alvum deposuit. Auditus paulisper rediit.

Repet. medicina heri mane praescripta, cui adde

Syrup. papav. uncias duas.

Diaeta III. cum dimidio pullo.

Repet. vinum malvaticum.

Vespere. Medicinam evomuit; ventriculi pondus accusat. Alvus bis laxata: de capitis dolore & aurium tinnitu conqueritur. Aliqua febris exacerbatio.

℞. *Haust. narcot. uncias tres.*

Capiat sex vicibus.

7. Martii.

Mane. Melius se habet. Appetit.

℞. *Emuls. arab.*

Aqu. cinnam. ana uncias quatuor.

M.

Capiat omni bihorio unciam unam.

Diaeta sit eadem, cum Vini albi libra una, & Vini malvat. unc. quatuor.

Vespere. Exacerbatio evidentior. Cutis calor auctus; pulsus magis plenus; capitis dolor, & aurium tinnitus magis urgent.

℞. *Haust. narcotici uncias tres.*

Capiat more solito.

8. Mart.

Mane. Remissio. Dormivit; bis alvum deposuit; caput parum dolet.

Repet. medicina heri mane praescripta, cui adde

Haust. narcot. uncias tres.

Vespere. E lecto surrexit, os bonae notae, appetitus viget, febris exacerbatio nulla.

℞. *Haust. narcot. uncias quatuor.*

Capiat octo vicibus.

9. Mart.

Mane. Melius adhuc; appetitus rediit, alvum deposuit.

Repet. medicina heri mane praescripta, cui adde

Extract. cort. peruv. unciam dimidiam.

Continuet in victu, & Vino albo, atque Vino malvatico.

Vespere. Nihil novi: *capiat octo vicibus haustus narcotici uncias quatuor.*

10. Mart.

Cum ordine convalescentia decurrit. Sitim tamen accusat.

Repet., ut heri mane.

Vespere. Parum medicinae assumpsit ob ardorem, & pondus ab illa in ventriculo productum.

Continuet in medicinâ.

11. Mart.

Mane. Res perbene procedunt.

℞. *Pulv. limatur. martis grana decem.*
— — cort. cinnamom. grana sex.
— — — peruv. scrupulum unum.
M.

Dentur tales doses Nro. X. Capiat omni trihorio unam.

℞. *Haust. narcot.*
Aq. cinnamom. ana uncias tres. M.
Capiat omni bihorio unciam.

Diaeta IV. cum duobus ovis, & Vini albi libra dimidia.

Vespere. Ante meridiem febris accessit, rigore, tres horas durante, praegresso. — Calor adhuc continuat, respiratio difficilis, brevis; pulsus frequens, aurium tinnitus, cephalalgia, ardor ventriculi.

℞. *Emuls. arab. libram unam.*
Capiat paulatim.

12. Mart.

Mane. Febris remiserat; alvum quater aquosam deposuit, virium prostratio aliqua.

℞ *Emuls. arab. uncias novem.*
Hauſt. narcot. uncias tres.
M.

Capiat omni bihorio uncias duas.

℞. *Vini malvatici uncias sex.*

Vespere. Bis alvum aquosam deposuit; appetitus nullus; exacerbatio vix manifeſta.

Repet. medicina.

13. Mart.

Mane. Melius se habet; appetitus redit.

Rep. omnia.

Diaeta IV. cum Frictura.

Vespere. Bene se habet.

℞. *Hauſt. narcot. uncias quatuor.*

Octo vicibus ſumat, & vinum malvaticum.

14. Mart.

Mane. Vix aliqua febris.

Repet.

15. Mart.

Mane. Convalescens fere eſt.

℞. *Decoct. cort. peruv. unciam novem.*
Hauſt. narcot. uncias quatuor.
Syrup. papav. alb. unciam unam.
M.

Capiat omni hora unciam, &
Vini malvat. uncias sex.
Diaeta eadem.

Detracto post aliquos dies haustu narcotico, in decocto chinae, atque in victu lauto continuavimus. Die tandem 21. Mart. foemina sanitati restituta domum petiit.

PERINI *Mediolan.*
M. D.

HISTORIA MORBI V.

Rustica 30. circiter annorum, rite menstruata, initio mensis elapsi a cephalaea, cum tumore & rubore faciei, nec non a febre correpta fuit. Ad nosocomium magnum tunc delata, nescio quibus pharmacis adhibitis, ad reconvalescentiam perducta est. Ast nondum perfecte restituta, domum petere crudeli iussu fuit coacta, ubi pravo cibo nutrita, absque vino & omni medicamine, aegra propriis laboribus incumbit, a quibus valde defatigatur. Duodecim circiter emenso dierum spatio debilitas magis magisque increvit, ad vesperas praesertim; tandem in gravissimum, quo nunc detinetur, morbum ruit. Rigore enim primum per tres dies protracto prehenditur, cui calor succedit, nullo insequente sudore. Febris comites sunt anorexia, summa virium

prostratio, cephalalgia, sitis magna. Hoc in rerum statu, adveniente medico, phlebotomia instituitur, a qua peius se habuit aegra, & morbo sic per octo dies neglecto, tandem die 11 Aprilis ad vesperas Clinicum Institutum adiit. Observavimus ibidem universalem debilitatem, faciem rubram, oculos tristes, pupillam contractam, aurium tinnitus, deliria nulla, summam sitim, oris amaritiem, linguam siccam, dentes nigro colore notatos, aliquam tussim absque excreatu, deerant interim nausea, & vomitus. Cutis erat arida, calor urens, alvus ab octo diebus clausa, pulsus exilissimi, frequentes, sed satis ordinati. Hisce ad trutinam revocatis, morbum pro *febre continua nervosa* declaravimus & prognosi dubia instituta, sequentia propinavimus.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Aq. cinnamom. uncias duas.
Syrup. cort. aurant.
Haust. narcot. ana unciam unam.
M.
Capiat omni hora unciam unam.
Potus excitans.
℞. *Camph. rasae, mucilagine arabica subactae drachmam unam.*
Infus. chamom. uncias quatuor.
D.
Pro clysmate.
Diaeta I. cum iusculis, & Vini libra una.

12. April.

Mane. Hac nocte inquieta fuit, assumptum vinum semel evomuit; alvus semel mota. Aliquis sopor. Caetera eodem modo se habent.

℞. *Moschi optimi scrupulum unum*.
Aqu. cinnamom. uncias quatuor.
Syrup. papav. alb. unciam unam.
M.

Capiat omni dimidia hora unciam dimidiam.

Potus idem.

℞. *Vini malvatici uncias quatuor*.
Capiat paulatim.

Diaeta eadem, cum ovis.

Repetantur hesterni quatuor clysteres.
Iniiciatur dosis omni bihorio.

Rubefacientia duo ad brachia.

Vespere. Ab assumpto vino ter vomuit; lingua humidior est, alvus semel soluta, aliquo modo melius se habet.

Repetatur medicina, & moschi dosin usque ad drachmam dimidiam auge.

Repet. clysteres.

Diaeta cum Vini libris duabus.

13. April.

Mane. Febris exacerbata est. Bis vomuit. Pulsus in minuto primo 130 exhibuit ictus,

℞. *Mosch. opt. scrup. duos.*
Aqu. cinnamom. uncias sex.
Syrup. cort. aurant. unciam unam.
M.

Capiat omni dimidia orâ unciam unam.

Diaeta II. cum Nro. 4 sic dictis Zambaioni (*a*).

Potus idem.

Vespere. Aliqua febris remissio, pulsus 110 in minuto primo ictus micat; calor cutis imminutus, lingua humidior. Medicina ardorem in faucibus producit.

Repetantur singula. Medicinae adde aquae fontis uncias duas.

14. April.

Mane. Soporosa fuit per totam noctem. Febris nunc aucta est; lingua sicca, subnigra. Semel vomuit.

Repetantur omnia.

Duo rubefacientia ad brachia.

℞. *Vini malvat. uncias sex.*

Vespere. Aliqua remissio. Nullus sopor. Repetantur omnia.

Cum hac methodo usque ad diem 14.

(*a*) Paratur ex ovis, vino malvatico, saccharo, & cortice cinnamomi, sub leni igne.

Aprilis continuatum fuit, quum & morbus eodem modo saeviisset.

15. April.

Mane. Nox insomnis; saepius vomuit, pulsus exiles, summa virium prostratio; febris aucta.

℞. *Moschi optimi grana sexaginta.*
Aq. cinnamom. uncias sex.
— fontis uncias duas.
Syrup. cort. aurant. unciam unam.
M.

Capiat more solito.

Vespere. Res longe melius procedit, febris imminuta est, lingua humida, pulsus quoad frequentiam fere naturales.

Repetatur dimidia medicinae pars.

16. April.

Mane. Bene dormivit, lingua sat pura, etiam dentes depurantur; febris pauca, pulsus elevatiores. Semel vomuit, interea uno verbo, melius se habet.

℞. *Moschi optim. grana triginta.*
Extract. cort. peruv. drachmas duas.
Aq. cinnamom uncias sex.
— font. uncias duas.
Syrup. cort. aurant. unciam unam.
M.

Capiat more solito.

Diaeta III. cum Frictura, *& Vini optimi libris duabus.*

Tali methodo, pertractato morbo per sex adhuc dies, & pro opportunitate ad alia stimulantia, uti ad laudanum, vel ad aetherem vitrioli recurrendo, tandem vero solum decoctum corticis praescribendo, & diaetam lautiorem, perfecte convaluit aegra, & ad nosocomium inferius delata, post octo dies laeta domum petiit.

Ioann. Antonius BANOMI
Baudensis.

HISTORIA MORBI VI.

Antonius Sacchi, 40 annos natus, domicilium humidum, prope ticini ripam inhabitans, aeris vicissitudinibus expositus, victu pravo, prorsus vegetabili, utens, praegressis symptomatis prodromis, die tertia Februarii a frigore, cui se iunxit calor, ad hanc usque horam perdurans, prehensus est. In auxilium tunc chirurgum advocavit, qui medicinam, a qua alvus pluries soluta, ac debilitas maior facta est, propinavit. In peius quotidie ruente morbo, die 23. Februarii ad Clinicum Institutum delatus est aeger. Aderant summa virium prostratio, cephalaea in-

signis, surditas, facies collapsa; sitis ingens lingua sicca, anorexia, aliqua tussis, quae absque sputis absolvebatur. Stupiditas non exigua, calor cutis urens, tendinum subsultus, manuumque tremores, ac pulsus debiles, inaequales. Morbus pro febre continua, acuta nervosa, periculo plena declaratus est.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Extract. cort. eiusdem unciam dimidiam.
Syrup. cort. eiusdem unciam unam.
M.

Capiat omni hora unciam unam.
Vesicantia duo post aures.
Potus excitans.
Diaeta II. cum Vini libra una.

24. Febr.

Mane. Parum nocte quievit. Caetera continuant. Alvus bis mota.

Repetatur medicina sine extracto corticis, cum unciis tribus aquae cinnamomi.

Iniiciatur omni trihorio clyster ex camphora.

Diaeta secunda cum ovis, & vini optimi libris duabus.

Vespere. Alvus semel mota; male quaestionibus respondet, surditas aucta.

Repetatur medicina, cui adde campho-

rae rasae, mucilagine gummi arabici solutae, drachmam unam.

Habeat Vini malvatici uncias quatuor.

25. Febr.

Mane. Soporosus fuit. Alvus decies mota. Bis vomuit.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Aqu. cinnamom. uncias quatuor.
Laudan. liquid. gutt. quindecim.
Syrup. cort. aurant. unciam unam.
M.

Capiat omni ¼ hor. unciam dimidiam.

Diaeta eadem.

Omni trihorio Nrō. 1. Zambaione.

Vespere. Alvus sexies mota; omnia in peius ruunt.

℞. *Decoct. cort. peruv.*
Haust. narcot. ana uncias quatuor.
Aether. vitriol. drachmam unam.
M.

Capiat. ut supra.

26. Febr.

Mane. Parum quievit, alvus ter copiose mota.

Repetantur omnia.

Potus exitans.

Vespe-

Vespere. Eodem modo res incedunt. *Repetantur omnia*.

27. Febr.

Mane. Continuant eadem symptomata, debilitas adhuc maior.

℞. *Emuls. arab. uncias sex*.
Aquae cinnamom. uncias quatuor.
Moschi optimi scrupulum unum.
Ext. cort. peruv. unciam dimidiam.
Haustus narcotici unciam unam.
M.

Capiat ut supra. Continuetur in caeteris.

Vespere. Alvus septies mota. Omnia symptomata aucta. Dolor ad regionem vesicae urinariae insurrexit; lotium inscio aegroto stillat.

Repetantur omnia. Augeatur moschi dosis ad drachmam dimidiam. Applicetur catheter.

28. Febr.

Mane. Non dormivit. Alvus octies inscie mota. Magna urinae copia ope catheteris, licet lotii incontinentia laboraret aeger, educta est. Ter vomuit. Caetera eadem ratione procedunt.

Repetatur medicina.

Iniiciatur enema omni trihorio ex laudani scrupulo uno, cum infusi chamomillae unciis sex.

Continuet in caeteris, & in catheteris applicatione.

Vespere. Omnia eodem modo se habent; delirat; alvus non mota. Urinam amittit.

Repetantur omnia. Applicetur catheter.

1. Martii.

Mane. Valde inquietus & delirus per integram noctem fuit. Alvus bis inscie mota. Urinae quoque guttatim fluunt.

Repetantur singula.

Clyster ex camphora more solito.

Vespere deliravit. Ter vomitum passus est. Facies hippocratica.

Repetantur omnia.

2. Martii.

Vomitus ter, & involuntaria alvi excretio, quinquies successerunt. Caetera eodem modo.

℞. *Emuls. arab. uncias novem.*
Mosch. grana sexaginta.
Haust. narcot. unciam unam.
M.

Capiat omni quadrante horae unciam dimidiam.

Continuet in diaeta, & vino. Habeat ter vini malacens. libr. unam.

Vespere. Eodem modo. *Repetantur omnia.*

3. Martii.

Mane. Ad noctem aliquantisper quievit, alvus non mota, vomitus nullus, aspectus longe melior, lingua humidior, aliquod ciborum desiderium.

Repetatur medicina, cui adde extr. cort. peruviani unc. dimidiam; concedatur frictura, & vini optimi libr. ii.

Habeat quoque vini malacensis libr. j.

Vespere. Dormivit aliquo modo. Alvus semel mota. Ad interrogationem bene respondet. Uno verbo, omnia in melius vertuntur.

Repetantur omnia.

4. Martii.

Mane. Optime noctu quievit. Alvus semel mota. Sponte urinam misit. Nulla febris, pulsus tamen debiles.

Repetatur medicina, sed cum moschi dosi dimidia. Repetantur diaeta, aliaque.

Vespere. Nihil novi.

Repetatur medicina. Habeat tantum vini malvatici unc. viii.

5. Martii.

Mane. Quievit bene. Caetera eodem modo. Ad parotidem dextram tumor durus, valde dolens comparuit.

Repetatur medicina.

Illiniatur parotidi linimentum volatile.

Vespere. Aliqua febris. Tumor parotidis multum extensus, & summopere dolens.

Repetantur omnia.

Loco affecto applicetur cataplasma ex mica panis, lacte, & croco confectum.

6. Martii.

Mane. Parum quievit. Tumor increscit, ac valde dolet; ab eo aliqua respirandi difficultas producitur, & cum aeger aerem per os trahere cogatur, hoc cavum siccitatem ostendit. Adest quoque deglutiendi impedimentum.

℞. Decoct. chinae uncias novem.
Extract. eiusdem unciam dimidiam.
Syrup. papav. unciam unam.
M.

Capiat omni bihorio unciam unam.

Continuet in caeteris.

Vespere. Anxietas summa, tumor auctus, eryfipelas oedematodes totam genam dextram occupat, atque ad oculum usque pertingit. Aliquod delirium observatur.

Repetatur medicina; cui adde campb. mucilag. gummi arabico subact. drachmam.

Loco affecto applic. sacculi ex fl. sambuc., salviae, & camphora confecti.

7. Martii.

Mane. Melius se habet. Eryfipelas imminutum. Tumor quoque minus extensus, & dolens.

Repetantur omnia.

Eodem modo aegrotus per aliquot dies se habuit, deinde vero fluctuatio in tumore in conspectum venit. Tam respirandi, quam deglutiendi difficultas tunc disparuerunt, atque aegrotus absque febre perbene se habuit. Hac de caussa eundem die 12. mensis illius ad cubile chirurgicum deportari iussimus, ubi per decem dies, sponte rupto abcessu, mansit, ac dein perfecte sanatus ad suos rediit.

Petrus VIGO
M. D.

HISTORIA MORBI VII.

Caementarius, iuvenis robuſtus, bene nutritus, vino aliquando deditus, poſtquam nimiis laboribus sub ardente sole corpus exercitaſſet, praegreſſa anorexia, ac capitis dolore, die 13. Maii a frigore prehensus fuit, cui calor, ac deinde aliquis sudor ſucceſſerunt. Interim ad hodiernam usque diem semper febris succrescit. Initio morbi mox venae ſectio ad libram unam, cum summo aegrotantis detrimento, inſtituta eſt. Nulla caeterum domi, praeter rigorosam a victu abſtinentiam, sumpta medicina. Die 23. eiusdem menſis ad nos delatus eſt. Facies erat triſtis, vox flebilis, maxima debilitas, atque caput valde dolebat. Aeger quoque oris amaritiem, ſitim, pectoris oppreſſionem, insomnium accusabat. Pulsus erant vibrantes, oculi rubentes, cutis calida, sed madida quoque, ac alvus iam a pluribus diebus clausa. Hisce omnibus conſideratis, morbum pro febre continua nervosa, ab exceſſu potentiarum ſtimulantium, producta, declaravimus, ac prognoſi dubia inſtituta, sequentia praescripſimus.

℞. *Decoct. cort. peruv. libram unam.*
Aq. cinnamom. uncias duas.
Laudan. liquid. guttas triginta.
Syrup. papav. alb. unciam unam. M.

Capiat omni dimidia hora unciam dimidiam.

Potus excitans.

Diaeta 2. cum vini optimi libris duabus.

Vespere. Aliqua, sed parva remissio. Aliquantisper in somnum inclinat.

Repet. omnia: nempe decoctum corticis ad libram unam, & aquae cinnamomi ad uncias quatuor.

24.

Mane. Tanta adest morbi remissio, ut in pulsu nulla inveniantur febris vestigia.

℞. *Decoct. chinae uncias novem.*
Aq. cinnamom. uncias duas.
Extr. cort. peruv. unciam dimidiam.
Syrup. cort. aurant. unciam unam.
M.

Capiat more solito.

Eadem diaeta. Idem potus.

Vespere. Nihil novi. Alvus clausa semper. *Repetantur omnia.*

25.

Mane. Vix febris, omnia in melius vertuntur.

Vespere. Aegrotus perfecte apyreticus,

de dolore capitis, ac de oris amaritie tantum conqueritur.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Hauſt. narcot. uncias duas.
M.

Capiat more solito.

26.

Mane. Cephalaea, ac oris amarities evanuerunt. Alvus aperta. Nulla febris. Appetit.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Syrup. papav. unciam unam.
M.

Capiat omni bihorio unciam unam.

Diaeta IV.

27.

Mane. Aegrotus, nullum ſalutis incommodum accuſans, ad convaleſcentes mandatus eſt.

Carolus COCHETTI.
Brixianus M. D.

En, lector benevole, praecipuas febrium nervoſarum in ſanitatem converſarum hiſtorias! Ipſis permulta alia, memoratu digniſſima, addere potuiſſem, ſi limites huius operis id permiſiſſent. Accipe nunc pari ingenuitate aegrotorum mortuorum deſcriptiones praecipuas.

HISTORIA MORBI VIII.

Quadragenarius vir Ticinensis, horti cultor, sat robustus, ac pro conditione bene nutritus, in victu, potuque, & venere sobrius, laboribus nimiis nequaquam indulgens, nec excitantibus nimis, nec deprimentibus animi pathematibus subiectus, altius domicilium inhabitans, si peripneumoniam feliciter superatam excipias, semper sanus vixit. Ante quinque dies, nulla manifesta caussa, nullo signo prodromo praegressis, dolore obtuso ad humerum dextrum subito corripitur, absque tusse, & sine ulla respirandi difficultate. Huic brevi post associantur frigus ingens, & vomitus materiei biliosae; nullum interim adest ad hepatis regionem morbosum phaenomenon. Frigori, per quatuor horas duranti, calor magnus succedit, qui ad hunc usque diem, mane absque praevio sudore remittens, & ad vesperas quotidie exacerbatus perdurat, cum siti & lassitudine magna. Humeri dolor iam secunda morbi die disparet; tertia vero tussis aliqua insurgit, cum singultu frequente & molesto. Praeter haec, nulla alia morbosa phaenomena. Aeger iam a prima morbi die domi lectum petierat: nullam ibidem medelam instituit: rigorosiorem diaetam, & sum-

mam animi corporisque quietem servavit absque levamine. Heri vespere in Clinicum defertur, & haec mihi adnotanda offerebat. Singultus continuabat valde molestus: tussis hinc inde apparebat cum excreatu sanguinolento. Nullus interim aderat pectoris, aut humeri dolor, nullus ponderis sensus ad sternum, nulla respirandi, aut in latus decumbendi difficultas; nulla in hepatis regione, vel sub ipsa compressione, sensatio molesta. Vomiturritiones nullae, nulli ructus, aut ventriculi oppressio: anorexia aliqua, alvus ordinate movebatur; lingua erat sicca, os amarum (quod symptoma assumto cibo, me praesente, disparuit). Aliquis aderat capitis dolor: aurium susurrus nulli. Lecto insidens, obnubilationes hinc inde patiebatur; cutis erat sicca, calor urens, pulsus valde frequentes, ita, ut intra minutum primum centum & triginta pulsationes numerarentur, & licet plenitudinem ostenderent, valde erant inaequales, debilitas magna.

Hisce omnibus rite perpensis, cum morbus absque manifesta caussa venerit, cum animi corporisque quies, & rigorosior diaeta aegro non conduxerint, cum praesens constitutio morbis nervosis faveat, nec symptomata praesentia contrarium doceant, immo plura adsint, quae hoc testentur, morbum

pro febre nervosa habuimus. An vero hepatis, pulmonisve affectio caussa sit, ulterius examen docebit. Interim prognosin valde dubiam pronunciantes, ut praesentibus indicationibus satisfaceremus, praescripsimus heri vespere.

℞. *Emuls. arab. uncias decem.*
Camph. rasae drachmam unam.
Haust. narcot. uncias duas.
M.

Capiat omni bihorio vasculum dimidium.
Potus excitans.

Cum nihil appeteret, Diaeta I. cum Vini unc. VIII.

22. April.

Tota nocte soporosus fuit. Singultus disparuit; pulsus, minus inconstantes, eandem frequentiam servant. Ast anxietas est maior, tussis frequentior, & excreatus minus facilis, magisque crudus. Diarrhoea accessit absque aegroti levamine, immo eiusdem vires magis sternens; sudor aliquis. Praescripsimus

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Aether. vitriol. drachmam unam.
Syrup. cort. aurant. unciam unam.
M.

Capiat omni bihorio cochlearia duo.
Potus excitans pro potu.
Diaeta eadem cum Frictura.

Vespere. Omnia symptomata increscunt, & iterum singultus supervenit. Repetiimus medicinam heri vespere praescriptam.

23.

Mane. Singultus continuat, sopor & stertor adest; pulsus frequentissimi: tendines hinc inde subsiliunt; tussis frequentior, & siccior. Summa respirationis anxietas; mussitat, floccos carpit; genarum rubor, maxilla inferior collapsa est; oculus admodum tristis.

Repetiimus omnia.

Vespere. Res magis magisque in peius ruit. Pulsationes arteriarum vix numerari queunt. Tendinum subsultus frequentissimi. Anxietas summa, stertor, subdelirium. Continuavimus in omnibus; ast incassum, nam hora decima exspiravit.

Cadaver iam altera die ita foetebat, ut ipsius cl. Praeceptoris SCARPA consilio, sectionem instituere non potuerimus.

ALIMONTA *M. D.*

HISTORIA IX.

Agricola, sexagesimum quartum aetatis suae annum agens, laboribus exhaustus, male nutritus, & a prima sua iuventute maximam hiemis partem in stabulis transigere assuetus, ab sexdecim inde annis, quin ullo unquam antea pectoris morbo laborasset, quavis hieme tussi fuit obnoxius, quae vere adventante sponte disparebat, ut hoc anno eadem affligeretur. Decem ante dies, postquam frigori diutius sese exposuisset, tussis frequentior siccaque rediit, cui protinus associatur febris, cum levi ad sinistrum thoracis latus dolore, sub profunda inspiratione exacerbato, & aliqua spirandi difficultate. Febris aliaque symptomata per quinque dies absque remissione continuabant: tunc medicus accersitus infusum sambuci cum oxymelle aegroto consuluit. Hoc utitur aeger, sed absque levamine. Re igitur in peius ruente, heri vespere nosocomium petiit, ubi praescribuntur venae sectio ad unc. ix., decoctum antiphlogisticum, vesicans loco dolenti, & diaeta prima. Sub hac methodo dolor disparuit, febrisque, referente aegroto, valde remisit: hoc in statu 11. m. d. ad Clinicum Institutum hoc mane defertur, & haec mihi obtulit observanda: tussis erat frequens,

excreatus paucus, viscidissima in pulmonibus materies, quasi stertoris sensum sub tussi excitabat, aliqua aderat spirandi difficultas, at non tanta; dolor nullus, decubitus in utroque latere facilis; pulsus valde debiles, sed quoad frequentiam naturales: calor parum naturali maior, facies valde collapsa, sub trunci erectione obnubilationes aliquae: lingua nigrescens & sicca; nullus aurium susurrus, gastrica symptomata nulla, alvus ordinate reserata: virium prostratio summa.

His perspectis, morbum pro catarrhali habuimus, cuius naturam, cum aegroti aetas & praesens corporis conditio, eiusdem vitae genus, diuturna in stabulis inhabitatio, longa frigoris actio, quae ante morbum locum habuit, symptomata praesentia, & annua constitutio id docerent, nervosam declaravimus: & ob easdem rationes prognosim prorsus infaustam facientes, hoc mane praescripsimus:

℞. *Emuls. arab. uncias septem.*
Kermetis min. grana tria.
Cap. om. 2. h. vas. dimid.
Diaeta III.

Vespere.

Respiratio facilior: tussis minus frequens, excreatus mucosus, minus difficilis: stertoris

sensus fere nullus: pulsus magis frequentes, magisque elevati: calor maior: alvum semel deposuit. *Repetiimus medicinam.*

Mane. 12. m. d.

Hac nocte quievit; nunc remissio manifesta, pulsus parum naturali frequentior, calor fere naturalis: dyspnoea adhuc aliqua: tussis minus frequens, excreatus facilior: stertor nullus: magna virium prostratio.

℞. *Decoct. cort. peruv. uncias novem.*
Extract. cort. eiusd. unciam unam.
Aq. cinnamomi.
Syrup. papav. albi ana unciam unam.
Cap. om. 2. h. vasc. dimid.
Diaet. III. cum Vini libra una & dimidia.

Vespere.

Exacerbatio aliqua: pulsus frequentiores & pleniores: calor urens: tussis eadem, excreatus minor: respiratio difficilior, virium status idem. *Continuavimus.*

Mane. 13. m. d.

Hac nocte quievit, pulsus minus frequentes minusque pleni, calor minor, tussis

rara: excreatus nullus, respiratio facilior. *Continuavimus in praescriptis.*

Vespere.

Hodie fuit soporosus: adsunt tendinum subsultus, tremores: pulsus sunt parvi; respiratio ut mane, tussis rara, excreatus nullus, bis alvum deposuit. *Repetiimus medicinam, & iussimus applicari vesicans ut rubefaciens, ibi, ubi aderat dolor.*

Mane. 14. m. d.

Hac nocte quievit: sudavit tantisper ad caput: subsultus tendinum pauciores: caetera eodem modo. *Medicinam repetiimus.*

Vespere.

Minus fuit soporosus, quam heri; tremores nulli: subsiliunt subinde tendines, pulsus aliquantisper magis elevati: caetera eadem. *Continuavimus in praescriptis.*

Mane. 15. m. d.

Hac nocte quievit: sudavit ad caput magis, quam nocte elapsa: tendinum subsul-

tus

tus nulli: caeterum nil novi. *Repetiimus medicinam.*

Vespere.

Hodie non fuit tam soporosus: respiratio difficilior: tussis rara, & sicca: pulsus frequentiores, pleniores: calor auctus: alvum semel deposuit. *Medicinam repetiimus, omittendo aquam cinnamomi.*

Mane. 16. *m. d.*

Quievit: pulsus minus pleni, & minus frequentes; calor minor: caetera ut heri; *continuavimus in praescriptis.*

Vespere.

Sopor maior: respiratio magis anxia, tendinum subsultus crebriores, pulsus frequentiores, sed parvi; calor maior. *Medicinam repetiimus & praeterea vesicans ut rubefaciens pectori adhibuimus.*

Mane. 17. *m. d.*

Remissio aliqua; ast pulsus debiliores sunt, tremoresque hinc inde comparent; caetera eadem. *Repetiimus omnia.*

Vespere.

Sopor increvit; respiratio magis anxia, tremores crebriores, pulsus valde frequentes & parvi, calor paucus. *Medicinam repetiimus, addidimusque camph. mucil. arab. s. drachmam unam.*

Mane.

Sopor continuat: facies est magis collapsa, pulsus frequentissimi, filiformes; respiratio valde anxia; *repetiimus medicinam; augendo camphorae dosin ad drachmas duas.*

Vespere.

Sopor maior: facies valde collapsa, oculi turbidi, & dexter sinistro minor, creberrimae musculorum faciei convulsiones, tremores, extremitates frigent, pulsus exilissimi. Praescripsimus:

℞. *Rad. serpent. virg. drachmas duas.*
Infund. in decoct. cort. peruv. ferv. s. q.
Colaturae unciarum novem adde.
Extracti cort. eiusdem drachmam unam & dimidiam.

Camph. mucil. arab. s. drachmam dimidiam.

Syrup. cort. aurant. unciam unam.

Cap. om. hora vasc. dimidium.

℞. *Alcali volat. drachmam unam.*

Apponatur naribus frequenter & subinde guttula linguae instilletur.

Vesicantia duo ut rubefacientia retro aures: iuscula duo cum ovis & vini optimi libra una.

Ast omnia incassum, nam versus horam primam post mediam noctem exspiravit.

Cadaveris sectio.

Aperto thorace pulmones utrosque flaccidos invenimus, caeterum nulla inflammatione affectos; bronchia examinata nil morbosi praesetulerunt. Aperto abdomine omnia sana apparuerunt.

Franciscus ALIMONTA
Tyrolensis Iudicariensis.

HISTORIA X.

Antonius Salamoni, Ticinensis, ill. Marchionis, Iuris celeb. Professoris, *de Belcredio*, domesticus, 33. annos natus, sat firmo corporis habitu instructus, pluries sym-

promata hepatitidis iam passus est. Tribus abhinc mensibus levi pleuritide laboravit, a qua, methodo antiphlogistica adhibita, sanatus fuit. Ab illo tempore tamen nunquam prospera valetudine gavisus est, ac morosus & debilis factus, quavis fere die novum accusabat incommodum. Die 29. mensis Martii, a frigore cum calore alternante corripitur. Paulo post calor urens subintrat, ac dolor ad hypochondrium dextrum, cum vomitu materiae herbaceae, ac tussi sicca, accedit. Per diem domi sic mansit, ae morbi secunda tantum die Clinicum Institutum petiit. Facies erat tristis, oculi prominentes, audaces, aliquomodo flaventes. Aurium tinnitus, vehemens cephalaea, & sitis inexplebilis, dolor ad scapulam dextram aderant. Valde quoque dolebat regio tota hepatis, uti & illa, quae circa umbilicum est, neque tamen aliquis tumor, aut durities quaedam, conspiciebatur. Vomitus hinc inde herbaceus, continuis nauseis praecedentibus, urgebat. Ne quid mali deesset, aeger a molesta tussi concitabatur. Summam interim debilitatem accusabat, immo a corporis erectione, vel a minimo motu, lipothymiam timebat miser. Universa cutis flavo colore notata. Pulsus potius cum frequentia micabant, erant interim pleni, sed molles, atque inconstantes. Difficile certe erat, rebus ita se

habentibus, firmam pronunciare diagnosin. Febris tamen natura minime latere nobis videbatur, quum praedispositionis ratio, aeque ac symptomata morbi, eius indolem *nervosam* indicarent. An vero pulmonis lobus inferior, vel potius hepar inflammatione infestarentur, hoc non facile nobis videbatur posse stabiliri. Habita tamen ratione scapulae ac hypochondrii dextri doloris, atque vomitus, cutis flavi coloris aliorumque symptomatum, de hepatitide cum febre nervosa incedente suspicati sumus, & prognosi magnopere dubia instituta, sequentem methodum arripuimus.

Vespere 31. Martii.

℞. *Emuls. arab. uncias septem.*
Moschi opt. scrupulum unum.
M. cap. omni hora unciam.
℞. *Emuls. amygdal. libras tres.*
Sacch. alb. unciam unam.
M. Detur pro potu.
Vesicans ad regionem hepatis.
℞. *Olei olivar. uncias sex.*

Detur pro enemate.

Illiniatur abdomen cum linimento volatili, dein superimponantur fomenta emollientia. D. II. cum iusculis, & ovis duobus.

Mane 1. Aprilis. Nox inquieta, continuant symptomata. Pulsus pleniores ac duri.

℞. *Emuls. arab. libram unam.*

Capiat paulatim.

Iniiciantur ano bis in die unciae sex olei olivar. Appl. Nro. 12. hirudines perinaeo.

Diaeta eadem, absque ovis.

Vespere. Novem circiter sanguinis uncias ab hirudinibus applicatis amisit. Dolores abdominis vero auctos, pulsus debiliores longe, invenimus. Aderat quoque summa anxietas. Cutis flavedo & vomitus augebantur. Alvus semel mota.

Continuet. in emulsion. arab.

Mane 2. — Nox insomnis. Dolor tum ad scapulam, tum ad hepatis regionem auctus. Bis vomitum passus est. Debilitas summa, aurium tinnitus urgebant, ac sub corporis in lectulo erectione, lipothymia instabat.

Repetatur medicina ex emuls. & moscho prima die praescripta.

Illiniatur bis in die hepatis regioni unguent. mercurial. drachma dimidia. Limonada tenuis pro potu.

Habeat vin. malacens. uncias sex; parentur cum isto & cum ovis ac sacch. Nro. 2. Zambaioni.

Vespere. Aliquo modo melius se habuit

aeger. Alvum bis deposuit. Vomitum minime passus est.

Repetatur medicina.

Mane 3. Nox irrequieta. Bis amara evomuit. Caetera eodem modo se habent.

Continuet in omnibus.

Vespere. Omnia eodem modo continuant; assumpsit, & retinuit cibum illum ex vino malvatico, ac ovis parato. Porrectae fuere cochleatim in tota die unciae tres vini eiusdem.

Repetantur omnia.

Mane 4. Aliquomodo dormivit. Alvus clausa adhuc. Semel evomuit. Caetera symptomata continuant.

Repetantur singula. Iniiciantur clysteres Nro. 3. ex oleo olivarum.

Vespere. Vomitus saepe se prodit. Alvus bis soluta. Anxietas magna, dolor capitis vehemens aderant.

Repetantur singula.

℞. *Haust. narcot. uncias duas.*

Cap. sex vicibus. Illiniat abdomen totum cum linimento volatili. Imponatur denique fomentum emolliens.

Mane. Vomitus conticuit. Caetera symptomata eodem modo se habent. Nunc ill. Professorem RAGGI in consilium vocavi, qui diagnosin & methodum adhibitam suo quoque iudicio comprobavit. *Continuavimus hinc in*

omnibus ; linimento mercuriali ter in die inungebatur .

Vespere . Nihil novi . Vomitum ter passus eſt . Flavedo cutis aucta . Oculi valde prominentes, anxietas summa, nec non virium proſtratio magna, aegrotum cruciabant .

Repetantur ſingula .

Mane 6. Inquietus per totam noctem somnum minime capere potuit . Vomitus effraenis, ſingultus, pulsuum ſtatus, aspectus demum aegrotantis, summum vitae periculum annuntiabant .

℞. *Emuls. arab. uncias novem .*
Mosch. opt. drachmam dimidiam .
Cap. eodem modo .
Continuet in reliquis .

Vespere . Omnia in peius ruebant . Erecto corpore, ob summam anxietatem, in lectulo sedebat, cum extremitatibus frigidis, ac ſingultu . Numquam deliravit . Hora 7. vespertina mortuus eſt .

Cadaveris sectio .

Totius cadaveris superficiem, maculis sat largis, lividis ac nigris notatam invenimus . Scrotum gangraenae initium oſtendebat . Capilli minima adhibita vi cadebant a capite, a pube &c.

Aperto abdomine, ſtomachus & inteſtina nihil morboſi monſtrabant. In ventriculi cavo non niſi medicinae doſin, aqua mixtam, invenimus. Idem de inteſtinis aere diſtentis, dicas. Hepar permagnum ac flaccidum. Nulla tamen inflammationis huius visceris indicia conspicere licuit. Caetera in abdominis cavo viscera modo naturali se habebant.

Aperto pectore, pulmones cum pleura concretos, flaccidos tamen, ac lympha coagulabili aliquomodo coopertos vidimus. Subſtantia vero pulmonis minime inflammata fuit. Caetera, quae in hoc cavo detinentur viscera, indiciis morboſis carebant.

Venant. RIGAMONTI
M. D.

Attente conſiderata morbi iſtius hiſtoria, & cadaveris sectione, patet, nos minime circa febris indolem eraſſe. Symptomata vero, quae hepatis inflammationem indicare videbantur, nos in errorem duxiſſe, certum quidem eſt; qui tamen error a summis haud raro viris, ut notum eſt, commiſſus fuit. Quum vero ob hepatitidem nunquam venae sectionem inſtituerim, sed methodum contrariam in usum vocaverim, patet, remedia propinata

non solum nullum procreasse damnum; sed potius morbo, qui quidem febris nervosa fuit, inprimis accommodata fuisse. Minime itaque me poenitet, moschum, mercuriale unguentum, ac vinum propinasse; solummodo hirudines, atque tot clysteres a me praescriptos fuisse, dolebam. Postremum, cadaveris aspectus de violento contagio, seu de alia quadam re, eodem modo agente, suspicionem movit.

Finis primae Partis.

INDEX
PARTIS PRIMAE.

Pag.	lin.	Errata.	Corrige.
39	1	creatur	arcetur.
40	10	adsectiones	affectiones.
ivi	22	curatione	(*deleatur*)
49	14	actionem illorum remediorum excitantium perferre nequeat ;	actionem illorum remediorum excitantium, quae aliqua digestione indigent, perferre nequeat ;
73	2	Ne tamen cuidam virtus excitans	Ne tamen cuidam virtutem excitantem,